

Hvem har magten?

Speciale på Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

Juli 2010

Udarbejdet af:

Louise Brændstrup Andersen - studienummer 20031811

Vejleder: Henning Olsen

Antal anslag: 238.253

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Eksisterende forskning på området	5
Forskningstendenser i forhold til forældreansvar	6
Forskningstendenser i forhold til politiske beslutningsprocesser	9
Temapresentation	12
Lovens indhold	15
Metateoretisk positionering	20
Sammenligning af socialkonstruktivisme og kritisk realisme	21
Valg af analysetilgang	24
Kritisk diskursanalyse	26
Diskursafklaring.....	28
Faircloughs tredimensionelle analysemodel	29
Analysens elementer	32
Begreber til analyse af diskursiv praksis.....	34
Tekstanalytiske værktøjer.....	35
Kritiske bemærkninger vedr. Fairclough	38
Social praksis: Det teoretiske fundament	40
Magtens former	40
<i>Den anden</i> og sandhedsregimer	41
Magt og demokrati	42
Den integrerede implementeringsmodel	44
Gennemgang af analyseramme	45
Præsentation af empirisk materiale og analysestrategi	49
Materiale fra Folketingets behandling.....	49
Høringssvar	50
Materiale fra kvalitativ interviewundersøgelse.....	50
Analyseteknik og kategorisering.....	51
Analysestrategi.....	52

Spørgeguides og interviews	54
Udvikling af spørgeguides	54
Interviewteknik.....	57
Transskribering af interviews.....	58
Fase 1: Politikdesign.....	59
Målet med loven: Diskurser anvendt for vedtagelse af L108	59
Instrumentvalg: Diskurser anvendt for vedtagelse af L108	63
Målgruppen: Diskurser anvendt for vedtagelse af L108.....	67
Målet med loven: Diskurser anvendt imod vedtagelse af L108	69
Instrumentvalg: Diskurser anvendt imod vedtagelse af L108.....	72
Målgruppen: Diskurser anvendt imod vedtagelse af L108.....	77
Politikdesign: Social praksis	79
Fase 2: Organisatorisk & interorganisatorisk adfærd.....	82
Konvergerende interesser	82
Divergerende interesser.....	85
Organisatorisk og interorganisatorisk adfærd: Social praksis.....	88
Fase 3: Ledelse	90
Ledelse: Social praksis	97
Fase 4: Markarbejderen	99
Fase 5: Målgruppen	105
Indplacering ift. motivational postures	105
Markarbejderen & Målgruppen: Social praksis	106
Konklusion.....	108
Perspektivering	111
Abstract.....	113
Litteraturliste	115
Links til web-sider	119
Bilagsoversigt	120

Indledning

Omdrejningspunktet for dette speciale er spørgsmålet om ansvar. Emnet udspringer af en interesse for, hvor grænsen går mellem forældres ansvar over deres børn og statens ansvar over for børn i Danmark: Hvor meget eller hvor lidt staten skal have pligt eller ret til at gribe ind i andre menneskers liv?

De to yderpunkter på denne holdningsskala kan skitseres således: Forældre har ansvar for, at deres børn får mad at spise og tøj på kroppen og har en tryk opvækst. Det er også barnets forældre, der finder passende sanktioner, når barnet f.eks. kommer senere hjem end aftalt om aftenen - så langt kan de fleste af os nok være enige. Hvis børnene derimod foretager en kriminel handling, og dermed overtræder de love, som vi har i landet, så træder staten ind med sanktioner. Men hvor går grænsen mellem forældrenes ansvar og statens ansvar? Hvor meget eller hvor lidt skal staten blande sig i forældres forhold til deres børn? Disse spørgsmål blev bl.a. debatteret i 1997, hvor revselsesretten blev afskaffet i Danmark. Dansk Folkepartis formand, Pia Kjærsgaard, sagde i sin grundlovstale samme år, at det nu var slut med forældres ret til at bestemme over og opdrage deres børn og sagde videre, at med vedtagelsen af loven *"(...) blev børn i realiteten statens ejendom"* (Link A).

I 2005 blev emnet på ny aktuelt, da daværende socialminister Eva Kjer Hansen foreslog en ny lov: "Lov om styrkelse af forældreansvar". Et af lovens kerneområder var, at kommunerne skulle have lov til at tilbageholde børnefamilieydelsen, hvis et barns forældre ikke overholdt bestemte regler, som kommunen havde udstedt. I et debatindlæg i Kristeligt Dagblad blev forslaget fremstillet som *"(...) et reduktionistisk menneskesyn, som er dybt nedværdigende for de implicerede (...). Antagelsen af, at ønsket om et vellykket forældreskab er afhængig af, hvorvidt man modtager et beløb fra staten, reducerer de pågældende forældre til pawlovske hunde, som formodes kun at reagere på økonomisk straf og belønning og som til syvende og sidst er skyld i egen og børnenes triste situation."* (bilag 1). Socialministeren tog i samme avis til genmæle og forklarede, at *"(...) hvis forældrene nægter at samarbejde, er det nødvendigt at skride mere drastisk til værks for børnenes skyld. (...) Med dette lovforslag giver vi forældrene et ekstra skub til at tage sig af de forsømte børn. Og udgangspunktet skal altid være, at forældrene har ansvaret for, at give deres børn en god opvækst"* (bilag 2). De to synspunkter er endnu et eksempel på modstridende opfattelser af, hvad

hhv. forældreansvar og statens ansvar er i forhold til børn og deres forældre og kan dermed illustrere det emneområde, som dette speciale behandler.

Eksisterende forskning på området¹

Dette speciales analyseområde er vedtagelsen af ”Loven om styrkelse af forældreansvar” samt den efterfølgende implementering af loven. Jeg vil i det følgende gennemgå udvalgte tekster, analyser og forskning, som dette speciale bygger på. Udvælgelsen er sket på baggrund af specialets fokus på forældreansvar og politikimplementering, og bidragene dækker både traditionel forskning samt andre tekster, der bygger på undersøgelser og/eller forskningsresultater indenfor området. Som eksempel på sidstnævnte kan nævnes Ungdomskommissionens udtalelse (2008).

Gennemgangen skal danne et overblik over den eksisterende forskning på områderne 1) forældreansvar og 2) politikimplementering. Udvalgelsen er foretaget ud fra specialets problemfelt, som vedrører dansk lovgivning inden for børne- og familieområdet samt politikimplementering i Danmark. Dette medfører naturligt nogle valg og fravalg. Jeg har således valgt undersøgelser og analyser vedr. forældreansvar med et nationalt fokus - således er litteratur om ligheder og forskelle indenfor lovgivning om forældreansvar og samvær mellem de nordiske lande fravalgt (Danielsen 2004). Jeg har derudover prioriteret litteratur, som ser på forældreansvar med udgangspunkt i barnets tarv og rettigheder eller med udgangspunkt i både barn og forældres fælles rettigheder. Det vil sige, at undersøgelser, som f.eks. kun fokuserer på faderens ansvar og rettigheder, er fravalgt. Begrundelsen for det valg er, at dette speciales ene hovedområde er vedtagelsen af loven om styrkelse af forældreansvaret. Som det senere vil blive beskrevet vedrører loven i udgangspunktet barnets aktiviteter - således kan loven kun træde i kraft, hvis et barn overtræder ét af de forhold, som er beskrevet i loven, eller hvis forældremyndighedsindehaveren nægter at samarbejde om løsningen af barnets problemer². Den lov, som danner grundlag for min analyse, tager altså udgangspunkt i barnet, hvorfor jeg også har udvalgt analyser og forskning med dette fokus.

Hvad angår litteratur vedr. politikimplementering, har mit fokus været at se på dette i dansk sammenhæng. Således er analyser vedr. politikimplementering i andre lande fravalgt, da landenes forskellighed i forhold til samfundsstruktur, kultur, det politiske system mv. ville kunne medføre bias. Jeg har valgt at lade præsentationen vedr. politikimplementering gå på tværs af faglige

¹ I litteratursøgning er der søgt på følgende websider: google.com, scholar.google.com, bibliotek.dk, aub.aau.dk på søgeordene (*=trunkering) ”politikimplement*”, ”implementere*”, ”politik implementere*”, ”forældreansvarslov*”, ”forældre* ansvar* lov*”, ”forældreansvar*”, ”forældre* ansvar*”, ”forældreplæg*”, ”forældre* plæg*”, ”politisk* beslutningsproces*”, ”beslutningsproces*”.

² Se afsnittet ”Lovens indhold” for en uddybende beskrivelse af loven.

grænser. Dette gøres, fordi det andet fokusområde for nærværende speciale er frontlinjemedarbejderen som aktør i forbindelse med politikimplementering - dvs. en aktør, som overfor borgerne skal forvalte politiske love, uanset om der er tale om landbrugspolitiske love, socialpolitiske love eller nogle helt tredje. I udvælgelsen af forskningslitteratur lader jeg derfor fokus på frontlinjemedarbejderen gå forud for de enkelte analysers faglige fokus.

Forskningstendenser i forhold til forældreansvar

Hvad angår børnenes rettigheder i forbindelse med socialt børneforsorgsarbejde, påpeges der en kritik af den eksisterende lovgivning på området: I Egelund 2003 argumenteres der for, at de diskurser, der bidrager til at definere tarv i det sociale børneforsorgsarbejde, er vage, upræcise og modsætningsfyldte og ikke sætter klare og handlingsanvisende standarder for børns tarv. Der argumenteres også for, at børn har begrænsede rettigheder efter dansk lovgivning, og at disse rettigheder begrænses yderligere i det praktiske arbejde (Egelund 2003). Deleuran 2008 ser ligeledes på børns rettigheder og opfordrer til, at loven ændres, således at barnets bedste sættes i centrum. Dette gøres ifølge forfatteren bl.a. ved at stille uvildige juridiske eksperter og børnesagkyndige til rådighed, når der skal forhandles om rettigheder, så alle uanset økonomisk formåen får lige muligheder for uvildig rådgivning. Derudover argumenteres der for at afskaffe den tvungne fælles forældremyndighed og sætte børnene i centrum frem for forældrene (Deleuran 2008). Ser man på en historisk analyse af retssikkerhed indenfor det sociale område, kan man følge den udvikling, som børn og forældres rettigheder har gennemgået. Således bliver samfundets magtanvendelse og udøvelse af tvang gennem 100 år, samt det dertil knyttede behov for retssikkerhed, analyseret i Harder 2009. Her konkluderes blandt andet, at forældres retssikkerhed har bevæget sig fra at være stort set ikke-eksisterende i 1905 til en betydelig forøget retssikkerhed for både børn og forældre i dag. Desuden påpeges det, at udviklingen i retssikkerhed i disse år særligt synes at handle om børnene, som har fået langt flere rettigheder og delvis større beskyttelse, mens forældrenes retssikkerhed synes at træde noget tilbage i forhold til børnenes. En vigtig pointe her er dog, at selvom ”(...) børnenes rettigheder er i kraftig stigning, betyder [det] ikke, at alle rettigheder nu er opfyldt” (Harder 2009, s. 110).

I Egelund 2006 analyseres loven om styrkelse af forældresansvaret, som blev vedtaget i marts 2006. Loven beskrives her som retssikkerhedstruende for såvel børn som forældre, idet "(...) *der opereres med gummibegreber, der skal underkastes et omfattende forvaltningsmæssigt skøn.*" (Egelund 2006, s. 13). Problemet består ifølge forfatteren i, at man i forbindelse med udstedelse af et forældreplæg skal lave et skøn af, om det implicerede barn har en "(...) *hensigtsmæssig udvikling*" (...). *Der er åbnet en ladeport for skøn*" (Egelund 2006, s. 13). Det påpeges yderligere, at der ikke er forskningsforankrede grunde til at tro, at et sådan skøn altid er fagligt, men at der ofte i stedet vil være tale om socialarbejderens subjektive forestillinger om, hvad for eksempel en god hhv. dårlig barndom indeholder, eller hvad et godt hhv. dårligt forældreskab består i (Egelund 2006). Samme kritik fremføres af Lihme 2003, som behandler "Ungdomssanktionen" fra 2001. Kritikken vedrører for det første, at man, ifølge forfatteren, med ungdomssanktionen fokuserer på den kriminelle frem for på forbrydelsen, og at "(...) *psykologer, terapeuter, læger og andre såkaldte "normalitetsdommere" fik overdraget magt fra dommerne i retsvæsenet*" (Lihme 2003, s. 29). Dette var ifølge kritikerne med til at mindske de unges kriminelles retssikkerhed (Egelund 2006, Lihme 2003).

Nielsen & Jensen (2008) behandler også forældreansvarsloven og belyser bl.a. de forskelle, der er mellem "Lov om forældreansvar og samvær" og "Forældreansvarsloven", som erstattede førstnævnte lov. Derudover fokuseres der på de faldgruber, som forskellene kan have for familier i skilsmisse. Forskellen mellem de to love forklares ud fra et paradigmeskifte: Den gamle lovgivning har været præget af opfattelsen af delt forældremyndighed som den rigtige løsning - i den nye lovgivning optræder "(...) *næsten uanfægtelige principper om barnets perspektiv og barnets bedste* (...)", der gør, at "(...) *Forældreansvarsloven [kan] betragtes som manipulerende og undertrykkende*" (Nielsen & Jensen 2008, s. 93).

Indenfor børne- og ungeområdet er der lavet analyser af de forebyggende foranstaltninger, som man i Danmark kan iværksætte i forhold til udsatte børn og unge samt af, hvilke virkninger behandling og/eller straf har for udsatte unge og deres familier.

Gennem en 10-årig periode er antallet af børn og familier, der modtager foranstaltninger, steget, ligesom udgifter hertil også er steget markant i årene 1993-2003 (Egelund 2005). Det er ifølge forfatteren meget vanskeligt at forudsige, hvilke børn der vil klare sig imod alle odds, og hvilke der ikke vil, og derfor er det i en vis forstand med bind for øjnene, at man afgør, om en foranstaltning eller en anbringelse er påkrævet: "*Sagt forsimplet har vi i dag kun ringe anelse om, hvorvidt de*

forebyggende foranstaltninger har positive, negative eller neutrale effekter for klienterne” (Egelund 2005, s. 9). Et helt centralt mål er derfor at effektivisere indsatsen og præcist identificere de børn, hvis udvikling er særligt truet, hvis de ikke får hjælp (Egelund 2005).

Justitsministeriet nedsatte i september 2007 en kommission, som bl.a. fik til opgave at foretage en samlet gennemgang af de eksisterende regler og ordninger, der vedrører forebyggelse og bekæmpelse af ungdomskriminalitet. Herudfra skulle kommissionen komme med en indstilling om, hvordan indsatsen kunne styrkes med henblik på at gøre den så målrettet og virkningsfuld som muligt. Én af delproblemstillingerne i arbejdet var spørgsmålet om forældreansvar. Det pointeres i forbindelse hermed, at forældreansvaret efter praksis er knyttet til, om forældre *konkret* har tilsidesat tilsynspligten. Der foreligger således ikke retspraksis, hvor forældre er blevet gjort erstatningsansvarlige under henvisning til dårlig eller mangelfuld opdragelse generelt.

Kommissionen konstaterede bl.a., at der i de lande, der anvender et skærpet forældreansvar, ikke foreligger forskningsresultater, der direkte kan belyse, hvordan et forældreansvar for børns kriminalitet indvirker på forældre og familielivet, eller hvordan dette direkte eller indirekte påvirker børns kriminalitet. En af kommissionens konklusioner lyder: *”I lyset af den foreliggende forskning, og herunder altså også danske undersøgelser, er der samlet set efter nogle af kommissionsmedlemmernes opfattelse grund til at antage, at et skærpet forældreansvar generelt set i bedste fald hverken vil gøre fra eller til ved børnenes kriminalitet, mens det i værste fald – og det er ikke usandsynligt – vil øge børne- og ungdomskriminaliteten*” (Ungdomskommissionens udtalelse 2008, s. 48).

En lignende kritik findes hos Sara Crone, som påpeger et forskningsmæssigt belæg for, *”(...) at børn, hvis familier er præget af fattigdom og stressende krav, som de ikke kan leve op til, statistisk set har større risiko for at udvikle antisocial adfærd og kriminalitet. Trusler om sanktioner kan endda føre til egentlig sammenbrud i familierne, hvilket i Danmark må forventes at føre til anbringelse af børnene – stik imod hensigten.*” (Crone 2007, s. 117). Forældreplægget giver den enkelte sagsbehandler mulighed for at kræve, at forældre deltager aktivt i løsningen af deres barns problemer. Loven giver efterfølgende sagsbehandleren mulighed for at standse børnefamilieydelsen, hvis kravet ikke efterkommes. Crone påpeger i den forbindelse en risiko for en negativ kategorisering af forældrene som ansvarsløse, idet de *”(...) formodes (...) at kunne påtage sig et forældreansvar, men (...) bedømmes til ikke at ville, og derfor kan straffes. Forældreplægget*

kan ses som en kontraktliggørelse, der forpligter dem, der søger hjælp til at styre sig selv.” (Crone 2007, s. 114).

I Kristensen 2008 analyseres, hvordan socialarbejdere forvalter forældreopdraget i praksis. Gennem kvalitative interviews når Kristensen frem til, at socialarbejdere bestræber sig på at anerkende de implicerede forældres livsformer og livssituation ved at *”(...) have de traditionelle kerneværdier i fokus ved at anerkende forældrenes værdier og normer for det gode liv, og give forældrene mulighed for hjælp til selvhjælp ved at udarbejde et forældreopdrag, som kan efterleves”* (Kristensen 2008, s. 60). Det konkluderes desuden, at der i forholdet mellem socialarbejder og forælder er en asymmetrisk magtrelation, men at denne relation ikke udelukker muligheden for at arbejde anerkendende, så længe magten er synlig.

Forskningstendenser i forhold til politiske beslutningsprocesser

Specialets andet hovedtema er som nævnt politiske beslutningsprocesser og implementering af politik. Her kan man sondre mellem forskellige typer politiske emner, som er blevet underlagt politisk beslutningsproces analyse: Clausen og Smith 2007 behandler implementeringen af arbejdsmarkedsreformer fra 1980'erne og frem til 2007 og ser konkret på de faktorer, som påvirker implementeringen af reformerne, men som samtidig påvirker hinanden indbyrdes. Faktorerne omhandler bl.a. karakteren af de politiske beslutningsprocesser bag reformen (har der f.eks. været mange konflikter, modstridende målsætninger mv.), samspillet mellem aktørerne i processen og sagsbehandlerens opfattelse af det politiske tiltag. I forhold til sidstnævnte punkt skriver forfatterne, at *”(...) det udførende led i af indsatsten, herunder sagsbehandlerne, er (...) en vigtig politisk beslutningstager i forhold til, om reformen efterleves”* (Clausen og Smith 2007, s. 82).

Der er også lavet analyser af lovimplementering på det integrationspolitiske område: Heinesen et al. 2004 belyser bl.a. hvilke former for integrationsindsats og sagsbehandling, der præger de kommuner, som har succes med at integrere flygtninge og indvandrere på arbejdsmarkedet i henhold til integrationsloven. Én af konklusionerne i rapporten er, at sagsbehandlere i de succesrige kommuner har en professionel distance til deres klienter, og at sagsbehandlerne derudover har et omfattende brug af afværgemekanismer, så der f.eks. bliver brugt mest tid på lette sager eller sager, hvor indvandrerne selv presser på (Heinesen et al. 2004). Winter 2002 behandler samme

emneområde, men fokuserer i højere grad på sagsbehandlingernes holdninger og erfaringer i forbindelse med integrationsindsatsen, som beskrives som vigtige, idet de "(...) klart påvirker deres [sagsbehandlingernes] adfærd i forhold til flygtninge og indvandrere" (Winter 2002, s. 3). Dette gælder både sagsbehandlerens holdning til udlændinge, til effektiviteten af handlingsplaner og til en passende arbejdsbyrde (Winter 2002). Flere steder fremhæves således en tendens til, at sagsbehandlere følger deres egen subjektive praksis frem for at føre de målsætninger ud i livet, som er defineret gennem lovgivningen (ibid.; Heinesen et al. 2004; Skytte 2002).

I tråd med dette viser Søren P. Olesen, at intentionerne med arbejdsmarkedsreformen i 1994 kunne genfindes hos sagsbehandlerne, men at der var betydelige variationer i, hvordan sagsbehandlerne opfattede disse intentioner (Olesen 1999). Og i en analyse af beskæftigelsesindsatsen konkluderes det yderligere, at sagsbehandlerens egen opfattelse af politiske mål, deres erfaringer og politiske prædispositioner har større indflydelse på at få arbejdsløse i job end de lovgivende politikere har (May et al. 2007). I forhold til kommunernes integrationsindsats samt miljøtilsyn med landbruget betragter Søren Winter ligeledes sagsbehandlere som vigtige politiske aktører, der konkurrerer med politikerne om indflydelse og konkluderer videre, at "*Resultaterne af undersøgelsen (...) formentlig [har] en betydelig gyldighed også på andre politiske sagområder*" (Winter 2004, s. 75).

Problematikken vedr. sagsbehandlere (også kaldet frontlinjemedarbejdere) som politiske aktører blev allerede i 1980 præsenteret af Michael Lipsky, som anser frontlinjemedarbejdere som de virkelige beslutningstagere (Lipsky 1980): Kernen i Lipsky teori er, at alle disse frontlinjemedarbejdere har en række ensartede adfærdsmønstre som følge af de strukturelle rammer, de arbejder under. Ét af de fælles karakteristika er, at frontlinjemedarbejdere ofte oplever en kløft mellem de krav, der stilles til dem via lovgivning, deres ledelse, klienter mv. og deres egne ressourcer. For at undgå en følelse af utilstrækkelighed anvender frontlinjemedarbejderne forskellige afværgemekanismer, som har direkte indflydelse på deres arbejde og på den bistand/rådgivning, som klienterne modtager. Lipsky påpeger, at disse afværgemekanismer ikke kun har betydning for implementeringen af politiske beslutninger, men også får store konsekvenser for magtforholdet mellem klient og frontlinjemedarbejder. Derudover kan de give en bias i implementeringen, som medfører en dårligere behandling af de borgere, som har færrest ressourcer. Winter (2002a, 2003) har på grundlag af en analyse af surveydata videreudviklet Lipskys teori. Lipsky fokuserer som nævnt på de strukturelle forhold i arbejdet som forklaring på

frontlinjemedarbejderens brug af afværgemekanismer - Søren Winter påpeger i stedet medarbejderens individuelle og arbejdsmæssige præferencer som en forklaring på den variation, der kan være mellem forskellige frontlinjemedarbejderes praksis.

Temapresentation

”Lov om styrkelse af forældreansvar” blev vedtaget i marts 2006³. Af forarbejderne til loven fremgår det, at man med loven ønsker at ”(...) tydeliggøre over for forældrene (eller forældremyndighedsindehaverne), hvilket ansvar det forventes, de påtager sig i forbindelse med deres barns adfærd og udvikling” (Evaluering af forældreplæg, s. 6)

Der er tale om et kontroversielt lovforslag, og som det fremgår i afsnittet ”Eksisterende forskning på området” blev forslaget om forældreplæg mødt med hård kritik fra flere sider. Jeg finder det derfor interessant at analysere de folketingsdebatter og tilhørende processer, som førte frem til vedtagelsen af L108. Lovforslaget udsprang af en integrationsplan, som Venstre, Det Konservative Folkeparti, Dansk Folkeparti og Socialdemokraterne indgik aftale om - kun en enkelt socialdemokrat stemte dog for L108, mens 29 stemte hverken for eller imod (for yderligere gennemgang: Se næste kapitel). Jeg vil derfor bl.a. se på de problem- og løsningsdefinitioner, som de implicerede politikere og høringsparter anvender samt se på, hvordan de forskellige aktører beskriver målgruppen for loven.

Specialets ene analyseområde omhandler altså analyse af den måde, som de forskellige politiske aktører italesætter og definerer de problemer, som ligger til grund for loven, mulige løsningsforslag samt den måde, hvorpå målgruppen for loven defineres. Gennem en analyse af de politiske beslutningsprocesser, som fandt sted i forbindelse med vedtagelsen af L108, vil jeg således besvare problemformuleringens første del, nemlig: Hvordan kan vedtagelsen af L108 forklares?

Specialets anden analysedel ser på tiden efter vedtagelsen af loven, hvor implementeringen af L108 skal finde sted: I december 2007 lavede servicestyrelsen en evaluering af denne lov⁴ – evalueringen omfatter fem kvartaler: fra og med 3. kvartal 2006 til og med 3. kvartal 2007. Evalueringen viser bl.a., at kun ca. 1/5 af kommunerne (16 ud af 84) tilkendegiver, at de har anvendt lovgivningen. Der er truffet afgørelse om forældreplæg i i alt 32 forskellige sager - disse sager fordeler sig således, at syv kommuner har anvendt forældreplægget en gang, seks kommuner har anvendt plægget to

³ En mere omfattende gennemgang af loven findes i afsnittet ”Lovens indhold”.

⁴ Jeg har kontaktet både Ankestyrelsen og Servicestyrelsen for at få oplyst de seneste tal vedr. udstedelser af forældreplæg, men ingen af de to instanser har kunnet oplyse mig om tallene. Jakob Tjalve fra Servicestyrelsen oplyser i mail pr. 29/1-10, at der ”formentlig indenfor nogen tid” bliver igangsat en ny, opfølgende evaluering af forældreplægget.

gange, to kommuner har anvendt pålægget tre gange og en enkelt kommune har anvendt forældreplægget syv gange.

Her rejser sig spørgsmålet om, hvorfor kun 16 ud af 84 kommuner har anvendt den nye lov i de fem undersøgte kvartaler. Ud fra evalueringen⁵ kan det tyde på, at der i kommuner, der ikke har anvendt loven (herefter ikke-anvendende kommuner) er modvilje mod loven, idet 72% tilkendegiver, at de i nogen, høj eller meget høj grad er enige i, at ”Økonomiske incitamenter ikke er et hensigtsmæssigt redskab til løsning af målgruppens problemer”. Samtidig skal man dog se på, at 64% af de ikke-anvendende kommuner tilkendegiver, at de i nogen, høj eller meget høj grad er enige i, at ”Der ikke har været sager, hvor det er relevant at træffe afgørelser om forældreplægget”.

Evalueringen ser også på, om hhv. anvendende og ikke-anvendende kommuner mener, at forældreplæg kan være et nyttigt redskab til at styrke samarbejdet mellem forældre og sagsbehandler/socialforvaltningen. Her svarer 68% i ikke-anvendende kommuner, at de i slet ikke eller i lav grad mener, at forældreplægget er et nyttigt redskab – i anvendende kommuner er tallet 50%.

Hvordan kan det være, at kun cirka 1/5 af kommunerne anvender den nye lov? Og hvilke problematikker kan der ligge i, at over halvdelen af de adspurgte kommuner slet ikke eller i lav grad mener, at forældreplægget er et nyttigt redskab? Kan denne skepsis fra ledere og socialarbejdere i kommunen være en del af forklaringen på det relativt lave antal pålæg - eller er der andre forhold i forbindelse med beslutningsprocesserne og implementeringen af loven, som kan forklare kommunernes forskellige brug af forældreplægget? Og hvordan stemmer anvendelsen af loven overens med de målsætninger, som den lovgivende magt havde ved vedtagelsen af loven? Det er spørgsmål som disse, dette speciales anden analysedel søger at besvare.

Den teoretiske inspiration kommer bl.a. fra Michael Lipsky, som er forfatteren bag bogen ”Street-level bureaucracy” (Lipsky 1980), som har sat et særligt aftryk på forskningen i implementering af politik. Lipsky argumenterer her for, at de virkelige beslutningstagere i et samfund er de såkaldte street-level bureaucrats (på dansk: frontlinjemedarbejdere) – altså de mennesker, som ”(...) *”afleverer” den offentlige politik til borgerne i direkte personlig kontakt med målgruppen eller klienterne*” (Winther 1994, s. 78.). Det kan f.eks. være lærere, pædagoger, politimænd, socialrådgivere mv. Bogen præsenterer et afgørende fokusskifte fra top-down til bottom-up:

⁵ Evaluering af forældreplæg (2007).

Hvorvidt de love, som bliver vedtaget af de folkevalgte politikere, bliver anvendt, afhænger af de frontlinjemedarbejdere, som rent faktisk skal anvende lovgivningen overfor de borgere, som de servicerer via deres arbejde.

De to analysedele vil blive behandlet hver for sig og vil i første omgang blive besvaret hver for sig.

Der er imidlertid en sammenhæng mellem de to analyser, som kommer til udtryk i form af en tidsmæssig dimension forstået på den måde, at de to delområder tilsammen kan beskrive et samlet faseforløb fra førnævnte beslutningsprocesser, over vedtagelsen af loven og til implementeringen ude i kommunerne. Det gør det således muligt at analysere behandlingen, vedtagelsen og implementeringen af L108 fra start til slut.

Specialets problemformulering lyder:

Hvordan kan vedtagelsen af L108 forklares, og hvilken indflydelse har sociale praktikere på implementeringen og anvendelsen af forældre pålægget?

Lovens indhold

Lovændringens officielle navn er: *Forslag til lov om ændring af lov om social service og lov om en børnefamilieydelse (Styrkelse af forældreansvaret)*⁶ (herefter L108), og den blev vedtaget af Folketinget ved 3. behandling d. 21. marts 2006. Lovforslaget udsprang af en integrationsplan, kaldet ”En ny chance til alle”, som Venstre, Det Konservative Folkeparti, Dansk Folkeparti og Socialdemokraterne indgik aftale om d. 17. juni 2005. Loven trådte i kraft d. 1. juli 2006.

Afstemningsresultatet viste, at 60 stemte for, 18 stemte imod og 29 stemte hverken for eller imod. En enkelt socialdemokrat stemte for, mens de resterende 59 for-stemmer fordelte sig mellem Venstre, Det Konservative Folkeparti og Danske Folkeparti. De tilstedeværende MF’ere fra Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Det Radikale Venstre stemte imod, mens de 29 stemmer hverken for eller imod alle kom fra socialdemokrater.⁷

Lovforslaget bliver fremsat første gang d. 14. december 2005 af socialminister Eva Kjer Hansen (Venstre)⁸. Førstebehandlingen af lovforslaget begynder d. 11. januar 2006, som efterfølges af udvalgsbehandlingerne⁹. Andenbehandlingen starter d. 14. marts 2006¹⁰ og munder ud i den endelige formulering af lovforslaget, som så bliver vedtaget d. 21. marts 2006.

L108 er en ændring af lov om social service¹¹. Ændringerne er som følger:

Efter § 41 indsættes § 41 a med følgende tekst: ”*Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om at meddele forældremyndighedsindehaveren et forældreoplæg, jf. stk. 3, når der er risiko for, at et barns eller en ungs udvikling er i fare, og det vurderes at bero på, at forældremyndighedsindehaveren ikke lever op til sit forældreansvar*” (Link B).

⁶ Link B.

⁷ Link C.

⁸ Link E.

⁹ Link D.

¹⁰ Link F.

¹¹ Jf. lovbekendtgørelse nr. 1187 af 7. december 2005 - ændret ved § 1 i lov nr. 1391 af 21. december 2005 (Link B).

For at udstede et forældreplæg forudsættes det, at der foreligger oplysninger om ét af nedenstående forhold¹²:

1. Barnet eller den unge har ulovligt skolefravær, eller undervisningspligten opfyldes i øvrigt ikke.
2. Barnet eller den unge har begået kriminalitet af et vist omfang eller en vis grovhed.
3. Barnet eller den unge har alvorlige adfærds- eller tilpasningsproblemer.
4. Forældremyndighedsindehaveren nægter at samarbejde med de relevante myndigheder om løsningen af barnets eller den unges problemer.

Forældreplægget gives til forældremyndighedsindehaveren og angiver en eller flere konkrete handlepligter, som ”(...) skal være egnede til at bidrage til en løsning af barnets eller den unges problemer, og som står i rimeligt forhold til formålet” (Link B). Kommunen kan således bestemme, at forældremyndighedsindehaveren skal:

1. sikre barnets eller den unges fremmøde i skolen ved personligt at følge barnet eller den unge i skole,
2. deltage i forældremøder og konsultationer vedrørende barnets eller den unges skolegang,
3. sikre barnets eller den unges deltagelse i konkrete fritidsaktiviteter ved at følge barnet eller den unge til det pågældende sted,
4. sikre, at barnet eller den unge er hjemme på et nærmere fastsat tidspunkt,
5. deltage i et af kommunen tilbudt forældreprogram eller
6. deltage i møder med relevante myndigheder om løsningen af barnets eller den unges problemer.

Afgørelser om forældreplæg træffes for en afgrænset periode på højst 12 måneder og kan forlænges med højst 6 måneder ad gangen. Kommunalbestyrelsen skal oplyse forældremyndighedsindehaveren om, at det er nødvendigt at overholde plægget for at kunne modtage børnefamilieydelse. Hvis forældreplægget ikke efterleves, kan kommunen tilbageholde børnefamilieydelsen - afgørelsen er gældende for et kvartal ad gangen. Kommunen kan ligeledes

¹² Hvor intet andet er nævnt er oplysningerne i resten af dette kapitel fra Link B.

træffe afgørelse om, at pålægget skal bortfalde - dette kan ske, hvis kommunalbestyrelsen vurderer, at:

1. forholdet, der lå bag pålægget, ikke længere eksisterer, eller
2. forældreplægget ikke længere er egnet til at løse barnets eller den unges problemer.

Udover ovenstående ændringer i lov om social service indeholder lovændringen også en ændring af lov om børnefamilieydelse¹³: Retten til at modtage børnefamilieydelse bliver efter lovændringen betinget af:

1. at den person, der har forældremyndigheden over barnet eller har taget barnet i pleje med henblik på adoption, er fuldt skattepligtig efter kildeskattelovens § 1,
2. at barnet opholder sig her i landet,
3. at barnet ikke har indgået ægteskab,
4. at barnet ikke er anbragt uden for hjemmet efter lov om social service, ikke sammen med en indehaver af forældremyndigheden er optaget i en døgnforanstaltning efter lov om social service eller i øvrigt forsørges af offentlige midler, og
5. at kommunalbestyrelsen ikke for det pågældende kvartal har truffet afgørelse om manglende efterlevelse af et forældreplæg efter lov om social service § 41 a, stk. 6.

Lovfortolkning

Lovforslaget blev sendt i høring i november måned 2005¹⁴. Der kom 30 skriftlige høringssvar retur samt et svar fra De Samvirkende Invalideorganisationer (DSI) - sidstnævnte organisation var i udgangspunktet ikke på høringslisten, men valgte uopfordret at indgive høringssvar til socialministeriet. 10 af de 31 høringssvar havde ingen kommentarer til lovforslaget, og i flere høringssvar udtrykkes støtte til, at der sættes initiativer i gang, som kan forbedre mulighederne for at støtte udsatte børn og unge.

I det følgende vil jeg gennemgå nogle af de kommentarer, som vedrører høringssvarernes juridiske tolkninger af lovforslaget. Jeg vil således udelade kommentarer, der fokuserer på den lingvistiske

¹³ Jf. lovbekendtgørelse nr. 846 af 4/9 2000, som ændret ved § 8 i lov nr. 1029 af 22/11 2000, lov nr. 1162 af 19/12 2003, § 2 i lov nr. 1166 af 19/12 2003, § 11 i lov nr. 428 af 6/6 2005, § 50 i lov nr. 431 af 6/6 2005 og lov nr. 1406 af 21. december 2005 (Link B).

¹⁴ Høringssvar samt høringssvar findes i bilag 3.

fremstilling af teksten, ligesom de enkelte høringsparters tro på, hvilken pædagogisk fremgangsmåde, der egner sig bedst til lovforslagets problemfelt, vil blive udeladt. Dette afsnit tjener således det formål at fremlægge de juridiske komplikationer, som lovforslaget ifølge høringsparterne kan have.

Spørgsmålet om retssikkerhed fremsættes af fire forskellige høringsparter¹⁵. Foreningen af Socialchefer i Danmark kritiserer i den forbindelse, at det er den samme myndighed, som skal hjælpe, pålægge og sanktionere, hvilket ”(...) ikke [er] med til at styrke forældrenes retssikkerhed” (bilag 3, s. 63). Skole og Samfund finder også ”(...) sammenblandingen af udøvende og dømmende myndighed stærkt betænkelig” og skriver videre, at retssikkerheden for nogle af de forældre, som vil modtage et forældre pålæg, vil være ”(...) alvorligt truet” (bilag 3, s. 50). Kritikken vedrører både selve udstedelsen af et forældre pålæg samt den situation, hvor en kommune beslutter at stoppe udbetalingen af børnefamilieydelsen. Skole og Samfund mener, at der som et minimum skal stilles krav om, at det ikke er kommunen, men en uafhængig instans, der idømmer straffen (bilag 3, s. 49-51). En tilsvarende kritik findes bl.a. hos Børnesagens Fællesråd, som henviser til, at det er praksis, at det er et børne- og ungeudvalg, som træffer beslutning om tvangsmæssige foranstaltninger, men at kommunen ifølge lovforslaget alene kan pålægge en tvangsmæssig foranstaltning (f.eks. krav om at følge sit barn til skole hver dag) (bilag 3, s. 19-21). Foreningen af Socialchefer i Danmark (bilag 3, s. 62-64) samt FBU - ForældreLANDSforeningen (bilag 3, s. 33-35) kritiserer ligeledes, at afgørelser om forældre pålæg træffes administrativt og ikke i et udvalg.

Et sidste kritikpunkt, som flere høringsparter fremfører, er, at lovforslaget bryder med de eksisterende regler på området: Børnesagens Fællesråd (BF) skriver, at fratagelse af børnefamilieydelse, på baggrund af manglende opfyldelse af forældre pålæg, bryder med de gældende regler om, at ydelsen knytter sig til forsørgelse af barnet i hjemmet (bilag 3, s. 19-21). BF mener desuden, at ”(...) forslaget indblanding i familie- og privatliv meget vel kan være en overtrædelse af artikel 8 i [menneskerettigheds]konventionen” (bilag 3, s. 20). Den nævnte artikel siger bl.a., at ”Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance” og at ”Ingen offentlig myndighed kan gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, undtagen for så vidt det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk

¹⁵ Disse er: Danske Samvirkende Invalideorganisationer, Dansk Socialrådgiverforening, Skole og Samfund samt Foreningen for Socialchefer i Danmark (bilag 3).

samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres ret og frihed" (Link G). Slutteligt kritiseres lovforslaget for en mulig krænkelse af FN's konvention om barnets rettigheder (også kaldet Børnekonventionen). BF henviser til artikel 12 i konventionen¹⁶, som omhandler barnets ret til at udtrykke sine synspunkter, og at andre lægger vægt på disse samt artikel 15¹⁷, som vedrører barnets ret til foreningsfrihed. I forhold til sidstnævnte artikel kritiserer BF lovforslagets eksemplificerede forældreplæg om at sikre barnet deltagelse i konkrete fritidsaktiviteter ved at følge barnet til det pågældende sted (bilag 3, s. 19-21). Lovforslaget kritiseres tillige af HK/Kommunal og Dansk Socialrådgiverforening for at være *"(...) voldsomt i strid med linien i mange års sociallovgivning"* (bilag 3, s. 44) - en lignende kritik fremføres i øvrigt af BUPL, Børne- og Kulturchefforeningen samt Udviklings- og Formidlingscenteret for Børn og Unge (bilag 3).

Børnerådet påpeger en modsætning mellem lovforslaget og §32, stk. 5 i lov om social service (bilag 3, s. 54-55). I denne paragraf står der, at der skal *"(...) lægges afgørende vægt på, at støtten ydes ud fra barnets eller den unges bedste, herunder skal der lægges vægt på at give barnet eller den unge en stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i opvæksten"* (link I), men i lovforslagets bemærkninger står der, at *"Hvis kommunen vurderer, at den, der er meddelt et forældreplæg efter stk. 1, ikke efterlever pålægget, og at den manglende efterlevelse ikke beror på undskyldelige omstændigheder, skal kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om dette (...)"* (link E). Af lovforslagets bemærkninger fremstår det således, at børnefamilieydelsen kan stoppes alene på det grundlag, at et forældreplæg ikke er blevet efterkommet. Dermed adskiller lovtæksten sig fra lov om social service, hvor der skal lægges *"afgørende vægt"* på hvilken indsats, der er til barnets eller den unges bedste.

¹⁶ Artikel 12: *"Deltagerstaterne skal sikre et barn, der er i stand til at udforme sine egne synspunkter, retten til frit at udtrykke disse synspunkter i alle forhold, der vedrører barnet; barnets synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed."* Stk 2: *"Med henblik herpå skal barnet især gives mulighed for at udtale sig i enhver behandling ved dømmende myndighed eller forvaltningsmyndighed af sager, der vedrører barnet, enten direkte eller gennem en repræsentant eller et passende organ i overensstemmelse med de i national ret foreskrevne fremgangsmåder."* (Link H).

¹⁷ Artikel 15: *"Deltagerstaterne anerkender barnets ret til foreningsfrihed og dets frihed til at deltage i fredelige forsamlinger."* Stk. 2: *"Udøvelsen af disse rettigheder må ikke underkastes andre indskrænkninger end sådanne, som er foreskrevet ved lov, og som er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale eller offentlige sikkerhed, den offentlige orden (ordre public), beskyttelse af folkesundheden eller sædeligheden eller beskyttelse af andres rettigheder og friheder."* (Link H).

Metateoretisk positionering

Jeg vil i dette afsnit argumentere for mit valg af kritisk diskursanalyse som anvendt teori og metode. Men først en redegørelse for den videnskabsteoretiske tilgang, som kritisk diskursanalyse bygger på, nemlig socialkonstruktivisme (Andersen 2007).

Socialkonstruktivisme arbejder i feltet mellem samfund og individ og anser verden som en social konstruktion, som skal studeres som meningskabende processer og fænomener, der er udviklet gennem historiske, kulturelle og sociale processer. Perspektivet har bl.a. rødder i symbolsk interaktionisme samt stempingsteori.

Symbolsk interaktionisme blev formuleret af Herbert Blumer i 1937, og det centrale for Blumer bestod i, at mennesker fortolker og definerer hinandens handlinger frem for blot at reagere på dem som ydre stimuli. Fortolkning og definition af handling bygger på den mening, som handlingen tilskrives eller forbindes med (Meeuwisse & Swärd 2002). Stempingsteorien følger denne tanke, idet grundtanken her er, at menneskelige handlinger, som afviger fra normen, betragtes som en afvigelse, fordi omgivelserne definerer handlingerne som sådan: ”(...) *afvigelse [er] ikke en egenskab ved den handling, personen begår, men snarere en konsekvens af andres anvendelse af regler og sanktioner i forhold til en ”regelbryder”*” (Becker 2005, s. 10).

Det skabende/konstruerende element er således centralt i konstruktivismen. Vivien Burr opstiller i bogen ” *Introduction to Social Constructionism*” (Burr 1995) fire grundlæggende socialkonstruktivistiske præmisser, som her skal gennemgås¹⁸: Socialkonstruktivisme er for det første kendetegnet ved at have en kritisk tilgang til selvfølgelig viden, hvilket betyder, at vores viden om verden ikke er et objektivt spejlbillede af ”den rigtige virkelighed”, men derimod er et produkt af den måde vi kategoriserer verden på. Med denne tilgang anerkender jeg, at der ikke findes en objektiv eksisterende sandhed om tilblivelsen og gennemførelsen af L108 eller af den implementering af loven, som siden skal finde sted. I stedet vil min tilgang være, at jeg igennem kategoriseringer kan danne viden om disse fænomener. Det betyder, at de diskurser, som jeg finder frem til gennem specialets første delanalyse, kan fortolkes og kategoriseres således, at diskurserne bidrager til en forståelse af og viden om de processer, som førte til Folketingets vedtagelse af L108. Det er vigtigt at påpege, at der altså ikke er tale om en absolut og sand viden, men om mulige

¹⁸ Gennemgangen af de fire præmisser er, udover Burr 1995, også inspireret af Jørgensen & Phillips 1999.

fortolkninger, der fører til viden om fænomenet.

For det andet anses mennesket grundlæggende som et historisk og kulturelt væsen, og vores syn på verden er derfor altid kulturelt og historisk indlejret. Diskursiv handlen er en form for social handlen, som derfor er med til at konstruere den sociale verden. Socialkonstruktivismen afviser, at den sociale verden er determineret af ydre forhold samt at mennesket indeholder en uforanderlig kerne eller essens. Viden og identitet anses for frie og foranderlige, men det påpeges, at de i konkrete situationer altid vil være relativt fastlåst forstået på den måde, at konkrete situationer udstikker begrænsede rammer for, hvad der opfattes som meningsfyldt (Jørgensen & Phillips 1999).

Menneskets syn på verden, og selve menneskets identitet, kan forandres over tid. Og netop menneskets viden om (og forståelse af) verden beskrives i den tredje præmis, som handler om social interaktion som grundlag for skabelse af viden, hvor man ”(...) både opbygger fælles sandheder og kæmper om, hvad der er sandt og falsk.” (Jørgensen & Phillips 1999, s. 14). I en sådan social interaktion vil nogle handlinger dermed være naturlige, mens andre former for handlinger vil være utænkelige. Dette præciseres ved den fjerde præmis, idet det konstateres, at den sociale konstruktion af viden og sandheder har konkrete sociale konsekvenser. Et eksempel på dette kan f.eks. være vedtagelsen af L108, som kan ses på baggrund af de sociale konstruktioner om sandhed, som folketingets medlemmer gennem behandlingen af lovforslaget fremstiller.

Denne videnskabsteoretiske tilgang tager afsæt i en filosofisk antagelse om, at menneskets vej til at opnå viden om verden går gennem sproget: Vi konstruerer sprog, tekst, billeder mv., som skal forsøge at give den materielle verden betydning. Dette medfører, at den teoretiske ramme, som jeg opstiller for dette projekts analyse samt de diskurser, som jeg i analysen vil redegøre for, ligeledes skal ses som en konstruktion og ikke som et vindue til en objektiv og ”virkelig” verden.

Sammenligning af socialkonstruktivisme og kritisk realisme

For at præcisere specialets metateoretiske ståsted yderligere vil jeg her sammenligne socialkonstruktivismen med en anden videnskabelig tradition, nemlig kritisk realisme. Jeg foretager dette valg, fordi jeg gennem sammenligningen vil kunne argumentere yderligere for

sammenhængen mellem specialets problemstilling og det metateoretiske udgangspunkt. Jeg vælger en sammenligning med kritisk realisme, fordi de to retninger grænser sig tæt op ad hinanden på flere områder, men samtidig afspejler nogle afgørende forskelle for problemstillingen.

På det overordnede plan har socialkonstruktivismen og kritisk realisme det til fælles, at de begge opgiver tanken om at beskrive verden, som den er eller ”den virkelige verden”. Som ovenfor beskrevet har man som forsker ikke direkte adgang til de forhold og processer, man undersøger, da disse kun er bevidsthedsfænomener. Det vil sige, at de allerede er fortolket gennem forskellige udtryk, og forskeren må forsøge at opstille fortolkninger af disse fortolkninger (Fuglsang & Olsen 2004). Kritisk realisme anerkender desuden, at ”(...) *mening ikke kan måles og tælles, men nødvendigvis må forstås*” (Andersen 2007, s. 23).

Der er dog nogle afgørende forskelle på de to tilgange, som gør, at socialkonstruktivismen er mere velegnet end kritisk realisme i forhold til nærværende speciales problemstilling. En afgørende forskel er de to tilganges fokusområder: Hvor socialkonstruktivismen har hovedvægt på epistemologien, lægger kritisk realisme hovedvægt på ontologien (Andersen 2007).

Socialkonstruktivismen fokuserer således på betingelserne for at opnå viden - f.eks. betones usikkerheden i vidensfrembringelsen (Andersen 2007). Overført til nærværende speciale betyder det f.eks., at der i forbindelse med besvarelse af problemstillingen skal lægges vægt på, at den frembragte viden skal ses i lyset af den position, der ligger bag denne viden. Den kritiske realismes ontologiske fokus på, hvad man rent faktisk kan sige om virkeligheden, ville derimod betyde en anerkendelse af, at ”sand viden” er opnåelig gennem fortolkning. Dette speciales fokus på socialrådgiveres rolle i forbindelse med implementeringen af L108 lægger op til en socialkonstruktivistisk tilgang, idet analysen bl.a. retter sig mod socialrådgivernes position og indflydelse. Hermed inddrager jeg i analysen én position blandt flere - og denne udvælgelse af positionen vil være en vigtig forklarende faktor i forbindelse med vidensfrembringelsen og dermed i forbindelse med besvarelsen af problemformuleringen.

I forbindelse med analyser af sociale problemer, er der også et afgørende skel mellem de to tilgange: Et realistisk perspektiv indebærer det syn, at sociale problemer er objektivt beskrivelige fænomener, som trænger til forklaring af, hvordan og hvorfor de optræder (Clarke 2001). Ud fra dette perspektiv kunne en analyse vedr. forældreoplysning f.eks. omhandle kriminelle børn og unge

(som det jo er muligt at udstede pålæg til) med fokus på hvor mange børn og unge, der begår kriminalitet, hvordan kriminaliteten læres og udføres samt årsagerne til, at disse børn og unge begår kriminalitet. Dette speciale har imidlertid ikke på dette faktuelle og objektive fokus på sociale problemer, men har derimod til formål at undersøge, hvordan tekst og sprog er med til 1) at konstruere lovgivning og 2) at påvirke implementeringen og anvendelsen af lovgivning. Specialet søger altså ikke en objektiv sandhed, men søger derimod en adgang til verden, som går gennem en analyse af tekst, sprog og diskurser. Dette perspektiv knytter sig igen til socialkonstruktivismen: ”*Virkeligheden konstrueres ifølge konstruktivisterne igen og igen gennem sproget og diskurserne*” (Andersen 2007, s. 85).

Valg af analysetilgang

Der er flere forskellige analytiske tilgange, der bygger på det netop gennemgåede socialkonstruktivistiske tankesæt. Diskursanalyse har, sammenlignet med andre teoretiske tilgange, et grundlæggende anderledes metodisk sigte. Hvor den traditionelle positivistiske metode søger ”objektive facts”, søger den hermeneutiske metode efter ”den dybere mening” af empiriske begreber. Indskrevet i disse to grove opstillinger, kan man sige, at diskursanalysen træder et skridt tilbage og ser på den sociale konstruktion af de selvfølgeligheder, der betragtes som ”objektive facts” i positivismen og ”dybere mening” i hermeneutikken (Dyrberg, Dreyer Hansen & Torfing 2000, s. 10).

Jeg vil i det følgende præsentere den valgte analysetilgang (kritisk diskursanalyse) og sammenholde denne med dele fra Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori for herigennem at argumentere yderligere for mit valg. De to analysetilgange har flere ligheder, hvorfor netop fremhævelsen af forskellene på de to kan bidrage til en specificering af mit valg og anvendelsen af kritisk diskursanalyse.

Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse har som hovedformål at kaste lys over den lingvistisk-diskursive dimension af sociale og kulturelle fænomener og forandringsprocesser, dvs. at afsløre italesættelser og diskurser som enten medfører forandringer eller som reproducerer allerede eksisterende magtforhold i den sociale verden. Teorien kan dermed med fordel bruges i forhold til dette speciales problemstilling, hvor jeg netop skal undersøge sammenhængen mellem de diskurser, der anvendes af politikere og høringsparter, og de forandringer og/eller reproduktioner disse medfører i forhold til vedtagelsen af L108. Et af fokusområderne for den kritiske diskursanalyse er således sprogbrug og forandringer. Retter vi nu i stedet blikket mod Laclau og Mouffe ændres fokus: Med Laclau og Mouffes diskursteori sættes den diskursive kamp i fokus. Det betyder, at ét af denne teoris hovedformål er at se på de kampe, som foregår mellem forskellige diskurser, som hver især repræsenterer en bestemt måde at tale om eller forstå den sociale verden (Jørgensen & Phillips 1999).

Dette speciale skal belyse, hvilke diskurser der anvendes af hhv. politikere, høringsparter og socialrådgivere og efterfølgende se på, hvordan anvendelsen af disse diskurser er med til forme

lovgivningen og implementering af L108. Kritisk diskursanalyse anerkender, at de anvendte diskurser også er en afspejling af de sociale processer og strukturer, som findes indenfor området vedr. lovprocesser og anvendelse af love indenfor det sociale område. Dermed er der altså ikke tale om et deterministisk forhold mellem diskurs og social praksis, men derimod om et dialektisk forhold, hvor de to praksisser gensidigt og konstant påvirker hinanden. I denne forbindelse adskiller Laclau og Mouffe sig igen, idet denne diskursteori relaterer sig til en poststrukturalistisk tanke om, at diskurser er konstituerende for det sociale - det vil sige, at diskurser konstruerer den sociale verden i betydning (Jørgensen & Phillips 1999). Anvendelsen af en teori, som anerkender det dialektiske forhold, kan bidrage til en mere nuanceret analyse, idet der kan søges efter forklaringer på forandringer og/eller reproduktioner i de anvendte diskurser i såvel tekst som i den sociale praksis. Som det senere vil blive gennemgået (se afsnittet: ”Faircloughs tredimensionelle analysemodel”) anser Fairclough diskurser som én blandt flere aspekter af en social praksis - denne skelnen mellem diskursive praksisser og andre sociale praksiser står igen i modsætning til Laclau og Mouffes førnævnte poststrukturalistiske inspiration. Da ét af dette speciales undersøgelsesområder omhandler politikimplementering, anser jeg det for en fordel at kunne inddrage anden teori til denne del af analysen. Gennem kritisk diskursanalyse lægges der op til inddragelse af ikke-diskursive elementer, hvilket åbner op for anvendelse af teori vedr. magt og politikimplementering.

Kritisk diskursanalyse

Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse tilbyder altså en operationaliserbar ramme, som kan anvendes til at ”(...) undersøge relationerne mellem diskursiv praksis og sociale og kulturelle udviklinger i forskellige sociale sammenhænge” (Jørgensen & Phillips 1999, s. 72). Teorien kan dermed bidrage til dette speciales problemfelt, da jeg herigennem vil kunne afdække, hvilke diskursive praksisser, der indgår i behandlingen og vedtagelsen af L108. Derudover vil den teoretiske ramme kunne anvendes i undersøgelsen af, hvilke diskurser socialrådgivere anvender om forældreplægget, og hvilken sammenhæng der kan være mellem denne diskursive praksis og den sociale praksis.

Jørgensen & Phillips (1999, s. 72ff) opstiller fem karakteristika for kritisk diskursanalyse: Som nævnt ovenfor er de diskursive praksisser en vigtig form for social praksis, som er med til at konstituere den sociale verden, men samtidig antages det i denne teori, at der udover de diskursive praksisser findes samfundsmæssige fænomener, som ikke alene har en lingvistisk karakter. Dette er en anerkendelse af, at der i samfundet findes praksisser og fænomener, som delvist eksisterer og fungerer udenfor den lingvistisk-diskursive verden. Et eksempel på dette kan være anerkendelsen af, at der i Danmark findes børn og unge, som begår kriminalitet eller har ulovligt fravær i skolen, og at disse fænomener ikke alene opstår og reproduceres gennem diskursive praksisser. Det er, som tidligere nævnt, denne teoris hovedformål at kaste lys over den lingvistisk-diskursive dimension af sociale og kulturelle fænomener og forandringsprocesser. Med andre ord: Den sociale og fysiske verden findes, men det er gennem diskurser, den får betydning. Sproget er ikke en neutral formidlingskanal, men derimod en kanal hvorigennem den sociale verden, sociale identiteter og sociale relationer konstitueres.

Det andet punkt omhandler en karakteristik af diskurs, som stående i dialektisk forhold til andre sociale dimensioner, hvilket betyder, at diskurs ikke kun bidrager til at omforme sociale praksisser og strukturer, men også afspejler dem. Fairclough påpeger, at der er sket en markant ændring i sprogets sociale funktion, og at sproget har fået langt større betydning for store sociale forandringer, fordi mange af disse sociale forandringer er konstitueret af ændringer i sprogpraksisser (Fairclough 1992, s. 6). Ligeledes konstaterer han, at der er sket en forskydning i forholdet mellem sprog og politik til fordel for mere sprog og mindre politik. Han sætter derfor bl.a. fokus på, hvordan sproget bruges som et middel til at opnå politiske mål: ”*Political differences have always been constituted*

as differences in language, political struggles over the dominant language, and both the theory and practice of political rhetoric go back to ancient times. Language has therefore always been a relevant consideration in political analysis” (Fairclough 2000, s. 3).

Indenfor kritisk diskursanalyse skal sprogbrug analyseres empirisk i den sociale interaktion via en konkret lingvistisk tekstanalyse. Jeg vil derfor senere gennemgå de konkrete lingvistiske værktøjer, som anvendes på specialets indsamlede empiriske materiale.

Diskursive praksisser ses som bidragende til at skabe og reproducere ulige magtforhold mellem sociale grupper. I forhold til nærværende speciales problemfelt ses det ulige magtforhold på to niveauer: For det første på et samfundsmæssigt makroniveau, hvor børnefamilier i Danmark deles i to grupper: Den ene gruppe udgøres af den gruppe af børnefamilier og borgere generelt, der ikke er i risikogruppen for at modtage et forældreplæg - den anden gruppe udgøres af den gruppe af børnefamilier, som modtager (eller er i risikogruppen for at modtage) et forældreplæg. På mikroniveau kan der ses et ulige magtforhold i mødet mellem socialrådgiveren, som repræsentant for samfundet og de love, som er vedtaget - overfor borgere, som får udstedt et forældreplæg, idet socialrådgiveren har ret og pligt til 1) at kræve bestemte handlinger udført af forældre og/eller barn og 2) at stoppe udbetalingen af børnefamilieydelsen, hvis disse krav ikke imødekommes tilfredsstillende. Disse effekter kalder Fairclough for ideologiske effekter. Begrebet *Ideologi* betegner de konstruktioner af virkeligheden, som er indbygget i de diskursive praksisser (Fairclough 1992). Det er de konstruktioner, som medvirker til produktion, reproduktion eller forandring af dominansrelationer. En ideologi, som er indlejret i en diskursiv praksis, er mest effektiv, når den bliver naturliggjort, dvs. når den fremstår som noget selvfølgeligt.

De to analyser skal både fokusere på de diskursive praksisser, som konstruerer ideologiske effekter via konstruktion af sociale subjekter, sociale relationer mv. samt på den rolle, som konstruktionerne spiller i forhold til at fremme bestemte sociale gruppers interesser.

Det sidste punkt knytter sig til det foregående, idet der præciseres, at det kritiske i analysen ligger i ”(...) *en kritisk tilgang, der er politisk engageret i social forandring*” (Jørgensen & Phillips 1999, s. 76). Teorien søger at stille sig på den undertrykte sociale gruppes side for at afsløre den rolle, som diskursive praksisser spiller i opretholdelsen af ulige magtforhold. I nærværende speciale vil jeg derfor kritisk fokusere på de italesættelser, som anvendes af stærke grupper, som f.eks. medlemmer

af Folketinget og de aktører, som afgiver høringssvar vedr. L108. Jeg anser disse grupper som stærke i forhold til gruppen af familier, som får udstedt forældreplæg, idet førstnævnte grupper har lettere adgang til at blive hørt af de store offentlighed. Derudover har medlemmer af Folketinget bemyndigelse til at vedtage love, som får direkte konsekvenser for såvel førømtalte familier som for socialrådgiveres arbejde på børne- og familieområdet.

Diskursafklaring

Fairclough anvender begrebet ”diskurser” på to forskellige måder: For det første defineres begrebet som socialt konstruerede betydningssystemer af kontingent karakter (Fairclough 1992), dvs. at diskurser beskrives som en bestemt måde at tale på, som giver betydning til oplevelser ud fra et bestemt perspektiv. Et eksempel på dette er en socialministers anvendelse af diskurser vedrørende børn og unges sociale problemer, som gennem diskursanvendelsen definerer, hvad der betragtes som et socialt problem. Meningen tilskrives ud fra de anvendte diskurser eller perspektiver - og samtidig udpeger diskurserne forskellige ytringer og handlinger som mulige og relevante i situationen. Alle diskurser bidrager til at konstruere verden på bestemte måder og dermed udelukke andre perspektiver (Fairclough 1992).

Den anden måde, som Fairclough anvender diskursbegrebet, er mere abstrakt. Her henvises i stedet til en forståelse af, at sprogbrug konstituerer og afspejler enhver social praksis. Dette betyder, som tidligere beskrevet, at diskurs skal ses både som konstitueret af og konstituerende for den sociale verden. I denne forståelse bidrager diskurs til at konstruere sociale identiteter og relationer samt videns- og betydningssystemer (Fairclough 1992). Således får den diskursive forståelse sociale konsekvenser, og forandring i diskurs er dermed også en af de måder, hvorpå det sociale forandres. Der foregår herigennem kampe på det diskursive niveau, som er med til både at forandre og reproducere den sociale virkelighed (Jørgensen & Phillips 1999).

Faircloughs tredimensionelle analysemodel

I det følgende vil jeg gennemgå Faircloughs analysemodel og derefter beskrive de enkeltelementer, som vil indgå i analyserne, måden de bruges på samt hvilket formål anvendelsen af elementerne har. Der vil altså blive redegjort for teoriens metode under gennemgangen af teoriens elementer.

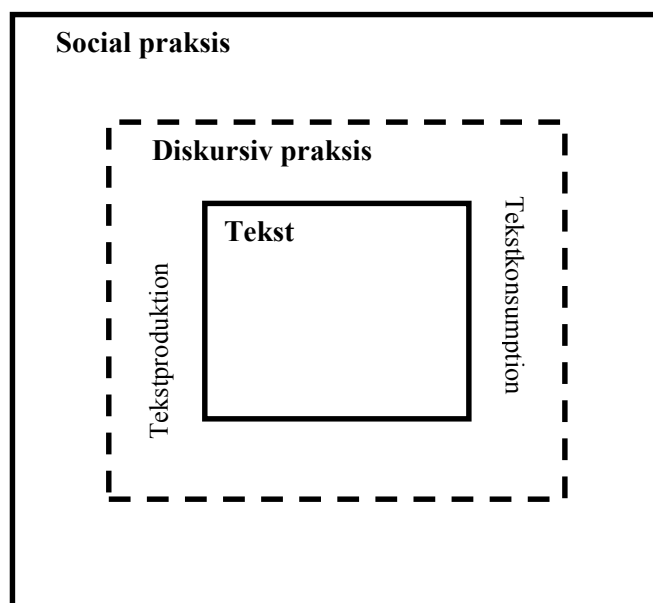
Kritisk diskursanalyse fokuserer, som gennemgået ovenfor, ikke kun på diskursanalyse, men koncentrerer sig om forbindelserne mellem tekst og de samfundsmæssige og kulturelle processer (Jørgensen & Phillips 1999). Hensigten med analysen er ifølge Fairclough "(...) *to systematically explore often opaque relationships of causality and determination between (a) discursive practices, events and texts, and (b) wider social and cultural structures, relations and processes; to investigate how such practices, events and texts arise out of and are ideologically shaped by relations of power and struggles over power; and to explore how the opacity of these relationships between discourse and society is itself a factor securing power and hegemony (...)*" (Fairclough 1995, s. 132f).

Her lægges altså vægt på en dialektisk opfattelse af forholdet mellem det diskursive og ikke-diskursive: Den sociale verden konstitueres delvist gennem diskursive praksisser, hvilket vil sige produktion og reception af tekst. Men de diskursive praksisser konstitueres også selv af samfundsforhold, der ikke er af diskursiv karakter. Diskursanalysen kan derfor ikke, ifølge Fairclough, stå alene, men bør suppleres med andre former for sociale analyser i et samlet socialvidenskabeligt projekt (Fairclough 1998), hvorfor der er brug for et tværfagligt analyseapparat. Teorigrundlaget for dette speciale baserer sig således, udover kritisk diskursanalyse, på den socialvidenskabelig fasemodel til analyse af politikimplementering, som vil blive gennemgået i afsnittet "Den integrerede implementeringsmodel" samt magtbegreber fra Michel Foucaults teorier¹⁹.

Fairclough opstiller en tredimensionel model, som angiver en analytisk ramme til brug for empiriske analyser af kommunikation og samfund, og jeg vil i det følgende gennemgå analysens tre grundelementer, som udgør en såkaldt kommunikativ begivenhed. Enhver kommunikativ begivenhed består, ifølge Fairclough, af tre dimensioner: 1) *tekst*, hvilket kan indbefatte tale, skrift,

¹⁹ Disse begreber gennemgås i afsnittet "Social Praksis: Det teoretiske fundament".

visuelle udtryk eller en blanding af flere, 2) *diskursiv praksis*, herunder produktion og reception af tekst og 3) *sociale praksisser*, der omgiver diskursive praksisser og tekster (Fairclough 1995). Derfor bør enhver analyse af en kommunikativ begivenhed, ifølge Fairclough, involvere alle tre dimensioner, da de er forbundet i et dialektisk forhold. I enhver tekst har de sociale praksisser, der omgiver den, udstukket rammerne for, hvad der kan stå, men samtidig former teksten selv de sociale praksisser, der omgiver den. Diskursive praksisser er den sprogbrug, der forbinder tekst og sociale praksisser (Fairclough 1995). Opdelingen i tre dimensioner skal ses som en analytisk skelnen. Gennem de tre dimensioner udtrykkes en holistisk kommunikationsopfattelse, idet betydningen i en kommunikativ begivenhed ikke udelukkende kan findes hverken i teksten selv, i forfatterens produktion, i modtagerens reception eller i de sociale praksisser, der omgiver teksten. Enhver betydningsdannelse er en proces, der finder sted i alle tre dimensioner, og en endelig undersøgelse bør af samme grund analyseres gennem alle dimensioner.

Faircloughs tredimensionelle model for kritisk diskursanalyse.

Inspireret af Jørgensen & Phillips 1999, s. 81.

Indenfor den tekstnære dimension foretages der analyser af en teksts egenskaber. Der kan her være tale om såvel traditionel tekst, som eksempelvis en avisartikel, samt tale, f.eks. i forbindelse med interviews, billeder ligesom en blanding af det visuelle og det sproglige også betegnes som en tekst (Fairclough 1992). Fremadrettet i specialet vil begrebet ”tekst” altså referere til ovenstående definition.

I dette speciale er den tekstnære dimension repræsenteret ved hhv. udskrifter fra folketingsdebatterne vedr. L108, høringssvar samt interviews med socialrådgivere. Analyserne vil omhandle såvel tekstens form som indhold, med det formål at beskrive de diskurser som teksterne repræsenterer. Repræsentationen gælder her både den fysiske verden, aspekter fra den mentale verden samt den sociale verden, hvor Fairclough fokuserer på den sidstnævnte (Fairclough 2003).

Den diskursive praksis hænger tæt sammen med den tekstnære dimension - når man beskæftiger sig med den tekstnære dimension beskæftiger man sig også med produktions- og konsumptionsprocesser og omvendt (Jørgensen & Phillips 1999). Det er imidlertid vigtigt at kunne lave en analytisk skelnen mellem de to dimensioner: Produktionsprocesserne omhandler en analyse af de eksisterende diskurser og genrer, som benyttes i forbindelse med skabelsen af en tekst, og konsumptionsprocesserne ser på, hvordan tekstmodtageren kan anvende forhåndenværende diskurser og genrer i sin fortolkning af teksten. Fairclough definerer genre som *"(...) a way of acting and interacting linguistically - for example, interview, lecture and news report are all genres"* (Fairclough 2003, s. 17).

Den diskursive praksis kan betegnes som den afgørende dimension for, at teksten og den sociale praksis forbindes, idet både produktion af en tekst og konsumtion/fortolkning af en tekst foregår herigennem. Dette foregår, som tidligere nævnt, i et dialektisk forhold, således at den sociale praksis både former og formes af tekster. Den sociale praksis' dimension indeholder såvel diskursive som ikke-diskursive elementer og strækker sig ud over diskursanalyse, da der her kan anvendes f.eks. sociologisk teori eller kulturteori. Det er her de diskursive praksissers rolle i forbindelse med opretholdelse og/eller forandring af den sociale praksis, som er i fokus. Formålet er her at redegøre for delvist ikke-diskursive sociale og kulturelle relationer og strukturer. Denne dimension kan beskrives gennem en eksemplificering af, hvordan folketingsmedlemmer kan anvende sproget på bestemte måder i forhold til f.eks. Folketingssalens indretning. Et folketingsmedlem kan til eksempel påpege, at *"der er mange tomme stole til dagens debat"*, og på den måde indirekte påtale andre folketingsmedlemmers interesse for debatten.

Overført til nærværende speciale betyder det, at jeg i første delanalyse vil belyse relevante ikke-diskursive elementer vedr. debatten og vedtagelsen af L108, ligesom jeg også vil inddrage ikke-diskursive elementer i forbindelse med anden delanalyse vedr. socialarbejderes indflydelse på

implementeringen af L108. Dette sker i sammenkoblingen af teorien fra Winter & Nielsens integrerede implementeringsmodel og udvalgte magtbegreber fra Michel Foucaults teorier. Førstnævnte model integrerer de væsentligste teoretiske bidrag fra implementeringsforskningen i ét samlet analyseskema (Winter & Nielsen 2008). Modellen kvalificerer sig bl.a. ved specielt at fokusere på såkaldte frontlinjemedarbejderes (herunder socialrådgivere) adfærd i forbindelse med politikimplementering²⁰. Ved at inddrage disse ikke-diskursive elementer kan jeg koble den diskursanalyserede tekst samt analyse af den diskursive praksis sammen med ikke-diskursive teorier og elementer for på den måde at kunne besvare de spørgsmål, som ifølge Jørgensen & Phillips er nogle af de afgørende for diskursanalyse, nemlig: *”Hvad er den diskursive praksis’ ideologiske, politiske og sociale konsekvenser? Forstærker eller tilslører den diskursive praksis nogle ulige magtforhold i samfundet, eller udfordrer den magtpositionerne ved at fremstille virkeligheden og de sociale relationer på en ny måde?”* (Jørgensen & Phillips 1999, s. 98). Det vil med andre ord sige, at analysemodellens to inderste dimensioner indplaceres i forhold til den bredere sociale praksis, som den er en del af, for dermed at kunne belyse diskursanalysens sidste hovedaspekt, som fører til undersøgelsens endelige konklusioner (Jørgensen & Phillips 1999).

Analysens elementer

Med Faircloughs tredimensionelle grundmodel på plads kan vi nu se nærmere på de udvalgte analyseelementer samt deres forbindelser til hinanden. Analyseelementerne er udvalgt ud fra specialets problemstilling samt ud fra det empiriske materiale, som analyserne baserer sig på. I forhold til specialets problemstilling har jeg udvalgt elementer, som kan anvendes i besvarelsen af problemformuleringen - til eksempel kan nævnes, at jeg vælger begrebet *Styrke*, fordi jeg gennem dette analyseelement kan se på, hvordan en tekst bruges til at påvirke subjekter til at få en særlig holdning til et emne²¹ (Fairclough 1992). Dette element er derfor oplagt til besvarelse af, hvordan vedtagelsen af L108 kan forklares. Derimod er *Høflighed* fravalgt, da dette begreb fokuserer på relationer mellem samtalepartnere (Fairclough 1992). Begrebet ville derfor være mere oplagt, hvis mit fokus omhandlede folketingsmedlemmers strategier til at opnå dominans i forbindelse med debatter i folketingssalen. Hvad angår udvælgelse i forhold til specialets empiriske materiale kan

²⁰ Der vil i afsnittet ”Den integrerede implementeringsmodel” følge en nærmere gennemgang af modellen.

²¹ De udvalgte begreber vil blive gennemgået yderligere i det følgende.

Modalitet nævnes som tilvalg: Begrebet bruges til at undersøge hvor høj eller lav grad af tilslutning en afsender af en tekst har til sit eget udsagn (Fairclough 1992). Begrebet kan anvendes til at se på, hvilke sandheder der tages for givet af en afsender, og hvilke der er forbehold overfor, og kan dermed bidrage til besvarelse af problemformuleringens første og anden del. *Interaktionskontrol* er derimod fravalgt, idet dette analyseelement bruges til at se på, hvem der kontrollerer en given interaktion. Dette begreb vil derfor være mere oplagt i forbindelse med f.eks. analyse af meningsdannelse hos socialrådgivere, hvor det empiriske materiale udgøres af fokusgruppeinterviews.

Udvælgelsen af analyseelementer er derudover sket under hensyntagen til teoriens forudsætninger: Fairclough betegner, som tidligere nævnt, diskursiv praksis som processer af produktion, distribution og fortolkning af en tekst. Produktionen og fortolkningen afhænger af den specifikke sociale kontekst, hvorfor det er vigtigt at undersøge vilkårene for produktion, dvs. undersøge de implicite rutiner og regler, som en tekst har været underkastet (Fairclough 1992). I en analyse af behandlingen af et lovforslag i Folketinget er der flere procedurer og regler, som får betydning for produktionen af en tekst: For det første er der begrænset tæltid til den enkelte taler, og hver taler kan højst komme med tre korte bemærkninger i træk. Dette diskvalificerer ligeledes begrebet interaktionskontrol, idet denne kontrol ligger udenfor talernes egen indflydelse. En anden regel, som også er relevant for nærværende sociale kontekst, er kravet om, at talerne benævner hinanden med hhv. ”Hr.”, ”Frk.” eller ”Fru” eller med deres respektive stillingsbetegnelser, f.eks. ”ordfører” eller ”minister”. Dermed ville det kunne føre til bias i analysen at anvende begrebet høflighed, idet der fra Folketingets side er pålagt talerne visse høflighedsregler. Et tredje relevant punkt ift. konteksten er, at Folketingets debatter kan følges på fjernsyn eller via internettet i en direkte transmission. Talerne i salen ved altså, at der kan være mange potentielle vælgere, som følger debatten. Dette er en væsentlig faktor for analysen, fordi folketingsmedlemmerne må formodes at tilpasse deres tale, så den henvender sig til såvel de andre folketingsmedlemmer som til seerne bag fjernsyns- eller computerskærmene.

I en analyse af diskurs skal der fokuseres på to overordnede dimensioner (Fairclough 1992): 1) *Den kommunikative begivenhed* (som gennemgås i det foregående afsnit) og 2) *diskursordenen*, som er summen af de diskurstyper, som findes indenfor et socialt domæne - i dette tilfælde det sociale domæne vedrørende L108. Diskursordenen dækker den konflikt, der kan være mellem flere diskurser

om at regere på et socialt område, hvor alle diskurserne herunder på en eller anden måde er knyttet til og betegner også de genrer, der findes inden for et bestemt socialt område.

Begreber til analyse af diskursiv praksis

Med begrebet *styrke* (Fairclough 1992, s. 82) kan man undersøge, hvordan en tekst gennem forskellige virkemidler opfordrer eller interPELLerer modtagerne til at udføre en bestemt handling eller få en særlig holdning til et emne. Et eksempel på dette kan være udsagnet: ”Man skal have et meget kynisk menneskesyn for at stemme for dette lovforslag”. Det kan også forekomme mere indirekte f.eks. gennem spørgsmål eller indirekte opfordringer. Fairclough pointerer, at konteksten, hvori det interPELLerende fremsiges, er af meget stor betydning. Et fremsat spørgsmål kan f.eks. have meget forskellige underbetydninger alt efter om det fremsættes under en diskussion på den lokale bodega eller i behandlingen af et lovforslag i Folketinget. Det er også relevant at se på modtagerens muligheder for at konstruere en fornuftig *sammenhæng* (Fairclough 1992, s. 84) i teksten. Her ses på, om teksten skaber nogle subjektpositioner, som modtageren kan relatere til og derved blive interPELLeret af. Pointen er, at teksten kun giver mening til dem, som giver mening til den - altså dem, som er i stand til at forstå de meningsfyldte relationer. Når et folketingsmedlem f.eks. siger om målgruppen, at ”Det er mennesker uden for pædagogisk rækkevidde” skabes der en subjektposition, som mennesker, med samme holdning som folketingsmedlemmet, vil kunne relatere til og blive interPELLeret af. Derimod vil mennesker, som er uenige i disse subjektpositioner, ikke kunne relatere hertil og vil derfor ikke blive interPELLeret.

Begrebet *interdiskursivitet* anvendes om den situation, hvor der i en tekst artikuleres forskellige diskurser enten inden for den samme diskursorden eller på tværs af forskellige diskursordner. Der kan både være tale om en kreativ brug af de diskursive praksisser, hvor diskurstyperne blandes på en ny måde, således at der opstår nye interdiskursive kombinationer. Den kreative brug af diskursive praksisser er tegn på en sociokulturel forandring. En anden form for diskursiv praksis, som kan forekomme, er den konventionelle brug. Denne reproduktion af konventionel diskursiv praksis er et tegn på opretholdelse af den dominerende diskursorden og dermed den herskende sociale orden.

Interdiskursivitet er en form for *intertekstualitet*, som betegner det faktum, at alle kommunikative begivenheder anvender tidligere begivenheder i artikuleringen. Uanset om man vil det eller ej, kan man ikke producere en tekst ud af ord, som ingen andre før har brugt. Intertekstualitet kan forekomme i mere eller mindre manifest form, hvor den mest markante er en direkte henvisning, f.eks. hvis en afsender starter sit udsagn med ordene: ”*I Grundloven står der, at...*”.

Den konventionelle form for diskursiv praksis, som beskrevet ovenfor, hører ind under Faircloughs begreb om *ideologi*. Diskurser kan være mere eller mindre ideologiske, og dermed i højere eller mindre grad bidrage til at opretholde magtrelationer. Ideologi er ”(...) *betydningskonstruktioner, der bidrager til produktion, reproduktion og transformation af dominansrelationer*” (Jørgensen og Phillips 1999, s. 86).

Som tidligere nævnt dækker diskursorden over et samlet antal diskurstyper inden for et socialt domæne, hvor diskurstyperne kæmper om magten. Begrebet *hegemoni* er betegnende for kampen om magten, hvilket Fairclough uddyber på følgende måde: ”*A particular way (...) of conceptualizing power and the struggle for power in capitalist societies, which emphasizes how power depends on consent or acquiescence rather than just force, and the importance of ideology*” (Fairclough 2003, s. 218). Under kampen om magten kan en eller flere diskurser momentvis få overtag gennem samtykke eller forhandling, men en egentlig sejr vil aldrig finde sted, fordi kampen til stadighed vil foregå. Der kan nemlig ikke opnås enighed, fordi de kæmpende diskurser afspejler modsætninger. I nærværende speciale indskriver hegemoni sig på den måde, at analyserne af folketingsdebatterne, høringssvarene samt interviewene med socialrådgivere skal vise, hvilke diskurser, der indgår i kampen på det domæne, som omhandler lovgivning ift. børnefamilier, hvis børn ikke lever op til de krav, som fremsættes i L108.

Tekstanalytiske værktøjer

I det følgende vil jeg redegøre for de tekstanalytiske værktøjer, som anvendes i forbindelse med analyse af de udvalgte tekster på det tekstnære niveau.

Når man ser på en tekst *ordforråd* (Fairclough 1992, s. 77), ser man på, hvordan nogle ord vælges og italesættes frem for andre alternativer. Hvilke alternativer vælges f.eks. til at benævne personer,

handlinger eller situationer? Her er det også relevant at se på, om nogle af disse områder beskrives og italesættes grundigere end andre. Dette kan sige noget om, hvilket perspektiv eller fokus, der gennem en tekst ønskes fremsat. I den forbindelse bliver *ords betydning* (Fairclough 1992, s.185-190) også relevant. Producenten har en række muligheder for at benytte et ord eller formulere en mening, og modtageren har en række muligheder for at fortolke de valg, som producenter har truffet. Der skelnes her mellem ords betydning og formulering af mening. Her ses især på et ords meningspotentiale samt på den mening, ordet tillægges. En mening, som tillægges et ord, kan til tider udfordre den sædvanlige opfattelse af meningen. Forskellen på ordforråd og ords betydning er, at hvor ordforråd ekskluderer brugen af nogle ord frem for andre, fokuserer ords betydning på den betydning/mening, som tillægges det valgte ord.

En teksts *grammatiske opbygning* (Fairclough 1992, s. 77) kan belyse, hvordan virkelighedsopfattelsen konstrueres rent grammatisk. Et eksempel på dette kan være sætningen: ”Socialrådgivere bruger økonomisk straf overfor udsatte børnefamilier” contra ”Der bruges økonomisk straf”. Her fokuseres således på, hvordan grammatiske former, valg mellem aktiv/passiv mv. kan sætte mere eller mindre fokus på nogle personer, begivenheder osv. frem for andre. Dette fører os videre til begrebet *transitivitet* (Fairclough 1992, s. 177-185), som bruges til analyse af, hvordan bestemte begivenheder, situationer og/eller processer mellem subjekter og objekter forbindes. Fremhæver teksten f.eks. nogen personer, processer eller forhold mere end andre? Dette begreb kan også bruges til at belyse hvilke aktører, der tillægges de aktiviteter, som foregår, og hvem teksten generelt er centreret om.

Modalitet betyder ”måde” og begrebet anvendes i forbindelse med analyse af, i hvor høj grad afsenderen af en tekst eller et interview tilslutter sig et givet udsagn (Fairclough 1992, s. 158-162). Eksempelvis fremstiller sætningen ”Økonomisk straf afholder unge fra kriminalitet” en sand og uomtvistelig viden, mens sætningen ”Økonomisk straf **kan** afholde unge fra kriminalitet” udtrykker en lavere grad af sikkerhed. Man skal altså se på en sætnings ordvalg for at afgøre, om der er tale om en sætning med høj eller lav modalitet. En måde at højne eller sænke modaliteten er anvendelsen af *styrkemarkører*, som både kan optræde som hhv. styrkende og svækkende styrkemarkører (Drotner et al. 1996, s. 153). Styrkemarkører findes ofte i form af et sætningsbiord, som f.eks. *måske*, *selvfølgelig*, *nok* eller *sandsynligvis*, og virkningen af de to former for styrkemarkører kan f.eks. ses i forskellen på udtryk som ”*Alle her i salen er enige om...*” og ”*Alle*

her i salen er måske enige om...”. Rent grammatisk er høj modalitet traditionelt forbundet med modal hjælpeverber, som f.eks. skal, kan, må, burde – lav modalitet er heroverfor kendetegnet ved forbehold som f.eks. ”sådan lidt”, ”en smule” og lignende. Tidsangivelsen nutid giver kategorisk modalitet, dvs. fuld accept/tilslutning til udsagnet.

Et sidste interessant analyseredskab i forbindelse med tekstanalyse er *persondeiksis*, herunder *inklusivt-* og *eksklusivt vi* (Drotner et al. 1996, s. 171). Ofte opfattes pronominet ”vi” udelukkende som pluralis af ”jeg”. Imidlertid betyder ”vi” ikke kun ”(...) ”flere jeg’er”, derimod ”jeg plus nogle andre. Hvem disse ”andre” er, er det, der afgør, hvilken slags ”vi” vi står overfor (...)” (Drotner et al. 1996, s. 171). Således kan man skelne mellem et inklusivt vi, hvor afsenderen inkluderer modtageren af en tekst, og som modsætning hertil et eksklusivt vi, hvor afsenderen ikke inkluderer modtageren. Effekten af denne persondeiksis kan blive, at taleren/afsenderen kan ”(...) *inddrage lytterne/læserne i en holdning, som ret beset kun er afsenderens egen*” (Drotner et al. 1996, s. 171).

Kritiske bemærkninger vedr. Fairclough

Arbejdet med Faircloughs kritiske diskursanalyse giver anledning til kritiske bemærkninger, som i det følgende kort skal redegøres for (Andersen 2007).

I arbejdet med den tredimensionelle analysemodel, skal der skelnes mellem det diskursive niveau (tekst og diskursiv praksis) og det ikke-diskursive niveau (social praksis). Dette vanskeliggøres ved, at Fairclough ikke fremsætter regler for grænserne mellem disse to niveauer, og det bliver derfor vanskeligt at bevise, at noget står i dialektisk forhold til noget andet. ”(...) *hvordan kan man vise lige præcis hvor og hvordan det ikke-diskursive påvirker det diskursive – og omvendt?*” (Jørgensen & Phillips 1999, s. 102). Jørgensen og Phillips beskriver videre dette problem i forbindelse med den konkrete udførelse af diskursanalyser og kritiserer flere analyser for at ”(...) [optegne] *brede sociale praksisser (...) som en baggrund, som de diskursive praksisser så udspiller sig på*” (ibid.).

Dette bringer os videre til et andet problem vedr. Faircloughs analysemodel, nemlig de manglende retningslinjer vedr. hvor meget social praksis, der er tilstrækkeligt, samt hvilke former for teori, som kan anvendes i forbindelse med analyse af social praksis. Fairclough selv anvender meget forskellige teoretikere, ”(...) *men betyder det, at en hvilken som helst teori kan gå i spænd med den kritiske diskursanalyse?*”, spørger Jørgensen & Phillips (1999, s. 101) og pointerer videre, at Fairclough ikke i særlig høj grad ”(...) *markerer og definerer (...) sin kritiske tilgang i forhold til andre af tidens teoriretninger (...)*” (ibid.).

Hvad angår sidstnævnte problem vil jeg i afsnittet ”Social praksis: Det teoretiske fundament” redegøre for valget af teori vedr. social praksis samt formålet med denne teoris anvendelse.

Overvejelser vedr. det første problem har ledt til den afgørelse, at anvende snævre magtteoretiske begreber i forbindelse med analyse af social praksis, frem for en bredere teori om mere generelle samfundsmæssige sociale praksisser. Afgørelsen er dels truffet ud fra den ovennævnte kritik, men ikke mindst pga. projektets analyseområde, som netop fokuserer på magt mellem forskellige sociale grupper.

Woolgar & Pawluch (1985) påpeger, at der ofte optræder interne inkonsistenser i socialkonstruktivistiske analyser. Et eksempel på dette kan være en analyses ensidige fokus på én af flere deltageres udsagn. Analysen kan dermed implicit erklære visse forhold om virkelighedens

beskaffenhed for sande. Dette sker, hvis der stilles spørgsmålstejn ved visse antagelser af virkeligheden, mens spørgsmål til andre antagelser udelades - denne situation opstår, fordi det er umuligt som analytiker ikke at gøre sig nogen antagelser om virkelighedens beskaffenhed (Woolgar & Pawluch 1985; Best 1995). Spørgsmålet er således, om det er muligt at undersøge sociale forhold og samtidig helt ignorere de faktorer eller vilkår, der ligger bag (Järvinen 2001). Jeg vil forsøge at imødegå dette problem ved at lægge en analysemodel til grund for den kritiske diskursanalyse, nemlig den integrerede implementeringsmodel. Modellen fremstiller et bud på, hvilke faser og processer, der finder sted i forbindelse med implementering af lovgivning. Ved anvendelse af modellen kan jeg demonstrere nogle af de forestillinger om virkeligheden, der ligger til grund for analyserne - dette skal bidrage til analytisk gennemsigtighed ved at begrænse de latente antagelser om verden, der kan medføre bias i analyserne.

Social praksis: Det teoretiske fundament

Som gennemgået under afsnittet ”Metateoretisk positionering” bygger dette projekt på en socialkonstruktivistisk tilgang, hvor diskurser bl.a. anskues som forskellige måder at beskrive aspekter af verden på. Jeg vil i denne analyse videreføre det socialkonstruktivistiske udgangspunkt og vælger i den forbindelse at inddrage udvalgte magtbegreber, som orienterer sig mod den socialkonstruktivistiske positionering. Begreberne er hentet fra teorier fra den franske filosof Michel Foucault og skal bidrage til besvarelse af problemformuleringens første og anden del. Derudover vil begreberne blive brugt til at beskrive vedtagelsen og anvendelsen af loven om forældreplæg i et bredere magtperspektiv i det moderne velfærdssamfund. Den følgende gennemgang skal ikke ses som en udtømmende beskrivelse af Foucaults magtteori. Jeg har derimod med udgangspunkt i problemformuleringen udvalgt få begreber fra et stort, samlet teoriapparat, som skal bidrage til min analyse af den sociale praksis.

Magtens former

Michel Foucaults teorier om magt er i forbindelse med dette speciale interessant af flere grunde. For det første står teorierne i stærk kontrast til teorier om, at magt består i statens undertrykkelse gennem repressive magtmidler, som f.eks. forbuddet mod at slå sine børn. Ifølge Foucault består den magtform, som kendetegner det moderne velfærdssamfund, ikke primært af etnisk, social eller religiøs undertrykkelse - den moderne, liberale magtudøvelse er derimod en skabende magt, som søger at opdyrke og stimulere bestemte evner hos borgerne (Foucault 1982). Foucault udtrykker det på den måde, at magten er produktiv (ibid.) - dette betyder bl.a., at den virker ved at gøre individer til bestemte subjekter ved at få dem til at handle på bestemte måder eller bibringe dem bestemte kapaciteter: ”*Moderne magtudøvelse drejer sig om at påvirke formelt frie individer, deres handlinger og deres selvopfattelse.*” (Mik-Meyer & Villadsen 2008). Denne analysedel vil således både virke direkte i besvarelsen af problemformuleringen, men vil videre beskrive anvendelse af loven om forældreplæg i et bredere magtperspektiv i det moderne velfærdssamfund.

Den anden og sandhedsregimer

For det andet fokuserer Foucault på diskurser som en afgørende faktor i forhold til magt. Dermed frasiger han sig tanken om faste og uforanderlige identiteter og påpeger i stedet diskurser som konstruerende for identiteter. Med et fokus på konstruerede identiteter må tanken om en menneskelig ”kerne”, der upåvirket af kultur og historie forbliver den uforanderlige identitet af ethvert menneske, forkastes. Hermed komplementerer teorien den socialkonstruktivistiske position, der netop påpeger, at viden, magt og identitet må anses for frie og foranderlige, selvom det påpeges, at de i konkrete situationer altid vil være relativt fastlåst.

Tanken om diskurser som konstruerende for identiteter og magt betyder bl.a., at man gennem en analyse af dominerende diskurser indenfor et givent felt kan påpege magtrelationer ved hjælp af begrebet om *Den anden* (Foucault 1980). Kategorien *Den anden* refererer til den, som er objekt for de anvendte diskurser i en given tekst eller udsigelse - dvs., at disse *andre* ikke kan deltage i produktionen af de dominerende diskurser, men i stedet gøres til genstand for disse gennem klassificeringer og beskrivelser. En anden hovedpointe hos Foucault er således, at viden og magt hænger sammen, idet ”(...) *de, som besidder viden, tror de besidder magten. De har en magt til at betegne verden, til at klassificere og og kategorisere andre mennesker.*” (Henriksen & Prieur 2004, s. 103). *Den anden* beskrives af eksperter, og dennes identitet beskrives ofte som en identitet som afviger. Identiteten dannes ud fra eksperternes udtrykte viden og sandheder, og *Den anden* er dermed udelukket fra at påvirke og bidrage til de dominerende diskurser. Det pointeres desuden, at afvigende identiteter af eksperterne bliver konstrueret som det modsatte af normalitet (ibid.). Dermed når vi frem til ét af hovedpunkterne for Foucaults magtteori, nemlig at det er magthaverne, der definerer, hvad der er sandt – og idet viden giver magt, kan eksperterne og magthaverne dermed hævde at sidde inde med ”sandheden”. Jeg vil anvende dette begreb i forbindelse med diskursanalyse af såvel folketingsmedlemmerne som socialrådgivernes konstruktion af målgruppen for loven om forældreplæg.

Dette fører os videre til begrebet *sandhedsregimer*, som er de systemer og processer, der medvirker til at skille mellem såkaldte sande diskurser fra falske diskurser (Foucault 1980). Som eksempler på *sandhedsregimer* nævnes definitioner af bestemte typer borgere, som anses for at være naturlige målgrupper i forbindelse med socialt arbejde, samt visse definitioner af, hvad sociale problemer er. Definitionerne kan gennem anvendelse af bestemte diskurser opnå status af at være selvindlysende sandheder (Järvinen & Mortensen 2002). Begrebet vil i dette speciale blive anvendt til at opstille de

forskellige sandhedsregimer, som grupperne af folketingsmedlemmer (hhv. for og imod loven), høringsparter samt de interviewede socialrådgivere opstiller, f.eks. om loven, målgruppen, samfundets ansvar, forældres ansvar mv.

Magt og demokrati

Et tredje argument for anvendelse af Foucaults magtteori i forbindelse med nærværende problemstilling er, at Foucault fokuserer på magt på hhv. mikro- og makroniveau. Således beskriver han i en senere tekst, at den moderne stat på én og samme tid anvender individualiserende magt og totaliserende magt (Foucault 1982). Som eksempel på den totaliserende magt kan nævnes regeringens beslutning om at hæve afgifterne på tobak, fedtholdige fødevarer mv., idet dette er disciplinerende afgifter, som rammer alle borgere - loven om undervisningspligt til børn er et andet eksempel herpå. Den individualiserende magt viser sig bl.a. i statens interesse for den enkelte borgers personlighed og dennes selvopfattelse, og kan f.eks. ses i pædagogers og socialarbejders arbejde mod at hjælpe og lede det moderne individ (Foucault 2000). Der er tale om en bekendende sandhedsproduktion, hvor individet bringes til selv at sige sandheden om, hvem det er: *”Den pastorale magtform er intim (...), idet den retter sig mod ”borgerens sjæl”, og spidsfindig, fordi den gør den, som magten rettes mod til autoritet for bestemmelsen af hans/hendes lidelser, afvigelser eller undertrykte potentialer”* (Mik-Meyer & Villadsen 2008, s. 18). En anden spidsfindighed er i denne forbindelse, at denne sandhedsudsigelse oftest finder sted med bistand fra f.eks. en socialrådgiver, som i større eller mindre grad kan påvirke de udsagn, borgeren kommer med (ibid.). Foucaults magtteori har altså fokus på såvel den totaliserende magt som den individualiserende magt, hvorfor det i analysen af den sociale praksis bliver muligt at anskue, indplacere og kommentere de analyserede magtformer på begge niveauer. Denne differentiering og kategorisering kan bidrage til et analytisk overblik over, hvor og hvordan de fremanalyserede magtformer kommer til udtryk.

For Foucault udgør udviklingen af demokrati et vigtigt element i det moderne samfund, og hans påstand er, at det i mange tilfælde kan siges at være de samfundsmæssige magtkonfrontationer mellem undertrykte og dominerende grupper, som bidrager til mere demokrati. I tilfældet med en undertrykt gruppe af klienter overfor en dominerende gruppe af socialrådgivere, kan modmagten

f.eks. bestå i, at klienterne optræder krævende og genstridige eller bliver truende eller voldelige overfor socialrådgiveren. Disse eksempler demonstrerer Foucaults tese om, at der ikke findes magt uden modmagt (Järvinen & Mortensen 2002). Dermed kan man tale om et perspektiv, som ikke alene ser magten som et negativ og undertrykkende element, men som tilføjer et positivt og produktivt aspekt til magtteorien: ”Ved at bruge Foucault bliver det (...) muligt at afdække magten - også når man vil det gode. Og det bliver muligt at foretage en mere subtil magtanalyse, hvor magt ikke er reduceret til et simpelt spørgsmål om noget, en part (et subjekt) gør mod en anden (et objekt)” (Siiger 2008).

Den integrerede implementeringsmodel

Inden for det diskursanalytiske felt anses det for en dyd at konstruere sin analytiske ramme og analytiske strategier ud fra de konkrete behov, som opstår ud fra et givent undersøgelsesfelt – en dyd, der grunder i den socialkonstruktivistiske anti-essentialisme. Dette betyder, at der ikke gives nogen universel og kontekstafhængig viden og derfor heller ikke nogen universel analyse (Åkerstrøm Andersen 1999). Som nævnt ovenfor sammenkobler jeg kritisk diskursanalyse, begreber fra Foucaults magtteorier og den integrerede implementeringsmodel, som bygger på implementeringsteori. Dette udgør tilsammen specialets samlede analyseramme. Jeg vil i det følgende gennemgå den integrerede implementeringsmodel samt redegøre for den måde model og teori supplerer hinanden. Denne gennemgang præsenterer således den samlede analyseramme.

Den integrerede fasemodel opstiller en operationaliserbar ramme til analyse af politikimplementering fra politikformulering over vedtagelse af lovgivning til selve iværksættelsen (eller implementeringen) af politikken, når denne afleveres af socialarbejdere til borgerne. Modellen fokuserer videre på den effekt, som denne politik formodes at have på de berørte borgere.

Winter og Nielsens hovedbudskab er, at lovgivning kun er papir, og at ”(...) *gennemslagskraften er afhængig af, hvad der sker under implementeringen (...)*” (Winter og Nielsen 2008, s. 15). De anlægger derfor et processuelt fokus, hvor den proces, der fører lovgivningen ud i livet, beskrives og analyseres. I denne proces indgår både forvaltningsorganer, interesseorganisationer, politikere samt private borgere og virksomheder. Dette gør modellen velegnet til dette speciales problemfelt, idet jeg ønsker at belyse de beslutningsprocesser, som fører til vedtagelsen af L108, med fokus på forskellige implicerede aktørers betydning for processen. En anden fordel ved denne model er, at der lægges stor vægt på frontlinjemedarbejderens (for dette speciales vedkommende: socialrådgiverens) adfærd og rolle. Dermed ligger modellen sig op af bottom-up perspektivet indenfor implementeringsteorien. Bottom-up teoretikerne beskriver i særdeleshed medarbejderens og målgruppens sammenspil og vigtigheden af det. Dette gør ligeledes modellen anvendelig i forhold til nærværende speciales fokus på socialrådgivernes indflydelse i forbindelse med implementering af ny lov.

Modellen beskriver førnævnte proces gennem fem faser, som danner grundlag for den egentlige analyse. Det pointeres dog, at modellen ikke skal ses som en kopi af virkeligheden, der ofte opfører sig mere komplekst - nogle faser findes ikke altid, flere faser kan foregå samtidigt eller i en anden rækkefølge. Der er altså ikke tale om en automatisk politisk transformation, hvor en fase overtager den næste: ”*Politiske og kognitive processer betyder, at der sagtens kan være manglende sammenhæng mellem faserne*” (Winter & Nielsen 2008, s. 15). Modellen er ifølge Winter & Nielsen relevant på alle politikområder, men betydningen af de enkelte faktorer kan variere fra område til område (Winter & Nielsen 2008). Jeg anvender derfor ikke modellen slavisk, men udplukker de analysedele fra hver fase, som er relevante i forhold til specialets problemfelt og analyseområde. De enkelte faser kan ligeledes analytisk vægtes forskelligt, hvilket også vil fremgå af følgende gennemgang:

De fem faser udgøres af:

1. Politikdesign
2. Organisatorisk og interorganisatorisk adfærd
3. Ledelse
4. Markarbejderen
5. Målgruppen

Gennemgang af analyseramme

Politikdesign går bl.a. ud på at beskrive hvilke mål, der skal nås og hvilke midler/instrumenter, der skal tages i brug for at nå disse mål (Winter & Nielsen 2008). Et andet vigtigt punkt i forhold til nærværende problemstilling er betydningen af målgruppens sociale konstruktion, hvilket også vil blive behandlet herunder. Teoridannelsen udspringer af Schneider & Ingram (1993), der hævder, at instrumentvalget ikke alene afhænger af målgruppens magtposition, men også af deres sociale konstruktion hos såvel befolkning som politikere: Således vil grupper, som opfattes som stærke og positive, få tildelt forholdsvis store goder og små byrder af det offentlige, mens svage og negativt opfattede grupper vil opleve den modsatte tildeling (Schneider & Ingram 1993).

Politikdesignet er vigtigt, fordi det skal være med til at skabe en forpligtelse (*commitment*) hos dem, der skal implementere loven samt hos målgruppen. En høj grad af *commitment* kan reducere mange

problemer. For at skabe en høj grad af commitment, og dermed en effektiv og god implementering, er det vigtigt med sammenhæng mellem mål og midler (Winter & Nielsen 2008). Jeg vil i analysen af denne fase anvende kritisk diskursanalyse på den indsamlede empiri fra de debatter, som har fundet sted i Folketinget i forbindelse med vedtagelsen af L108. Denne analysedel skal således beskrive de diskurser, som anvendes om 1) målet med loven, 2) instrumentvalg og 3) målgruppens sociale konstruktion.

Organisatorisk og interorganisatorisk adfærd beskæftiger sig med myndigheders og organisationers adfærd i implementeringsprocessen både internt, men også overfor hinanden. Det handler i høj grad om interesserne hos de enkelte implementeringsaktører, herunder organisationer og myndigheder, hvilket også vil være fokusområderne i nærværende speciale. Jeg anvender her det empiriske materiale som udgøres af de høringssvar, som fremkom i forbindelse med behandlingen af L108. Her vil jeg se på høringsparternes såkaldte substantielle interesser, dvs. organisationernes syn på, hvordan den overordnede politik bør føres, som eksempelvis er præget af ”(...) *professionelle, faglige synspunkter på opgaveløsningen (...)*” (Winter & Nielsen 2008, s. 73). Disse interesser kan enten være konvergerende eller divergerende. Konvergerende interesser er bedst for en effektiv og god implementering (Winter & Nielsen 2008). Dette gælder både indenfor organisationerne, men også organisationerne imellem, hvorfor den interorganisatoriske adfærd også er interessant. Dette hænger sammen med det ovenfor beskrevne commitment. Organisationerne er bedre til at ”comitte” sig til at få implementeringen gennemført, hvis interesserne bliver tilgodeset. Modsat kan der optræde divergerende interesser, som ”(...) *giver organisationen et incitament til en adfærd, der hæmmer realiseringen af lovgivningens formål*” (Winter & Nielsen 2008, s. 75).

Ledelse handler om principal-agent perspektivet. Her sidder en principal og leder en agent, socialrådgiveren. Der er en høj grad af informationsasymmetri mellem principalen og agenten. Det vil sige, at principalen ikke kan få specifikke ting at vide omkring agenten og dennes arbejde, fordi agenten ikke er påtvunget at skulle oplyse om de punkter, principalen gerne vil vide noget om (Winter & Nielsen 2008). I analysen af denne fase vil jeg fokusere på begrebet *policy-præferencer*, som præsenteres af Brehm & Gates (1997), og som anses for et af de klassiske problemer indenfor principal-agent relationen. Begrebet beskrives som det pres, omgivelserne kan lægge på den enkelte medarbejder - et pres, som enten kan konvergere eller divergere i forhold til medarbejderens interesser. Som eksempel på divergerende policy-præferencer nævnes det tilfælde, hvor ”(...) *den*

politiske ledelse søger at fremme en politik eller anvende metoder/teknologier, som strider mod vedkommendes policy-præferencer (...)” (Winter & Nielsen 2008, s. 139). Konvergerende policy-præferencer antages at kunne ændre markarbejderens adfærd i retning af det, som ledelsen ønsker - ved divergerende policy-præferencer kan bidrage til en adfærd, der afviger fra det ønskede, hvilket kan være markarbejderens strategi til at håndtere situationen (Winter & Nielsen 2008). I analysen af dette punkt vil jeg gennem kritisk diskursanalyse af udvalgte dele af socialrådgiverinterviewene se på, hvilke diskurser socialrådgiverne anvender om den metode, som anvendes ved udstedelse af forældreplæg. Dette vil danne grundlag for en vurdering af, hvilke former for konvergerende eller divergerende policy-præferencer den enkelte socialrådgiver oplever.

Markarbejderen spiller, som tidligere nævnt, en vigtig rolle i implementeringen, fordi det i sidste ende er dem, der har kontakten til borgeren eller målgruppen (Winter & Nielsen 2008). De skal operere indenfor lovens rammer, men meget af deres arbejde handler stadig om skøn i den enkelte sag: ”*The power of free decision or latitude of choice within certain legal bounds*” (Winter & Nielsen 2008, s. 109). Graden af skøn bliver således vigtig i forbindelse med markarbejderens indflydelse på implementeringen: Hvis en lov f.eks. har vide rammer for, hvordan den kan tolkes, som det gør sig gældende for L108, kan forskellige markarbejdere skønne meget forskelligt. Markarbejderens skøn har meget at gøre med den måde vedkommende arbejder sammen med målgruppen på: Der opstår en såkaldt *joint-production* mellem markarbejderen og målgruppen. Begrebet dækker over den situation, hvor en markarbejders virke i høj grad bygger på interaktionen mellem ham selv og klienten (Winter & Nielsen 2008, Hasenfeld 1992). Resultatet af markarbejderens arbejde er således afhængig af det med- eller modspil, som foregår i forbindelse med både udredningsarbejdet og i forbindelse med valg af metode. Under analysen af dette punkt vil de valgte teorier igen supplere hinanden, idet jeg her inddrager udvalgte citater fra de gennemførte interviews med socialrådgivere. Gennem kritisk diskursanalyse af disse vil jeg opnå svar på, hvordan socialrådgiveren oplever interaktionen mellem sig selv og klienten. Analysen af de anvendte diskurser vedr. dette kan således give en beskrivelse af, om socialrådgiveren oplever mod- eller medspil med borgerne og vil efterfølgende danne grundlag for en vurdering af graden af *joint-production* mellem socialrådgiver og klient.

Endelig er der *målgruppen*. Målgruppens reaktion overfor markarbejderen eller forvaltningen på en given policy implementering, beskrives af Valerie Braithwaite som *motivational postures* (Winter

& Nielsen 2008, s. 172; Braithwaite et al. 1994). Disse er et udtryk for de sociale signaler, som målgruppeaktører bl.a. sender til offentlige autoriteter, herunder altså også socialrådgivere, vedrørende hvilken social distance og dermed samspilsrelation de ønsker (Winter & Nielsen 2008). De fem motivational postures er²²: *Commitment, capitulation, resistance, disengagement* og *game-playing*.

Commitment-adfærd beskriver den situation, hvor klienten er positivt indstillet og aktivt støtter op omkring samspillet med markarbejderen samt dennes valg af metode. Klienten er proaktiv og kan f.eks. komme med nye idéer og initiativer til løsningsforslag.

Capitulation-adfærden er ligeledes positiv, men målgruppen støtter ikke aktivt op. Klienten overlader fuldstændig alt til markarbejderne - adfærden er "(...) *en form for "OK, I siger bare, hvad jeg skal gøre, og så gør jeg det" (...)"* (Winter & Nielsen 2008, s. 173).

Resistance og disengagement udgør begge situationer, hvor klienten er negativt indstillet overfor både målet samt markarbejderens autoritet. Resistance-adfærd er karakteriseret af, at klienten indgår i et aktivt modspil mod markarbejderen, hvor imod disengagement-adfærden er præget af en opgivenesshed i forhold til at give sig i kast med et aktivt modspil. Endelig er der *game-playing-adfærden*. Her accepteres implementeringsorganets autoritet, hvorimod der er modstand mod mål og midler i implementeringen. Strategien består her i, at klienten "(...) *leger kispus med "systemet" og hele tiden søger at finde smuthuller"* (Winter & Nielsen 2008, s. 173).

Denne fase vil fungere som et supplement til analysefasen vedr. markarbejderen, idet de analyserede diskurser fra fase fire vil lægge til grund for fase fem. Der er altså her i højere grad tale om en indplacering af de fremstillinger af klienternes reaktioner, som fremkommer i fase fire - med andre ord en begrebsforankring af socialrådgivernes fremstillinger. Argumentationen for dette er, at mit empiriske materiale begrænser sig til udtalelser fra socialrådgiverne om klienternes adfærd - og altså dermed udelukkende informanternes oplevelser af virkeligheden. En fuld gennemførelse af denne analysefase ville kræve et yderligere empirisk materiale, som f.eks. kunne bestå i observationer af mødet mellem klient og socialrådgiver og/eller interviews med klienterne vedr. deres oplevelser af mødet og samarbejdet. Dermed ville klientens fremstillinger blive repræsenteret, hvilket ville kunne danne grundlag for en udfoldet analyse af denne fase. Specialets afgrænsede omfang har dog desværre udelukket dette.

²² Hvor intet andet er nævnt er oplysningerne fra gennemgangen af de fem motivational postures fra Winter & Nielsen 2008, s. 173 ff.

Præsentation af empirisk materiale og analysestrategi

Dette afsnit præsenterer det indsamlede empiriske materiale, som anvendes til at belyse specialets problemstilling. Derudover redegøres der for såvel analyseteknik som analysestrategi. Det empiriske materiale består af dokumentmateriale fra Folketingets behandling af L108, høringsvar fra relevante høringsparter samt af en kvalitativ interviewundersøgelse.

Materiale fra Folketingets behandling

På Folketingets hjemmeside (Link E) findes udskrifter af alle debatter, taler og forhandlinger vedr. L108, som er foregået i folketingsalen. Jeg har valgt at inddrage alt materiale, som omfatter udtalelser, der er fremsat i Folketingets sal vedr. behandlingen af L108. Dvs. fra fremsættelse af lovforslaget (herunder fremsættelsestalen), forhandlingerne under 1. behandling af lovforslaget, forhandlingerne under 2. behandling af lovforslaget samt 3. behandlingen, hvor der indgår såvel forhandlinger som afstemning. Dermed er det eneste fravalgte materiale fra udvalgsbehandlingen. Dette valg er foretaget, fordi det er i Folketingssalen, de overordnede politiske drøftelser foregår, og det er her, de formelle beslutninger træffes (Link J). I Folketingets udvalg bliver beslutningerne forberedt - udvalgene omtales også som Folketingets ”værksted” (Link J). Et tredje område, som potentielt kunne udgøre empirisk materiale, er debatindlæg og kronikker i skrevne og trykte medier. Her udtrykkes ligeledes et partis eller et folketingsmedlems politiske holdninger, hvorfor dette materiale og så ville kunne indgå i det empiriske materiale. Jeg må imidlertid begrænse omfanget af specialet og vælger derfor at fokusere på de overordnede politiske forhandlinger, som foregår i Folketingssalen. Begrundelserne for dette er for det første, at alle folketingsmedlemmer har mulighed for at komme til orde - dvs., at det ikke kun er udvalgsmedlemmer, der kan udtale sig. For det andet er det her, de formelle beslutninger træffes, og materialet indgår på den måde i direkte sammenhæng med vedtagelse af lovgivningen. Dette er derfor det mest oplagte valg i forbindelse med analyse af, hvordan vedtagelsen af L108 kan forklares.

Høringssvar

Socialministeriet sendte L108 i høring d. 15. november 2005 og modtog 31 skriftlige høringssvar. Heraf var 30 høringssvar opfordrede svar²³, mens en enkelt organisation (De Samvirkende Invalideorganisationer) sendte et uopfordret høringssvar. Det empiriske grundlag udgøres af samtlige 31 høringssvar.

Materiale fra kvalitativ interviewundersøgelse

I forbindelse med besvarelse af problemformuleringens anden del, har jeg valgt at interviewe sociale praktikere om anvendelse af forældreplæg. Jeg har i samråd med min vejleder vurderet, at 4-5 interviews, udvalgt efter nedenstående kriterier, i dette speciale vil være tilstrækkeligt til at belyse problemstillingen²⁴.

Rekrutteringen af informanterne til interviewundersøgelsen foregik ved, at jeg via mail og telefon henvendte mig til 25 børne- og/eller familieafdelinger over hele landet. Kriterierne for udvælgelse af informanter var følgende: Informanten skulle til dagligt arbejde i afdelingen som socialrådgiver og have mulighed for at udstede forældreplæg. I min udvælgelse af informanter lagde jeg vægt på at gennemføre interviews med to typer af informanter indenfor disse kriterier: Første gruppe skulle udgøre socialrådgivere, som havde udstedt forældreplæg - anden gruppe skulle udgøre socialrådgivere, som ikke har udstedt forældreplæg, men som har haft mulighed for det. Derudover ønskede jeg en geografisk spredning, hvorfor jeg udvalgte informanter fra både Jylland, Fyn og Sjælland. Begrundelsen for dette er at imødegå eventuel bias, som kan opstå, hvis alle informanter arbejder i samme geografisk område og derfor potentielt oplever samme typer af problemer, klienter, sager mv.

Fire afdelinger gav positive tilbagemeldinger - i den ene afdeling blev to informanter udvalgt, og der er således blevet gennemført fem interviews i alt: Et interview med en socialrådgiver fra en jysk kommune, et interview med en socialrådgiver fra en sjællandsk kommune og tre interviews med socialrådgivere fra to fynske kommuner. Fordelingen af informanternes anvendelse af

23 Dvs., at Socialministeriet modtog svaret efter selv at have henvendt sig til organisationerne.

24 Der hersker ingen retningslinjer for, hvor stor en andel interviews man skal have for at kunne belyse en problemstilling tilstrækkeligt. Kvale anbefaler således, at man udfører interviews, indtil man synes, at problemstilling er tilstrækkeligt belyst (Kvale 1997).

forældre pålæg fordeler sig sådan, at to har udstedt forældre pålæg - tre har ikke. Jeg gennemførte alle interviews med deltagelse af én informant.

De fem interviews blev gennemført efter to forskellige spørgeguides²⁵: En spørgeguide til de informanter, som ikke har udstedt forældre pålæg (bilag 4) og en spørgeguide til informanter, som har udstedt forældre pålæg (bilag 5). De to spørgeguides er dog struktureret efter samme temaer, nemlig 1) Baggrundsoplysninger, 2) Beskrivelse af arbejdet samt klienter, 3) Klienternes adfærd, 4) Interaktionen mellem socialrådgiver og klient og 5) Forældre pålæg som metode. Interviewene varede mellem 17 og 45 minutter og er alle efterfølgende blevet transskriberet (bilag 6).

Analyseteknik og kategorisering

I forbindelse med analysen af det indsamlede empiriske materiale er mit mål at lave en struktureret og gennemsigtig analyse. Jeg vil derfor gå systematisk til værks i analysearbejdet for på den måde at opnå de bedste resultater i forhold til at besvare problemformuleringen. Derudover er formålet med analysen at ”(...) bygge bro mellem rådata og resultater ved at datamaterialet bliver fortolket og sammenfattet (...)” (Malterud 2003, s. 93).

Gennem min teoretiske ramme er der opstillet forskellige problemstillinger, som jeg i analysen af det samlede empiriske materiale vil søge svarene på. Nedenstående oversigt er opstillet for at give et overblik over, hvor det empiriske materiale anvendes i forhold til faserne i den integrerede implementeringsmodel samt vise, hvilke problemstillinger materialet skal belyse indenfor disse faser. Der er altså tale om en teoristyret analyse, hvor de fem faser i den integrerede implementeringsmodel danner grundlag for de kategorier, som gennem min teoretiske ramme er givet på forhånd:

²⁵ For gennemgang af udviklingen af temaer og spørgeguides samt beskrivelse af interviewforhold, se afsnittet ”Spørgeguides og interviews”.

Fase i "Den integrerede implementeringsmodel"	Problemstilling	Anvendt empirisk materiale
1: Politikdesign	* Målet med loven * Instrumentvalg * Målgruppens sociale konstruktion	Udskrifter fra Folketingsdebatter
2: Organisatorisk & interorganisatorisk adfærd	* Substantielle interesser	Høringssvar
3: Ledelse	* Policy-præferencer	Interviews med socialrådgivere
4: Markarbejderen	* Joint-production	Interviews med socialrådgivere
5: Målgruppen	* Motivational postures	Interviews med socialrådgivere

Analysestrategi

Som tidligere beskrevet udgør Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse tre niveauer, der analytisk skal adskilles og analyseres hver for sig. Jeg vil i det følgende gennemgå den analysestrategi, som ligger til grund for analyserne af det empiriske materiale.

Jeg vil i analyserne tage et lingvistisk udgangspunkt og starte med at gennemlæse empirien og derudfra identificere de diskurser, der anvendes indenfor problemstillingerne, som blev opstillet i ovenstående model. Det vil altså sige, at jeg starter de enkelte analyser med at se på teksternes *diskursive praksis* og på, hvilke allerede eksisterende diskurser teksterne anvender - det er de såkaldte produktionsprocesser. I forbindelse med analyse af den diskursive praksis vil jeg også se på, hvordan teksterne intertekstuelt trækker på andre tekster og genrer og på, hvilke forhåndenværende diskurser tekstmodtageren kan anvende i sin fortolkning af teksten - de såkaldte konsumptionsprocesser. Jeg udvælger i denne proces de diskurser, som er mest fremtrædende og som bedst belyser de problemstillinger, som specialet behandler. Denne udvælgelse vil bygge på en samlet vurdering af 1) diskursernes kvalitative omfang og 2) styrken af diskurserne. Således vil der altså her forekomme en fravælgelse af nogle diskurser. De følgende analyser af hhv. det tekstnære

niveau og den sociale praksis vil kun beskæftige sig med de udvalgte diskurser, som er præsenteret og gennemgået under analyse af den diskursive praksis.

Dermed bevæger jeg mig videre til analyse af det *tekstnære niveau*, som skal understøtte min argumentation, analyse og fortolkning. På dette niveau vil jeg analysere, hvordan teksterne konstruerer f.eks. målgruppen for L108 samt interaktionen mellem socialrådgiver og klient. Jeg vil her belyse, hvilke versioner af virkeligheden, sociale identiteter og sociale relationer teksterne konstruerer. Den diskursive praksis og det tekstnære niveau er tæt forbundne, idet analyserne indenfor det tekstnære niveau relaterer sig direkte til den diskursive praksis og omvendt. Derudover bruges det tekstnære niveau til at argumentere for diskurskategoriseringerne i den diskursive praksis. Derfor vil analysen ikke bevæge sig så lineært frem, som det opstilles her - der vil i højere grad være tale om en analytisk vekslen mellem de to niveauer. Jeg vil dog bestræbe mig på en analytisk adskillelse og således eksplicitere skiftene mellem niveauerne i min analyse. Ikke alle analyseredskaber vil blive anvendt i hver enkelt analyse af det tekstnære niveau, idet jeg vil tage udgangspunkt i det empiriske materiale og herudfra beslutte, hvilke analyseredskaber der bedst belyser den enkelte udvalgte passage.

Slutteligt vil jeg indplacere analyserne af hhv. diskursiv praksis og tekst i forhold til dimensionen *social praksis*.

Et kritikpunkt vedrørende den metodiske fremgangsmåde er, at der kun har indgået én fortolker i analysefasen, da dette speciale udarbejdes individuelt. Kvale påpeger, at brugen af flere fortolkere kan give en form for analysekontrol og mindske en ensidig subjektivitet i analysen (Kvale 1994). Jeg har forsøgt at imødegå denne mulige bias ved at gennemlytte og gennemlæse interviewene, nedfælde temaer og udvælge citater og derefter lægge såvel interviews som notater væk. Tre uger efter har jeg gentaget processen og her bestræbt mig på at læse interviewene med friske øjne. Herefter har jeg noteret temaer og udvalgt citater og slutteligt sammenholdt mine to sæt af notater. Ved divergens har jeg på ny hørt og læst interviewene for på den måde at træffe afgørelse om analysens udfald og opnå en solid argumentation for det valgte.

Spørgeguides og interviews

Udvikling af spørgeguides

For at kunne opnå svar på, hvilken indflydelse sociale praktikere har på implementeringen og anvendelsen af forældre pålæg, vil jeg som nævnt gennemføre en kvalitativ interviewundersøgelse. Denne undersøgelsesform følger specialets socialkonstruktivistiske tilgang, idet kvalitative metoder bl.a. sigter mod at afdække betydningskonstruktioner, som det kontekstualiserede subjekt har produceret (Helles & Køppe 2003). Derudover sætter kvalitative interviews de interviewede i stand til at meddele andre deres situation ud fra deres eget perspektiv og med deres egne ord (Kvale 1994).

I forbindelse med valg af interviewform har jeg taget udgangspunkt i anden del af specialets problemformulering, som omhandler socialarbejderes indflydelse på implementering og anvendelse af forældre pålæg. Det vil sige, at det er den enkelte socialrådgivers oplevelser og tanker, jeg søger. En anden alternativ interviewform er, som før nævnt, fokusgruppeinterview. Denne interviewform giver mulighed for, at der kan produceres viden sociale grupper fortolknings og interaktioner gennem social interaktion (Halkier 2002, s. 13ff), men netop den sociale interaktion kan være en ulempe, da der er risiko for, at det kun er udsagn fra de dominerende i gruppen, som kommer frem under interviewet. Fokusgruppeinterview åbner mulighed for en analyse af den måde, hvorpå informanterne interagerer og producerer viden - det individuelle interview giver mulighed for at få indsigt i de tanker og meninger, som den enkelte informant har om et givet emne: *"The main difference between individual and group interviews lies in their producing, respectively, "accounts about action" and "accounts in action" (Schrøder et. al. 2003, s. 151).* Formålet med interviewene i dette speciale er at opnå viden og informationer omkring, hvilke diskurser de anvender om både pålægget, klienterne og interaktionen mellem dem selv og klienterne, hvorfor der gennemføres individuelle interviews.

I forbindelse med planlægning af en interviewundersøgelse er det vigtigt 1) at erhverve en forforståelse af det emne, der skal undersøges, 2) at afklare formålet med undersøgelsen og 3) at beslutte, hvilke interview- og analyseteknikker, der skal anvendes til at skaffe sig den ønskede viden (Kvale 1994).

Forforståelse af emnet

En af definitionerne på videnskab er systematisk produktion af ny viden (Kvale 1994). Jeg vil derfor tilstræbe så meget gennemsigtighed som muligt for at gøre det muligt for læseren at se den systematik samt de til- og fravalg, som jeg foretager såvel teoretisk som metodisk. I forhold til min forforståelse af emnet om indførelse af lov om forældreplæg, har jeg gennemgået relevant litteratur indenfor emneområderne forældreansvar og politikimplementering, ligesom lovens indhold samt de høringssvar, som forskellige organisationer har indgivet, er blevet gennemgået. Derudover er lovens indhold blevet sammenholdt og kritisk behandlet i forhold til anden eksisterende lovgivning. For at bruge Steinar Kvales ord er det ”(...) *nødvendigt at have viden om et fænomen for at kunne stille betydningsfulde spørgsmål*” (Kvale 1994, s. 103). Et kritikpunkt, der her kan indvendes, er, at jeg ikke har opnået tilstrækkelig forforståelse i forhold til det miljø, som socialrådgiverne arbejder i. Jeg kunne her via observation hos forskellige socialrådgivere have opnået viden om f.eks. det sprog, som anvendes (f.eks. om udbredelsen af brug af fagudtryk), eller have opnået en forståelse af, hvordan en socialrådgiver opfatter en specialestuderende, som kommer for at gennemføre et interview med vedkommende. Dette kunne have været nyttig viden at have inden interviewene blev gennemført, men dette har desværre ligget udenfor specialets tidsmæssige ramme.

Formålet med undersøgelsen

Formålet med undersøgelsen er at finde svar på, hvilken indflydelse sociale praktikere har på implementeringen og anvendelsen af forældreplægget.

For at opnå svar på problemformuleringen vil jeg opstille række interviewspørgsmål, som udspringer af de forskningstemaer/-emner, som blev gennemgået i forbindelse med gennemgang af specialets analyseramme. Målet med opstillingen af interviewspørgsmålene er at få udarbejdet spørgsmål, som er dynamiske, og som motiverer interviewpersonen til at fortælle om deres oplevelser, følelser og forståelser, for på den måde at opnå indsigt i de fænomener og processer, som disse mennesker anser for deres virkelighed. Sproget er, som tidligere nævnt, den kanal, hvorigennem den sociale verden, sociale identiteter og sociale relationer konstitueres. Spørgsmålene skal være nemme at forstå, korte og fri for akademisk sprog - et godt interviewspørgsmål bør tematisk bidrage til vidensproduktion og dynamisk til at fremme en god interviewinteraktion (Kvale 1994).

Forskningstemaer

Jeg vil i det følgende gennemgå de forskningstemaer, som danner grundlag for udarbejdelse af de spørgeguides, som jeg vil anvende i interviewene (bilag 4 og 5). Jeg benytter metoden halvstruktureret interview og udarbejder derfor en skitse over temaer, der skal behandles, samt forslag til spørgsmål. Ved hjælp af denne interviewform får jeg mulighed for både at få svar på forberedte spørgsmål, men der er også plads til opfølgende spørgsmål, sonderende spørgsmål og specificerende spørgsmål, som opstår spontant. Spørgeguiden bidrager til, at de enkelte interviews gennemføres ud fra samme overordnede struktur, men giver samtidig mulighed for at forfølge detaljer, som er særegne for den enkelte informant/det enkelte interview.

Det første tema er *Baggrundsoplysninger*. Formålet med dette tema er at få oplysninger om, hvilken uddannelse, og hvor mange års ansættelse, informanten har, samt afklare, om informanten har udstedt et forældreplæg eller ej. Sidstnævnte spørgsmål er afgørende for, hvilken spørgeguide, der efterfølgende interviewes efter. Derudover skal temaet bruges til at komme i gang med interviewet og få informanten til at slappe af ved at stille ukomplicerede spørgsmål, som informanten formentlig føler sig tryk ved.

Det næste tema omhandler *Beskrivelse af arbejdet samt beskrivelse af klienterne*. Inden for dette tema vil der blive stillet spørgsmål, som lægger op til, at informanten skal beskrive de skøn, der foretages i forhold til arbejdet (med særlig fokus på forældreplæg) og klienterne. Svarene fra dette tema kan derved indgå i analysen af kategorien *Markarbejderen* fra den integrerede implementeringsmodel, hvor der lægges vægt på, at graden af skøn er et vigtigt element i forbindelse med markarbejderens indflydelse på implementeringen. Det fremhæves ligeledes, at markarbejderens skøn har meget at gøre med den måde, vedkommende arbejder sammen med målgruppen på, og at markarbejderens arbejde er afhængigt af det med- eller modspil, som opstår i forhold til målgruppen/klienterne. Derfor vælger jeg at konstruere temaerne *Klienternes adfærd* samt *Interaktionen mellem klient og socialrådgiver*, som skal motivere informanten til konkret at fortælle om vedkommendes oplevelse af samarbejdet, negativt som positivt, med klienterne. Derudover skal temaerne bruges til at få indsigt i socialrådgiverens fremstilling af de følelsesmæssige reaktioner, som kan opstå i arbejdet med klienterne. Dermed vil svarene indenfor disse to temaer også kunne anvendes i forbindelse med analyse af *Målgruppen*, hvor der bl.a. ses på

de sociale signaler, som klienterne sender til socialrådgivere vedrørende hvilken social distance og dermed samspilsrelation, de ønsker.

Det sidste tema, som opstilles i spørgeguiden, er *Forældrepålæg som metode*. Dette tema knytter sig til kategorien *Ledelse*, hvor jeg vil have særligt fokus på policy-præferencer og undersøge, hvilke diskurser socialrådgiverne anvender om den metode, som anvendes ved udstedelse af forældrepålæg, og om socialrådgiveren udtrykker uoverensstemmelse mellem forældrepålægget som metode i forhold til vedkommendes egne policy-præferencer.

Interviewteknik

I interviewsituationen er målet at skabe en god atmosfære, hvor informanterne bliver opmuntrede til at sætte ord på deres synspunkter og oplevelser (Kvale 1994), og jeg vil derfor her redegøre for de valg, jeg har foretaget i forhold til interviewteknik.

Interviewene startede med en briefing, hvor jeg fortalte informanten om formålet med interviewet, interviewets overordnede emner samt informerede om informantens anonymitet. Briefingen havde til formål at definere interviewsituationen og forberede informanten på interviewemnerne. Formålet med dette var at skabe tryghed, så informanten ikke skulle bruge energi på at være nervøs for f.eks. overrullende spørgsmål, faktuelle spørgsmål vedr. lovgivningen mv.

Efter interviewet lavede jeg en debriefing, hvor jeg spurgte informanten, om vedkommende havde opklarende spørgsmål, ville uddybe nogle af sine svar eller i øvrigt havde kommentarer til emnet. Derudover sikrede jeg mig, at informanten havde mine kontaktoplysninger, hvis der senere skulle opstå spørgsmål vedr. specialet, interviewet eller andet.

Interviewene fandt sted på informanternes arbejdsplads. Dette var for det første en praktisk foranstaltning, idet informanterne dermed ikke skulle bruge tid og penge på at transportere sig et andet sted hen. For det andet ville det være kendte omgivelser for informanten og et sted, som vedkommende forbinder med tanker og samtaler vedr. sit arbejde, klienter mv. Sidstnævnte punkt har forhåbentlig medvirket til både at skabe tryghed og gøre det naturligt for informanten at fortælle om sit arbejde og om klienterne.

Det første interview blev fungerede som et pilot-interview, som kunne bruges til at revidere spørgeguiden gennem en vurdering af guidens opbygning, informantens forståelse af spørgsmålene

samt en vurdering af brugbarheden af de svar, jeg fik. Revisionen resulterede kun i få smårettelser, hvorfor pilot-interviewet indgår i det empiriske materiale på lige fod med de fire andre interviews.

Transskribering af interviews

Alle fem interviews blev optaget og efterfølgende transskriberet. Jeg har selv stået for transskriberingen af samtlige interviews, hvilket har bevirket, at jeg har lært interviewmaterialet godt at kende, og at jeg allerede under transskriberingen kunne begynde bearbejdningen og analyse af empirien. Derudover har egen transskribering den fordel, at det sætter forskeren i stand til bedre at kunne vurdere pålideligheden og gyldigheden af materialet (Malterud 2003).

Transskriberingerne blev foretaget i umiddelbar forlængelse af interviewene. Dermed havde jeg interviewet frisk i erindringen, hvilket var en stor hjælp, når der blev hostet, skramlet med en stol el. lign., så det talte ord var svært at høre. Alle interviews er blevet transskriberet så ordret som muligt. Dog har jeg udeladt mine egne småord som ”ja”, ”nå”, ”hmm” mv., som siges imens informanten taler. På den måde fremstilles informantens udsagn mere sammenhængende, hvilket kan bidrage til læsevenlighed og overblik for læseren. Derudover er der i transskriberingerne lavet understregning af ord, som auditivt betones af informanten. Hver transskribering er slutteligt blevet krydschecket med lydoptagelsen og korrigeret, hvor det var nødvendigt.

Analysedel I

Denne analysedel udgøres af de to første faser i den integrerede implementeringsmodel - nemlig 1) Politikdesign og 2) Organisatorisk og interorganisatorisk adfærd. Empirien, der lægges til grund for disse analyser, består af debatter, taler og forhandlinger, som er fremsat i Folketinget i forbindelse med behandlingen af L108²⁶.

Fase 1: Politikdesign

Som nævnt i afsnittet ”Gennemgang af analyseramme” indeholder punktet *politikdesign* tre områder: 1) målet med loven, 2) instrumentvalg og 3) målgruppens sociale konstruktion. Analysen vil derudover fokusere på sammenhængen mellem de fremsatte mål og de instrumenter, som foreslås for at opnå disse mål.

De ovenstående områder vil blive behandlet af to omgange, idet jeg laver en analytisk opdeling mellem diskurser, som anvendes af folketingsmedlemmer, som taler for vedtagelse L108 og diskurser, som anvendes af folketingsmedlemmer, som taler imod vedtagelse af L108. Denne skelnen er dels valgt ud fra et ønske om at præsentere en overskuelig og gennemsigtig analyse, men tjener også det formål, at de samlede diskurstyper for hhv. første og anden af de førnævnte grupper kan stilles op overfor hinanden og på den måde tydeliggøre de diskursive forskelle, der optræder de to grupper imellem.

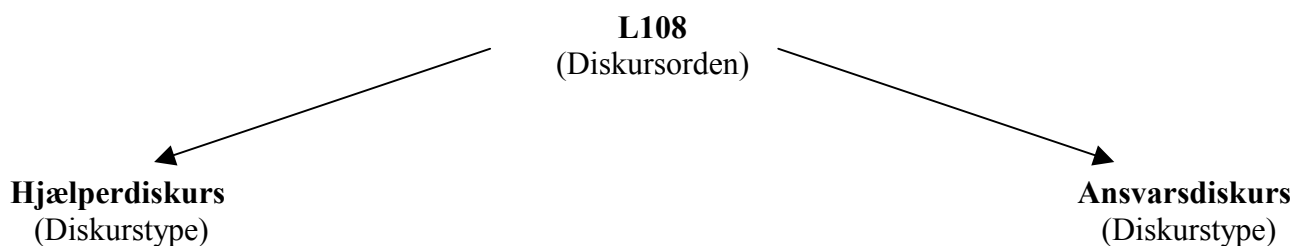
Målet med loven: Diskurser anvendt for vedtagelse af L108

I gennemgangen af Folketingets behandlinger vedr. L108 viser der sig to dominerende diskurstyper i forhold til målet med lovgivningen. Jeg kategoriserer disse to diskurstyper som hhv.

Hjælperdiskurs og *Ansvarsdiskurs*. Førstnævnte diskurstype er overvejende dominerende, men der er dog også belæg for at fremhæve *ansvarsdiskursen*. Jeg vil i det følgende redegøre for disse to diskurstyper gennem analyse af teksternes tekstnære dimension samt af deres diskursive praksis.

²⁶ For yderligere gennemgang af det empiriske materiale: Se afsnittet ”Præsentation af empirisk materiale og analysestrategi”.

De to diskurstyper kan illustreres på følgende måde:

Hjælperdiskurs

Under den diskurstype, som jeg kategoriserer som *Hjælperdiskurs*, kan der på det diskursive niveau argumenteres for en konventionel diskursiv praksis, idet de anvendte diskurser reproducerer forestillingen om, at man ved at indføre bestemte love og bestemmelser kan skabe et bedre liv for andre mennesker. Dette ses f.eks. i følgende passager: ”*Dette lovforslag består af to hovedpunkter, der som udgangspunkt har til formål at yde støtte til udsatte børn og unge (...) (bilag 7)*”, *lovforslaget lægger op til, at det sikres, at alle børn og unge får den bedst tænkelige start på livet*” (bilag 8, s. 14) og ”*(...) formålet med forslaget er at yde støtte til udsatte børn og unge (...)*” (ibid.). Argumentationen for konventionel brug af diskursiv praksis kan underbygges i forhold til transitivitet på det teksthøje niveau, idet lovforslaget flere steder udgør subjektet i sætningen - det er altså lovforslaget, som så at sige skal udføre handlingen. I et lidt bredere perspektiv kan det, at bruge lovforslaget som subjekt, dog også ses som en erstatning for Folketinget, da vedtagelsen af loven jo afhænger af, at et flertal af denne forsamling stemmer for forslaget. Dog kan der på dette niveau også ses svækkende styrkemarkører i form af hhv. ”*som udgangspunkt*” (første passage) og ”*lægger op til*” (anden passage). Førstnævnte bevirker, at formålet med lovforslaget nedtones, fordi det kun er ”i udgangspunktet”, at det skal yde støtte - dette åbner med andre ord op for, at der i arbejdet med loven kan opstå andre formål end de nævnte. I det andet eksempel virker ordene ”*lægger op til*” som svækkende styrkemarkører, i det fremstillingen dermed konstaterer, at lovforslaget ikke alene kan sikre, at børn og unge får ”den bedst tænkelige start på livet” - den kan kun lægge op til dette.

Det nævnes to gange i fremsættelsestalen, at formålet med lovforslaget er, ”*(...) at yde støtte til udsatte børn og unge*” (bilag 7) ligesom den daværende socialminister Eva Kjer Hansen siger, at

forældre pålægget skal "(...) være med til at give børn og unge mulighed for at få en god skolegang og en opvækst uden kriminalitet eller andre adfærdsmæssige problemer" samt sikre, at "(...) alle børn og unge får den bedst tænkelige start på livet" således, at "(...) børn får mulighed for at udvikle sig (...)" (bilag 7)²⁷. På det tekstnære niveau skal ordvalgene "yde støtte", "give børn og unge mulighed for" og "får mulighed" bemærkes. Der er i begge tilfælde tale om en konstruktion, hvor nogen giver noget til nogle, som modtager/får - med andre ord, hvor nogle får hjælp. Teksten fremstiller altså situationen således, at lovforslaget (og herunder altså Folketinget, som skal overtales til at vedtage det) kan give hjælpe udsatte børn og unge.

Ansvarsdiskurs

Den anden fremtrædende diskurs, vedr. målet med lovgivningen, kategoriserer jeg som *Ansvarsdiskurs*. Under fremsættelsestalen siger daværende socialminister Eva Kjer Hansen: "Forslaget udmønter målsætningen i regeringsgrundlaget "Nye mål" fra februar 2005 om, at der skal ydes en markant indsats over for forældres ansvar (...)" (bilag 7). I forhold til tekstens diskursive praksis kan her først nævnes den manifesterede intertekstualitet, som viser sig, idet der henvises direkte til regeringsgrundlaget "Nye mål". På den måde indskrives den ovenstående passage sig som en forlængelse af en allerede eksisterende tekst - i dette tilfælde en programerklæring, som de to regeringspartier på tidspunktet, Venstre og Det Konservative Folkeparti, sammen har udviklet. Ser vi på det tekstnære niveau, har teksten meget høj modalitet, idet tidsangivelsen er nutid, hvilket markerer kategorisk modalitet. Derudover anvendes en styrkende styrkemarkør i brugen af modal hjælpeverbet "skal". Den høje modalitet vidner om en fuldstændig tilslutning fra talerens side, og sammenholdt med den direkte henvisning fremstår passagen som et stærkt og direkte forsøg på at få medhold til lovforslaget.

Ansvarsdiskursen ses også andre steder under behandlingen af L108. Under 1. behandlingen siger Per Ørum Jørgensen (Det Konservative Folkeparti) således, at "Forældreansvaret (...) måske [er] det vigtigste og mest forpligtende ansvar, vi får her i livet", og at "Det (...) desværre ikke [er] alle, der lever op til deres ansvar som forældre" (bilag 8, s. 24). På det tekstnære niveau er der i første passage en svækkende styrkemarkør ved sætningsbiordet "måske", men dette skal ses i sammenhæng med de styrkende styrkemarkører: "det vigtigste og mest forpligtende ansvar".

²⁷ Egne understregninger.

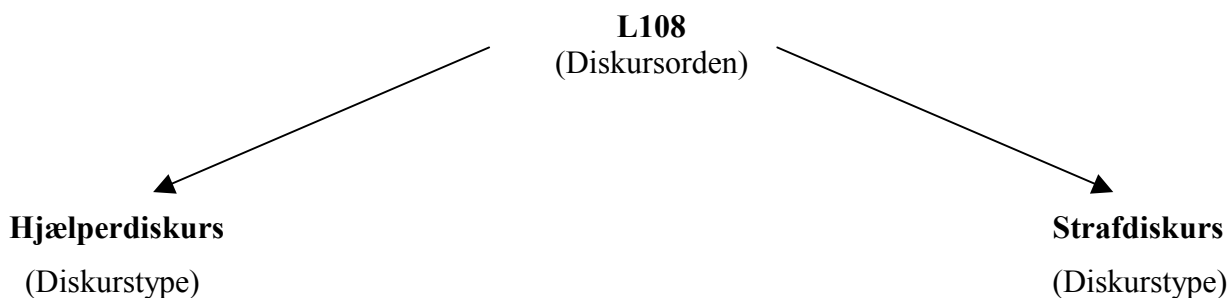
Sætningen fremstiller således forældreansvaret som i hvert fald ét ud af eventuelt flere vigtige og forpligtende ansvar, som det (jvf. anden passage) udtrykkes af taleren er beklageligt, at ikke alle lever op til.

Under 2. behandlingen kommer ansvarsdiskursen til udtryk på en lidt anden måde, idet socialministeren siger, at ”(...) *de, der bliver hårdt ramt, er de børn og unge, der bliver svigtet af deres forældre, som godt kunne gøre en indsats, men som af en eller anden grund ikke gør det*” (bilag 9, s. 8). Igen er der tale om høj modalitet, idet der tales i nutid i passagens første del samtidig med, at sætningen ikke indeholder nogen svækkende styrkemarkører. Bliver vi på det tekstnære niveau er det også interessant at se på transitiviteten i passagen: Her sættes forældrene overfor børnene i et svigt-forhold. Det fremhæves, at forældrene har mulighed for at gøre en indsats, men at de ”af en eller anden grund” ikke gør det. Det understregede markerer, at taleren er uinteresset i, hvad denne grund kan være - det er ikke det væsentlige for argumentationen. Hvis taleren i stedet ville fremhæve denne del af argumentationen, kunne det f.eks. gøres ved at nævne mulige årsager til, at svigtet forekom: Et eksempel på dette kunne være ”(...) men som på grund af psykisk sygdom, alkoholisme eller andre handicaps ikke gør det”.

I forhold til fortalerne for L108 kan det således opsummeres, at der forekommer to dominerende diskurser vedr. målet med lovgivningen: 1) At hjælpe børn og unge og 2) at få forældre til at leve op til deres forældreansvar. Hjælperdiskursen fremkommer gennem konventionel brug af diskursiv praksis og fremstiller loven (og herunder den lovgivende magt) som det/dem, der skal hjælpe udsatte børn og unge. Herudover kan der argumenteres for en ansvarsdiskurs, hvor der bruges høj modalitet og manifest intertekstualitet i et forsøg på at opnå tilslutning til lovforslaget, som skal få forældre til at leve op til deres ansvar.

Instrumentvalg: Diskurser anvendt for vedtagelse af L108

Ud fra gennemgangen af det empiriske materiale har jeg opstillet to diskurstyper, som kan ses i de udsagn, som fortalere for L108 fremsætter under Folketingets behandling:

Hjælperdiskurs

Eksempler på hjælperdiskursen kan bl.a. ses under 1. behandlingen af lovforslaget, hvor Eva Kjer Hansen udtaler følgende i forhold til, hvordan målet for L108 kan nås: *”Det gør vi ved med det her initiativ at styrke forældrenes rolle, give den støtte og hjælp til forældrene, som de har brug for, så de kan tage vare på deres børn og leve op til deres forældreansvar”* (bilag 8, s. 35). På det teksthøje niveau vil jeg allerførst nævne passagens brug af personedeiksis i form af pronominet ”vi”. Som tidligere nævnt bliver L108 fremsat som en forlængelse af regeringsgrundlaget fra 2005, som Venstre og Det Konservative Folkeparti står bag. Når venstreministeren anvender pronominet, som i den udvalgte passage, vil det være modtagerafhængigt, om der er tale om et inklusivt- eller et eksklusivt vi. Dette forklares bedst, hvis vi vender os mod den diskursive praksis, hvor bl.a. tekstkonsumtionen finder sted - således vil et folketingsmedlem fra enten Venstre eller Det Konservative Folkeparti være inkluderet i socialministerens ”vi”, idet initiativet jo udspringer af et fælles udarbejdet regeringsgrundlag. Da Dansk Folkeparti har erklæret støtte til lovforslaget kan folketingsmedlemmer fra dette parti ligeledes opleve inkludering i udsagnet. Medlemmer fra de øvrige partier vil på den anden siden kunne opfatte udsagnet som ekskluderende, fordi de ikke er en del af regeringsgrundlaget og i øvrigt ikke har erklæret opbakning til lovforslaget. På den måde kan teksten på det diskursive niveau altså fremhæve en enighed, som markerer (og eventuelt styrker) et fællesskab blandt nogle folketingsmedlemmer, hvorfor den diskursive praksis’ styrke her må siges at være høj. På den anden siden kan andre folketingsmedlemmer opleve en eksklusion af denne

enighed og fællesskabet. Min brug af ordet eksklusion skal i denne forbindelse ikke ses som noget entydigt negativt, idet det i en politisk kontekst som denne kan være positivt at stå udenfor f.eks. et lovforslag, som kolliderer med et folketingsmedlems partipolitik.

Ser vi igen på det tekstnære niveau, kan man med fokus på transitivitet og ordvalg demonstrere hjælperdiskursen. I forhold til transitivitet forbinder første del af ovenstående passage to aktører, nemlig 1) forældre og 2) ”vi” (som ovenfor gennemgået): *”Det gør vi ved med det her initiativ at styrke forældrenes rolle, give den støtte og hjælp til forældrene, som de har brug for (...)”* (bilag 8, s. 35). Forbindelsen mellem disse to aktører er, at ”vi” (dvs. folketingsmedlemmer/partier, som støtter L108) giver hjælp og støtte til forældrene. Denne ”hjælper-forbindelse” udvides flere steder i debatten - f.eks. siger Anne-Mette Winther Christiansen (Venstre), at *”(...) der gives en masse værktøjer til kommunen, (...) socialrådgiverne får hjælp til deres arbejde, og (...) skolerne får mulighed for at bede om og endda kræve at forældrene møder op til forældremøder og konsultationer (...)”* (bilag 8, s. 7). Hvad angår transitivitet i denne passage nedtones forbindelsen mellem aktørerne grammatisk gennem brugen af den passive form ”der gives”. Dermed sættes der ikke fokus på, hvem der giver, men paletten af modtagere af ”værktøjer”, ”hjælp til arbejdet” og ”mulighed for at kræve, at forældre møder op til forældremøder osv.” udvides til hhv. kommuner, socialrådgivere og skoler. Dette udtrykkes også i følgende citat af socialministeren: *”Nu udvider vi paletten, nu giver vi en ekstra mulighed”* (bilag 8, s. 42).

Ordvalgene ansporer ligeledes til kategoriseringen hjælperdiskurs ved konstruktionerne ”give hjælp og støtte”, ”der gives en masse værktøjer”, ”socialrådgiverne får hjælp”, ”skolerne får mulighed” og ”vi giver en ekstra mulighed”. Alle disse konstruktioner bidrager til en fremstilling af, at de ovennævnte modtagere vil få den type hjælp, som passer til dem - dvs. både hjælp i form af støtte (til forældrene) og arbejdsrelateret hjælp i form af f.eks. værktøjer til kommunerne. De udvalgte passager har relativ høj modalitet - der er hverken forbehold eller svækkende styrkemarkører i udsagnene.

Strafdiskurs

Jeg vil i det følgende argumentere for den diskurstype, som jeg kategoriserer som strafdiskurs. I fremsættelsestalen udtaler Eva Kjer Hansen: *”(...) der stoppes for udbetaling af børnefamilieydelsen, hvis forældrene ikke efterlever et forældreplæg”* (bilag 7). På det tekstnære

niveau kan den grammatiske opbygning illustrere strafdiskursen, idet sætningen markerer, at hvis forældrene ikke udfører bestemte handlinger, vil der falde en straf i form af stop af børnefamilieydelsen. Et andet eksempel på diskursen ses fra Pia Kristensen fra Dansk Folkeparti, som siger, at *”(...) man ved indførelsen af tvangsopdragende foranstaltninger er med til at sikre, at forældre påtager sig det store ansvar, ja, jeg vil sige den forpligtelse, det er at være forældre”* (bilag 8, s. 14). Ved denne sætningskonstruktion opstilles der på det diskursive niveau en sammenhæng mellem tvangsopdragende foranstaltninger (som f.eks. forældrepålægget) og forældres indvilgelse i at påtage sig forældreforpligtelsen/-ansvaret. Sætningen skaber en subjektposition om at forældre, som ikke påtager sig førnævnte forpligtelser, gennem tvang og opdragelse vil ændre adfærd. I denne subjektpositionering ligger dermed implicit, at omtalte forældre ikke påtager sig forældreansvaret, fordi de ikke gider, ikke har lært det el.lign. Som de følgende analyse af diskurser imod L108 vil vise, stiller dette sig i kontrast til modstandere af L108, som fremhæver, at straf, tvang og opdragelse ikke naturligt medfører, at forældre kan påtage sig forældreansvaret.

I forhold til den diskursive praksis vil denne sammenhængskonstruktion således betyde, at modtagere, som er af samme holdning som Pia Kristensen i konsumptionsprocessen vil kunne relatere sig til udsagnet og blive interPELLeret heraf, hvilket kan styrke det meningsfællesskab, som afsender og modtagere indgår i. På den anden side vil de modtagere, som er uenige i de konstruerede subjektpositioner og sammenhænge ikke kunne relatere sig til disse og vil derfor heller ikke blive påvirket til at ændre holdning til emnet.

Senere i debatten argumenterer samme taler yderligere for lovforslaget og siger bl.a.: *”Vi støtter det netop, fordi pædagogik ikke hjælper. Det er mennesker, der er uden for pædagogisk rækkevidde. Vi har prøvet med det søde i årevis. Nu er vi nødt til at indføre noget med konsekvens. (...) Når man ikke vil straffe, og når man ikke vil tage strengere midler i brug, hvad vil man så fra Enhedslistens side? Skal det være pædagogik, pædagogik og atter pædagogik? Det har vi jo set.”* (bilag 8, s. 33). Hvad angår det tekstnære niveau er der i udsagnet tale om kategorisk modalitet: Udsagnet fremsættes i nutid og der er hverken forbehold eller svækkende styrkemarkører, og påstandene fremstilles således som sande og uomtvistelige og med afsenderens fulde tilslutning. Kategorisk modalitet kan, som beskrevet i teoriafsnittet, udtrykke magt eller ønske om at opnå magt over betydningsfastlæggelsen.

Passagen indeholder også to spørgsmål. Det første spørgsmål handler om, hvilke tiltag man fra Enhedslistens side ønsker, når dette parti ikke støtter L108. Spørgsmålet kan derfor ses som en naturlig del af den kontekst, der omhandler debatter i Folketingssalen. Det andet spørgsmål fremstår derimod som et retorisk spørgsmål. Ved at gentage ordet ”pædagogik” fremstiller spørgsmålet denne løsning som noget, der blot gentages i det uendelige uden resultater til følge. På det diskursive niveau kan dette ses som en måde, hvorpå taleren forsøger at få modtageren til at ændre holdning og dermed støtte lovforslag L108.

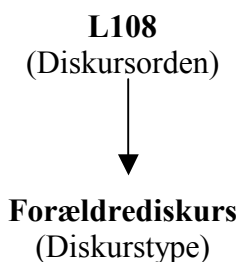
De to fremanalyserede diskurser adskiller sig typemæssigt fra hinanden, men der er ligheder i de anvendte virkemidler i forhold til hhv. hjælper- og strafdiskursen:

I forbindelse med sidstnævnte diskurstype konstrueres der subjektpositioner om forældre og sammenhænge vedr. forældreansvar og straf, som kun tilhængere af disse positioner kan relatere sig til. Dermed skabes der også her en situation, hvor teksten kan påvirke de, som er enige i de fremsatte holdninger, men ikke de, som er uenige. I tråd med dette fremhæves der i forbindelse med hjælperdiskursen en enighed, der (ligesom subjektpositioneringerne) kan markere og styrke meningsfællesskabet i mellem enige folketingspolitikere.

Sammenholdes de to diskurstypers fremstilling af de foranstaltninger, som ønskes indført med L108, er der på den ene side tale om konstruktioner, som viser, at de nævnte aktører (f.eks. forældre, kommune, socialrådgiver mv.) vil få den type hjælp, som passer netop til dem. På den anden side udtrykkes der gennem strafdiskursen en holdning om en direkte sammenhæng mellem tvangsopdragende foranstaltninger og forældres indvilgelse i at påtage sig forældreansvaret. Teksten fremstiller tvang og forældreopdragelse som måden, hvorpå man kan få forældre til at ændre adfærd.

Målgruppen: Diskurser anvendt for vedtagelse af L108

I analysen af målgruppens sociale konstruktion er der én diskurs, som stærkt dominerer debatten, nemlig en Forældrediskurs:

Denne udtrykkes bl.a. af den daværende socialminister, som siger, at ”Målgruppen her er (...) de forældre, der kan tage et forældreansvar, men som mangler redskaberne (...)” (bilag 8, s. 36).

Senere siger samme taler: ”Jeg ønsker faktisk netop at tage afstand fra forældre, som ikke vil, men som godt kan leve op til deres forældreansvar” (bilag 8, s. 43). De to passager konstruerer dermed overordnet målgruppen for L108 ens, idet omdrejningspunktet i forhold til subjektpositionen er ”Forældre, som kan tage et forældreansvar”.

Men når det kommer til spørgsmålet om, hvorfor dele af denne målgruppe tilsyneladende svigter dette ansvar, er der større divergens imellem de to udsagn: I det første udsagn er det således forældre, som ”mangler redskaberne” - i anden passage er det derimod forældre, som ”ikke vil”.

Denne skelnen udtrykkes ligeledes i et citat fra Per Ørum Jørgensen (Det Konservative Folkeparti), som siger, at det ”(...) desværre ikke [er] alle, der lever op til deres ansvar som forældre. (...) Hos nogle er det viljen, der mangler, hos andre er det værktøjerne” (bilag 8, s. 24).

Forskellen her kan betragtes på det tekstnære niveau i forhold til ordvalgene. Førstnævnte citat fra socialministeren, fremstiller forældregruppen som nogle, der mangler bestemte redskaber, det vil sige, at der altså her ikke fremstilles nogen form for uvilje fra disse forældres side. Dette gør sig i stedet gældende for andet citat, der netop fremhæver, at der er tale om en målgruppe, som kan - det eneste, der mangler fra deres side, er vilje. Årsagerne til, at målgruppen tilsyneladende ikke påtager sig forældreansvaret, bliver i produktionsprocessen (i den diskursive praksis) opstillet som to muligheder: 1) de mangler redskaber eller 2) de mangler vilje og/eller er trodsige. I forhold til konsumptionsprocesserne vil modtageren af teksten således kunne opfatte medlemmer af

målgruppen som enten svage, fordi de mangler noget i forhold til at leve op til deres forældreansvar eller som genstridige og/eller trodsige, fordi de ikke vil leve op til deres forældreansvar.

En tredje årsagsforklaring, som går igen i 1. behandlingen af lovforslaget, kan illustreres gennem følgende citater: ”*Jeg mener, den [målgruppen for forslaget] er de forældre, som har forældreevnen, men som har givet op*” (bilag 8, s. 3) og ”*Forældrene ved, at hvis de ikke indfrier de løfter, der er i den aftale, (...) så kan de blive trukket i pengene. Og der synes jeg faktisk, at forældrene må mande sig op (...)*” (bilag 8, s. 16). Subjektpositioneringen, som beskriver forældrene som nogle, der kan påtage sig forældreansvaret går her igen. Men bevæger vi os ind på det tekstmære niveau, kan ordvalgene afspejle en tredje årsagsforklaring: Beskrivelserne af forældre, som ”har givet op” og som ”må mande sig op”, viser passagerens fokus på målgruppens ressourcer. I konsumptionsprocessen i den diskursive praksis kan dette få betydning for modtagerens opfattelse af målgruppens medlemmer som opgivende og/eller ugidelige.

For alle ovenstående citater vedr. målgruppens sociale konstruktion gælder, at udsagnene fremsættes med en relativ høj modalitet. Der udtrykkes ingen forbehold, og i forhold til styrkemarkører forekommer der to styrkende i form af sætningsbiordet ”faktisk” i 2. og 5. citat. Opsummerende kan den sociale konstruktion af målgruppen således siges at være en negativ konstruktion, som fremstiller målgruppens medlemmer som enten svage, trodsige og/eller ugidelige. Den høje modalitet i udsagnene vidner om et ønske om enten at få magten over betydningsfastlæggelsen af målgruppen.

Målet med loven: Diskurser anvendt imod vedtagelse af L108

I analysen af diskurser anvendt af modstandere af L108 vedr. målet med loven er der én dominerende diskurs, som går igen blandt partierne imod lovforslaget. Derfor vil analysedelen ”Målet med loven” kun beskæftige sig med denne ene diskurs, som jeg kategoriserer *Ekskluderingsdiskurs*:

L108
(Diskursorden)

Ekskluderingsdiskurs
(Diskurstype)

Flere partier udtrykker under behandlingerne opbakning til dele af lovforslaget, men fremfører i øvrigt enslydende begrundelse for ikke at støtte. Følgende udtalelse fra Martin Lidegaard (Det Radikale Venstre) giver et illustrativt eksempel på argumentationerne: ”(...) vi [vil] gerne (...) bakke op om intentionerne i loven, (...) vi vil gerne bakke op om de tilbud, forældrene skal have, om de forældreprogrammer, som lovgivningen lægger op til, vi så bare gerne, at den del, der handler om at straffe familier og sparke på dem, der allerede ligger ned, tages ud” (bilag 9, s. 6). Lise von Seelen (Socialdemokraterne) siger tilsvarende, at ”(...) vi synes meget godt om incitamenterne i det her lovforslag, nemlig at man kan gå ind og tage nogle initiativer, så forældrene får bedre muligheder for at løfte deres forældreopgave. Det, vi ikke bryder os om - det gør vi ikke i dag, og det gjorde vi heller ikke ved førstebehandlingen - er den ekskluderende del af lovforslaget” (bilag 9, s. 14) og: ”Vi synes, det skaber en ubalance, som vil komme til at hæmme de intentioner i lovforslaget, som ellers kunne være rigtig gode” (bilag 8, s. 8). På det tekstnære niveau kan brugen af ekskluderende ”vi” bemærkes i begge citater, hvilket i den diskursive praksis af modtageren kan tolkes som om, at folketingsmedlemmet taler på hele partiets vegne. I en videre tolkning af brugen af personedeiksis kan de enslydende argumentationer dog i konsumptionsprocessen også fortolkes som et ”vi”, der omfatter gruppen af partier imod vedtagelse af L108. Det betyder, at modtageren både kan opfatte udsagnene som et udtryk for, at de enkelte partier er enige, men også at der er et fællesskab og en solidaritet mellem partierne imod L108, hvilket styrker argumentationen og kan medvirke til tilslutning fra modtagerens side.

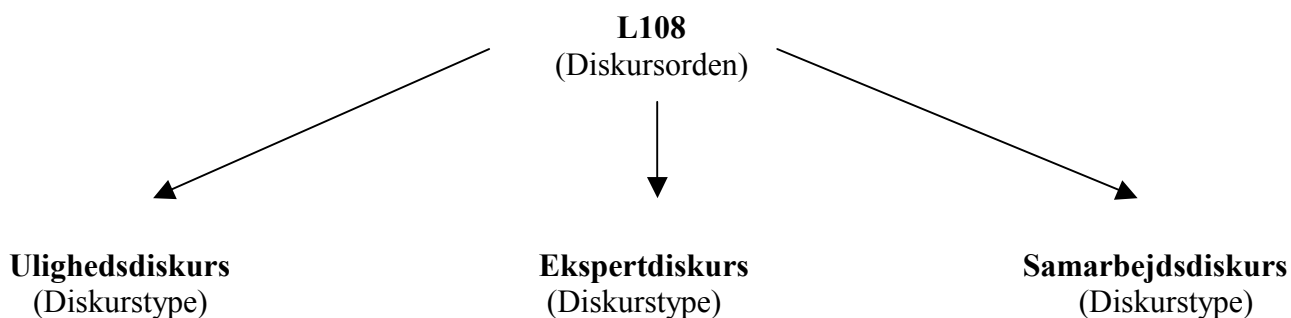
I debatten vedrørende vedtagelsen af L108, suppleres argumentationen fra modstanderpartierne på følgende måder: *”Formålet med den her lov, indholdet i den og realiteten i den, når den kommer ud i verden, er spørgsmålet om, at man skal have mulighed for at straffe nogle familier, der har rigeligt med problemer i forvejen. (...) Det er ikke det (...), der skal til, hvis vi skal hjælpe nogle familier ud af den sociale arvs onde cirkel. Tværtimod kan vi virkelig sørge for, at nogle bliver fanget endnu mere i den og bliver i den, desværre”* (bilag 9, s. 13), Thomas Krog (Socialistisk Folkeparti). Lise von Seelen (Socialdemokraterne) siger yderligere, at *”Der, hvor vi synes der er nogle problemer og nogle ubalancer i forslaget, er angående det spørgsmål, jeg stillede til Venstres ordfører. I bemærkningerne til lovforslaget lægger regeringen afstand til de mennesker, vi taler om, og det synes vi grundlæggende er helt problematisk (...). (...) vi syntes, det var et uacceptabelt grundvilkår, men ministeren har altså valgt at fastholde formuleringen i lovforslaget, og det synes vi er rigtig ærgerligt.”* (bilag 8, s. 8). De udvalgte citater i dette analyseafsnit er alle fremstillet med høj modalitet. Eksempler som *”den del, der handler om at straffe familier og sparke på dem, der allerede ligger ned”*, *”Det, vi ikke bryder os om (...), er den ekskluderende del af lovforslaget”* og *”Tværtimod kan vi virkelig sørge for, at nogle bliver fanget endnu mere i den [”sociale arvs onde cirkel”] og bliver i den, desværre”* viser alle anvendelse af styrkende styrkemarkører på det teksthøje niveau. I første eksempel anvendes nutidsform, og sætningen fremsættes uden forbehold - derudover anvender afsenderen via sit ordvalg en voldelig metafor, som omhandler at sparke til nogle, der allerede ligger ned. Metaforen fremstiller de familier, som vil blive berørt af L108 som nogle, der i forvejen har det svært og er i en sårbar position (i og med de ligger ned) - heroverfor fremstilles en del af lovforslaget (og altså herunder også de folketingsmedlemmer, som vil vedtage L108), som noget/nogle, som er stærkere, og som i kraft af deres position kan gøre den første gruppe ondt. Og vel at mærke også gør det, ved at ”sparke”. De to efterfølgende eksempler anvender heller ikke hverken forbehold eller svækkende styrkemarkører, men fremstiller udsagnene om, at 1) der findes en ekskluderende del og 2) at lovgiverne kan sørge for, at nogle bliver fanget i den sociale arvs onde cirkel og bliver i den, som sande og uomtvistelige udsagn. Sidstnævnte citat opstiller på det teksthøje niveau en skelnen mellem ”vi” (lovgiverne) og ”de” (dem, som ”bliver fanget endnu mere i den sociale arvs onde cirkel og bliver i den”), som analytisk tilsvarende metaforen om én gruppe, i en svær og sårbar position (”de”), og en anden gruppe, som er stærk og i kraft af sin position kan gøre andre ondt (”vi”).

Dermed er argumentationen for kategoriseringen *Ekskluderingsdiskurs* sat: Udover citatet, der kategorisk fremstiller en ”ekskluderende del af lovforslaget”, opstiller talerne i de to andre ovenstående eksempler en stærk gruppe, der gør noget dårligt for en anden gruppe: Den stærke gruppe ekskluderer den svage ved at indføre lovgivning, som betyder dårligere vilkår for denne gruppe alene.

Punkterne fra det tekstnære niveau får betydning i konsumptionsprocessen, hvor den høje styrke, som udsagnene fremstilles med, kan få modtageren til at tilslutte sig udsagnene og holdningerne bag. Ikke mindst den voldelige metafor kan her have betydning, idet de fleste nok nødt vil se sig selv som nogle, der sparkes til nogle, der ligger ned. Og anvendelserne af persondeiksis har her betydning, idet fremstillingen af enighed og fællesskab, såvel indenfor de enkelte partier som modstanderpartierne samlet set, styrker teksten i den diskursive praksis og dermed også kan interpellere modtageren til tilslutning. Dog skal der her tages i betragtning, at en holdningsændring/-tilslutning fra modtagerens side jo kræver, at denne ser en sammenhæng i teksten - således vil de modtagere, som ikke er enige i, at L108 (eller dele heraf) indeholder de konsekvenser, som modstanderpartierne fremsætter, ikke kunne relatere til teksten og vil dermed heller ikke blive interPELLeret.

Instrumentvalg: Diskurser anvendt imod vedtagelse af L108

Under analysen af punktet Instrumentvalg viser der sig tre dominerende diskurser, som jeg kategoriserer som følger:

Ulighedsdiskurs

Denne diskurstype kommer bl.a. til udtryk i Kamal Qureshis (Socialistisk Folkeparti) udtalelse fra L108s førstebehandling: *"Den konservative ordfører er vel enig med mig i, at hvis man fratager en familie 2.000-3.000 kr. om måneden, rammer det en familie, der tjener 10.000-12.000 kr. om måneden, meget hårdere end en familie, der har 50.000 kr. om måneden. Det er vel logik for perlehøns, går jeg ud fra. Det kræver jo ikke en større embedseksamen i matematik for at kunne regne den ud"* (bilag 8, s. 29) samt hos Martin Lidegaard (Det Radikale Venstre), som siger, at *"(...) hvis man endelig vil ud og sanktionere det her, burde man i hvert fald gøre det sådan, at det var lidt mere ligeligt fordelt, i stedet for kun at gå efter de allersvageste familier, der i forvejen kravler hen ad gulvet. Men det er selvfølgelig borgerlig politik, når den er værst"* (bilag 8, s. 31).

Det første citat udtrykker på det tekstnære niveau høj modalitet gennem brugen af sætningsbiordet "vel", den styrkende styrkemarkør "meget hårdere" og ikke mindst gennem brugen af sarkasme²⁸. Sidstnævnte kommer til udtryk i sætningerne om, at det opstillede regnestykke er "logik for perlehøns" samt at det ikke kræver "en større embedseksamen i matematik" at regne det ud. Analyserer vi disse to tekstkonstruktioner i forhold til den diskursive praksis (produktionsprocessen), kan talerens formål være at vise, at man ikke kan være uenig i hans

²⁸ I Ordbog over det Danske Sprog beskrives sarkasme som: "Bitter, haanende bemærkning; spydighed; bidende vittighed." (Link L).

regnestykke - det er med andre ord noget, alle skulle kunne forstå (selv perlehøns). Sidstnævnte konstruktion støtter op om dette ved, gennem overdrivelse, at pointere, at det ikke kræver en uddannelse på højt niveau for at kunne tilslutte sig regnestykket og dermed argumentationen. På samme analyseniveau vil det i konsumptionsprocessen virke som et overbevisende element for modtageren, fordi fremstillingen at, at dette er noget, alle kan regne ud og forstår, kan svække modtagerens kritiske værn. Ulighedsdiskursen fremkommer gennem opstilling af regnestykket samt udtrykket om, at nogle familier rammes ”meget hårdere” end andre, og på det diskursive niveau fremsættes udtalelsen med stor styrke og forsøger herigennem at få modtageren til at tilslutte sig.

Det samme gør sig gældende for det andet citat, som opfordrer til en mere ligelig fordeling af sanktioner. Teksten anvender både modal hjælpeverbet ”burde” og benytter flere styrkende styrkemarkører, som ”i hvert fald” ”kun” og ”selvfølgelig” - man kan ligeledes på det tekstnære niveau bemærke brugen af metaforer vedr. familier, der omtales som ”de allersvageste, der i forvejen kravler hen ad gulvet” og som ”man går efter”. Som gennemgået i ovenstående analyse af ”Ekskluderingsdiskursen” danner ordvalget et billede, som får betydning i den diskursive praksis, fordi den nævnte gruppe fremstilles som værende i en sårbar og svær position. Overfor denne gruppe opstilles et billede af en anden gruppe, nemlig tilhængere af L108, som ”går efter” førstnævnte gruppe. Dette ordvalg kan på det diskursive niveau betragtes som en interdiskursiv konstruktion, som trækker på en sportsdiskurs. Her anvendes udtrykket ofte om f.eks. en fodboldspiller, som går efter enten manden (dvs. en modstander) eller bolden. Her fremstilles gruppen af tilhængere af L108 således som aggressive sportsmænd, som kæmper mod en anden gruppe, som altså fremstilles som svag. Dette er implicit også udtryk for en fremstillet ulighed mellem hhv. lovgivere og gruppen af berørte familier.

Ekspertdiskurs

En anden dominerende diskurs i forhold til punktet ”Instrumentvalg” er den, jeg kategoriserer som ”Ekspertdiskurs”. Diskurstypen kan bl.a. eksemplificeres gennem følgende citat fra Martin Lidegaard (Det Radikale Venstre): *”(...) kan Venstres ordfører ikke over for alle dem, der sidder og lytter ude i hjemmene endnu, nikke til, at alle de høringssvar, der har været fra faglig side, netop fra socialrådgiverne, netop fra dem, der sidder med de her familiers skæbner i hånden anbefaler, at regeringen ikke tager den del af lovforslaget med, som handler om at sanktionere familier, der i*

forvejen kravler hen ad gulvet (...)” (bilag 9, s. 3). En interessant detalje er at se på tekstens transitivitet: Taleren benævner her andre modtagere end dem, i Folketingssalen, idet han eksplicit henviser til seerne/modtagerne ude i hjemmene - det vil altså sige, at teksten her potentielt inddrager alle danskere, som via tv, radio eller Internettet kan følge debatten. På det diskursive niveau kan dette vise sig som en styrke, idet konstruktionen fremstiller den debatterede problematik som noget, alle danskere har interesse i. Derudover kan det på dette niveau også udstille Venstres ordfører, fordi taleren opstiller et billede, hvor den omtalte ordfører nu skal svare for sig overfor såvel Folketingets medlemmer, men også overfor resten af den danske befolkning. Teksten lægger derudover gennem sit ordvalg vægt på faglighed og ekspertviden fra høringssvarene - sidstnævnte gennem fremstillingen af socialrådgivere, som dem, ”der sidder med de her familiers skæbner i hånden”. På den måde fremstilles socialrådgiverne som eksperter - både i forhold til det faglige og i forhold til det praktiske arbejde, og på det diskursive niveau kan denne fremstilling af sammenhæng bevirke, at modtageren bliver overbevist om talerens holdninger, hvilke han argumenterer for via henvisninger til førnævnte eksperter.

Lise von Seelen (Socialdemokraterne) følger samme spor, når hun siger, at *”(...) vi kan se, at høringssvarene fra de fagfolk, som har med området at gøre, faktisk anbefaler (...) den sammenhængende, tværfaglige indsats og forældrespecifikke pålæg, hvorimod man fraråder at tage den sanktionerende del med, fordi den faktisk vil blokere for det, som er hensigten med lovforslaget, altså at få forældrene aktiveret”* (bilag 8, s. 8) og derudover fremhæver, at *”Folk med juridisk viden peger på, at der er nogle subjektive skøn og vurderinger i lovforslaget, som kan skabe vanskeligheder og være en hæmsko for en sikker retspraksis”* (bilag 8, s. 8).

På det tekstnære niveau skaber ordvalgene ”fagfolk, som har med området at gøre” samt ”folk med juridisk viden” subjektpositioner, som igen fremhæver såvel uddannelsesmæssig som praktisk faglig viden. Disse subjekter fremhæves og forbindes herefter til ”anbefalinger” og ”subjektive skøn og vurderinger” - denne transitivitet fremhæver altså ”ekspertaktører” og kobler argumentationen vedr. ændringer af L108 sammen med disse. På det diskursive niveau styrker dette, som ovenfor nævnt, teksten, men kan også skabe sammenhæng mellem 1) de fremstillede eksperter, 2) argumentationerne vedr. udeladelse af den sanktionerende del og 3) taleren, som ligeledes taler for udeladelse af den sanktionerende del. Den interPELLerende effekt kan her opstå, hvis modtageren kan relatere til den fremstillede sammenhæng og herigennem bliver overbevist af ekspertargumentationen.

Samarbejdsdiskurs

Den sidste diskurs, som skal gennemgås, fremstiller modstanderpartiernes alternativ til den sanktionerende del af lovforslaget: *”Vi vil gerne den aktive dialog med forældrene; vi vil gerne tilbyde forældreprogrammerne; vi vil gerne putte det ind i hele det socialpolitiske arbejde, som de laver ude i kommunerne. Vi vil gerne bygge hele indsatsen på den dialog i stedet for at stå med pisen fremme og sige, at hvis de ikke makker ret, kan det være ligegyldigt”* (bilag 9, s. 10, Martin Lidegaard (Det Radikale Venstre)). Citatet opbygges gennem en gentagelse af ordene ”vi vil gerne” - dette ”vi” skal ses som eksklusivt vi, hvor tilhængerne af L108 implicit fremstilles som en opponerende gruppe, altså som dem, der vil ”stå med pisen fremme”. Opremsningerne af, hvad denne ”vi”-gruppe vil, kan på det diskursive niveau ydermere markere en forskel på de to opstillede grupper: ”Vi”-gruppen, som har mange løsningsforslag (hvilket konstrueres gennem opremsningen og gentagelserne) og den anden gruppe, hvis eneste løsning er, ”at stå med pisen fremme” - det vil altså sige uden nogle konstruktive forslag, men blot med en straf. Tilbage på det tekstnære niveau er det også interessant at se på brugen af ordet ”dialog”, som bruges to gange i citatet: Første gang bruges ordene ”den aktive dialog” til at forbinde hhv. forældrene og førnævnte ”vi”-gruppe. Her er det ligeledes interessant, at taleren konstruerer vi-gruppen som dem, der skal i aktiv dialog med forældrene og ikke f.eks. socialrådgiverne, som jo praktisk skal arbejde med loven og med forældrene. I forbindelse med konsumptionsprocessen kan modtageren opfatte fremstillingen som et udtryk for ansvarsfølelse overfor forældregruppen, og dette kan føre til sympati og deraf tilslutning til talerens holdning.

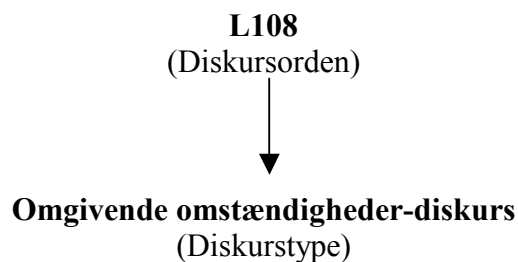
I et andet citat lægges der ligeledes op til samarbejde med forældrene, men her bruges en anden form for persondeiksis: *”Men det, vi taler om her - det hørte jeg også Venstres ordfører sige - er jo lige præcis de forældre, som har forældreoven, og her skal vi være så kloge, at vi kan få aktiveret forældreoven på en inkluderende facon”* (bilag 8, s. 11, Lise von Seelen (Socialdemokraterne)). Talerens brug af ”vi” skal på det tekstnære niveau ses sammen med den indskudte sætning ”det hørte jeg også Venstres ordfører sige”. På den måde forsøger taleren i produktionsprocessen at inddrage Venstres ordfører i sin egen fremstilling af, hvilke slags forældre, lovforslaget omhandler. Dette er således et eksempel på, at afsenderen forsøger at inkludere modtageren i en holdning, som ret beset kunne være afsenderens alene. Taleren siger videre, at ”vi skal være så kloge, at vi kan få aktiveret forældreoven på en inkluderende facon”, og her får brugen af førnævnte persondeiksis på ny betydning på det diskursive niveau: For det første markerer det inklusive ”vi”, at taleren

indirekte inddrager ordføreren i den gruppe, hun også selv tilhører, nemlig ”de kloge”. For det andet medfører denne opstilling af ”kloge”, at der underforstået også findes en gruppe af ”ukloge”, hvilket i konsumptionsprocessen kan betyde opbakning fra modtageren, som nok helst ser sig selv i gruppen af ”kloge” - eller, for potentielle vælgeres vedkommende, som støttende den ”kloge” gruppe.

I forhold til de diskurstyper, som ses i forhold til modstandernes fremstilling af instrumentvalg, anvendes således både interdiskursive henvisninger, sarkasme og stærke metaforer i forsøget på at overbevise modtagerne om de holdninger, som medlemmer fra partierne imod L108 giver udtryk for. Derudover fremhæver lovgiverne sig selv som aktører og fremstiller i den sammenhæng direkte forbindelser mellem sig selv og de berørte familier/forældre. Slutteligt anvendes videreformidling af ekspertudsagn i argumentationen imod L108.

Målgruppen: Diskurser anvendt imod vedtagelse af L108

I denne gennemgang af diskursanvendelser vedr. målgruppen markerer én diskurstype sig gennemgående og tydeligt. Denne diskurstype fokuserer på de omstændigheder, som omgiver de familier, som kan/vil blive berørt af en vedtagelse af L108, og jeg benævner derfor diskurstypen som *Omgivende omstændigheder-diskurs*.

Under 1. behandlingen af lovforslaget siger Martin Lidegaard (Det Radikale Venstre) således: *"Når forældre ikke giver deres børn tilstrækkelig omsorg, er det så, fordi forældrene ikke magter det, eller fordi de ikke ønsker det? Det kan vel være, at de forældre, vi snakker om her, ikke kan det, fordi de er på kanten af samfundet, har massive sociale problemer, misbrugsproblemer eller psykiske problemer (...)"* (bilag 8, s. 3).

I udsagnet opstilles spørgsmålet om, hvorvidt omsorgssvigt skyldes, at forældrene ikke magter det, eller forældrene ikke ønsker det. Taleren giver efterfølgende sit bud på svaret gennem opremsning af ydre faktorer, som ifølge taleren kan være årsag til omsorgssvigt. I forhold til den diskursive praksis fremstår opremsningen med stor styrke. Dette kan der argumenteres for via det tekstnære niveau, idet der både anvendes en metafor og bruges en styrkende styrkemarkør: Metaforen, om at de omtalte forældre er "på kanten af samfundet", kan kaldes en "skæbne-metafor", fordi den fremstiller et billede af mennesker, som er tæt på at falde ud over en kant - den kant, som markerer grænsen af det noget abstrakte begreb "samfundet". Hvis man ryger ud over denne kant, må ens skæbne siges at være uvis. Ved at anvende metaforen konstruerer taleren et billede af de omtalte forældre som nogle, der er meget tæt på at forsvinde ud af samfundet. Årsagerne til dette kan aflæses i resten af opremsningen, hvor taleren nævner sociale problemer, misbrugsproblemer og psykiske problemer, som mulige årsager. Det er i denne forbindelse styrkemarkøren "massive" anvendes, hvilket, som nævnt, virker som et styrkende virkemiddel i forbindelse med tekstkonsumtionen. Ved at anvende ordet "problemer" om de tre mulige årsager, flytter teksten fokus fra det ansvar, de omtalte forældre evt. selv måtte have vedr. f.eks. misbrug, og fremstiller

disse ting som noget udefrakommende, som har ramt disse mennesker. Der er ikke høj modalitet i udsagnet, idet opremsningen indeholder en svækkende styrkemarkør i form af ordet ”vel” ligesom konstruktionen ”det kan (vel) være” antyder, at de oplistede bud på årsager blot er forslag - og at taleren altså ikke tilslutter sig budene fuldstændigt.

En lignende argumentation, vedr. udefrakommende forhold, gør sig gældende, når Lise von Seelen (Socialdemokraterne) siger: *”Vi tror ikke, at de forældre bare lader være med at løfte deres opgave, fordi de ikke gider, eller fordi de ikke har lyst til det. Vi tror faktisk, der er nogle forhindringer i deres liv, der gør, at de ikke kan være gode forældre”* (bilag 8, s. 43). På det tekstnære niveau anvendes et eksklusivt ”vi”, hvor taleren fremstiller sig selv og sine allierede som nogle, der ikke tror, at de omtalte forældre ”lader være med at løfte deres opgave, fordi de ikke gider, eller fordi de ikke har lyst”. Gennem denne ”vi”-fremstilling konstrueres således en anden gruppe (man kunne kalde den ”de”-gruppen), som består af fortalerne for L108. Teksten får dermed på det diskursive niveau den virkning, at der skabes en modsætning mellem den ekskluderede ”de”-gruppes meninger og ”vi”-gruppens meninger. Således får taleren altså indirekte fremstillet den ekskluderede ”de”-gruppe som nogle, der mener, at de omtalte forældre ikke løfter deres opgave, fordi de ikke gider eller fordi de ikke har lyst til det - altså som nogle, der anser forældrene som dovne eller ugidelige.

I det sidste teksteksempel vil jeg argumentere for den præsenterede diskurs gennem citatets grammatikanvendelse: *”Vi mener, der kan være mange forskellige forhold, der gør, at mennesker i perioder har svært ved at påtage sig forælderollen (...)”* (bilag 8, s. 9, Lise von Seelen (Socialdemokraterne)). På det tekstnære niveau skal dog først bemærkes ordvalget ”mange forskellige forhold” - teksten fremstiller på den måde de omtalte forhold som både mange af antal, og som mangeartede i forhold til deres karakteristika. I forhold til citatets grammatiske opbygning er det særligt tekstens fokus på, hvem eller hvad der aktivt er skyld i, at ”mennesker i perioder har svært ved at påtage sig forælderollen”. Gennem sætningskonstruktionen ”mange forskellige forhold, der gør”, henvises der via grundledet tilbage til de omtalte forhold, som årsagen. Dette støtter således op om diskurskategoriseringen, fordi teksten grammatisk udelader forældrene som aktive og i stedet indsætter ordet ”forhold” som grundled. Synonymer til dette ord er f.eks. faktorer eller omstændigheder - på det diskursive plan kan denne konstruktion af sammenhæng virke som overbevisende faktorer for modtagere, som kan relatere til subjektkonstruktionen.

Målgruppen fremstilles altså af gruppen imod L108 som nogle, der er ramt af forskellige ydre omstændigheder eller forhold, som forhindrer dem i at leve op til deres forældreansvar. I argumentationerne ses anvendelse af metafor samt grammatisk konstruktion, som sætter fokus på ydre forhold som årsag til de omtalte forældres manglende forældreansvar. Desuden fremstilles der to grupper: ”Vi”-gruppen, som påpeger ydre omstændigheder som årsag til manglende forældreansvar, og ”de”-gruppen, som fremstilles som havende en holdning til de omtalte forældre som dovne og/eller ugidelige.

Politikdesign: Social praksis

I analysen af den sociale praksis vil jeg i det følgende føre diskursanalyserne vedr. politikdesign videre og sammenholde resultaterne herfra med den gennemgåede teori med begreber fra Michel Foucault. I dette afsnit inddrages både analyser vedr. diskurser anvendt imod L108 og diskurser anvendt for L108. På den måde samler analysen af social praksis resultaterne fra de foregående analyser, og det bliver herigennem muligt at belyse de hegemoniske kampe, der foregår mellem de to grupper af hhv. modstandere og tilhængere af lovforslaget.

I de fremanalyserede diskurser, som fremføres af tilhængere af lovforslag L108, er der et grundlæggende sandhedsregime, som fremstiller lovgivning som dét, der kan hjælpe udsatte børn og unge til et bedre liv, og som i det hele taget kan skabe positive forandringer i samfundet. Dette kan både ses i den måde, diskurserne fremsættes på og i konstruktionerne af, at flere af de aktører, som får direkte berøring med lovgivningen, vil få hjælp, redskaber og forbedrede muligheder for at udøve deres arbejde. En anden type sandhedsregime, som tydeligt markerer sig, er talernes konstruktion af, at tvang vil have en direkte positiv effekt i forhold til at få de omtalte forældre til at ændre adfærd. Denne fremstilling af sandheden gør, at andre diskurser implicit gøres til usandheder - som modstykke til tvang kan man f.eks. fremhæve frivilligt samarbejde mellem forældre og myndighed, men gennem fremsættelsen af tvang som dét, der kan skabe ændringer, udelukkes andre løsningsmuligheder. Disse diskurser står i modsætning til diskurser anvendt af modstandere af L108, og her er de hegemoniske kampe, der foregår, tydelige: Hvor tilhængerne fremstiller lovgivningen som en hjælp til et bedre liv, fremstiller modstanderne lovgivningen som noget, der skader og forringer livet for en afgrænset gruppe. Fremstilling sker bl.a. gennem brug af voldelige diskurser. Denne gruppe fremstilles som svag, overfor hvem en stærk gruppe (nemlig gruppen af

lovgivere, der støtter L108) fremstilles. I forhold til hegemoni kan man således se, hvordan den enkelte gruppe forsøger at afvæbne den anden, for dermed at opnå mest mulig indflydelse på diskurserne vedr. målet med L108: Tilhængerne fremstiller deres forslag som en hjælp til andre mennesker - og selvom denne hjælp kan tage form af tvang, er det dog stadig til de berørte forældre, børn og unges eget bedste. Dette kan også beskrives gennem Foucaults begreb om produktiv magt, der bl.a. virker ved at få bestemte subjekter til at handle på bestemte måder. Modstanderne derimod fremstiller L108 som en måde, hvorpå samfundet vil ekskludere en i forvejen svag gruppe og forringe både forældre og børns liv. Denne gruppe konstruerer også sig selv i forhold til den omtalte forældregruppe, men hvor tilhængergruppen fremstiller sig som dem, der ved tvang kan hjælpe, fremstiller modstandergruppen sig selv og deres hjælp i direkte forbindelse til de berørte børn og forældre.

I forbindelse med fremstillingerne af de omtalte forældre bliver det her relevant at se på talernes konstruktion af "den anden", dvs. dem, som er objekt for de anvendte diskurser. Modstanderne mod L108 konstruerer i den forbindelse en sandhedsregime, der fremstiller målgruppen som nogle, der er ramt af forskellige ydre omstændigheder, som forhindrer dem i at leve op til deres forældreansvar. Målgruppen er i denne fremstilling altså uden skyld i, at de ikke kan leve op til deres forældreansvar - årsagerne skal derimod findes i nogle ydre forhold. Der opstår på ny en hegemonisk kamp mellem de to grupper af hhv. modstandere og tilhængere af L108, idet sidstnævnte præsenterer et helt andet sandhedsregime: Her fremstilles "den anden" nemlig som en gruppe af anormale mennesker med negative egenskaber som f.eks. svag, trodsig og/eller ugidelig. De diskursive kampe, som udkæmpes her, drejer således om årsagsforklaringer til målgruppens manglende forældreansvar. På den ene side fremføres en diskurs, som friholder forældrene for ansvar og i stedet skyder skylden på ydre omstændigheder - på den anden side fremføres en diskurs, hvor forældrene alene holdes til ansvar for manglende forældreansvar bl.a. på grund af ringe menneskelige egenskaber.

De kampe, der foregår, kan således skitseres i forhold til begrebet ideologi - herunder magtrelationer: Fortalerne for L108 demonstrerer gennem diskursanvendelserne en udpræget dominansrelation til målgruppen for lovforslaget. Gennem de anvendte diskurser konstrueres en virkelighed, hvor de, som lovgiver, ved, hvad der skal til for at forbedre andre menneskers liv. Forbedringerne skal ske via lovgivning, og selvom målgruppen for loven måtte modsætte sig at

samarbejde, skal hjælpen tvinges igennem via økonomiske sanktioner - sanktioner, som, ifølge fortalergruppen, i sidste ende er til målgruppens eget bedste. Målgruppen konstrueres i øvrigt som en gruppe med ringe menneskelige egenskaber og som en gruppe, der selv er skyld i deres manglende evner til at påtage sig et forældreansvar. De ideologiske diskurser bidrager altså til en dominansrelation, som rekonstruerer og opretholder en klassisk magtrelation.

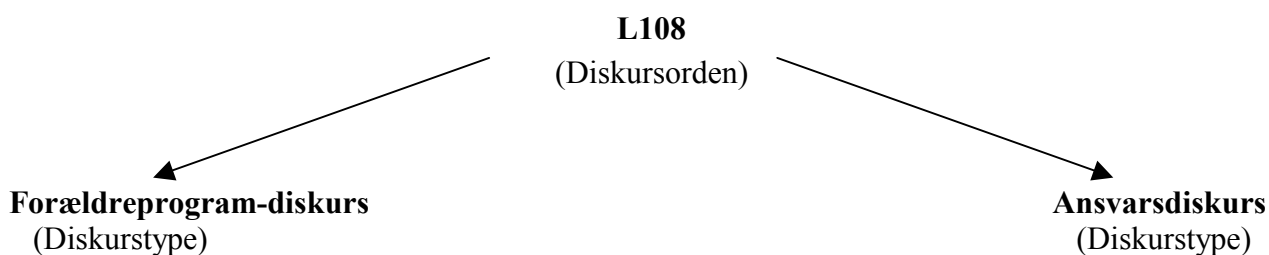
Modstanderne af L108 fremstiller ligeledes lovgivning som det, der kan skabe forbedringer i andre menneskers liv, men i forhold til de ideologiske effekter fremstilles her en transformeret magtrelation: Her konstrueres en virkelighed, hvor målgruppen er ofre for ydre omstændigheder, som de ikke selv er herre over - og derfor forkastes idéen om økonomiske sanktioner. I stedet anvendes diskurser om samarbejde, som indsætter modstandergruppen som dialogskabende med målgruppen. Der kan således argumenteres for en delvis nedbrydelse af en klassisk magtrelation, idet modstandergruppens diskursanvendelser fremstiller et samarbejde med målgruppen og derudover fratager målgruppen ansvaret for manglende forældreansvar. Det er dog kun en delvis nedbrydelse, idet modstandergruppen stadig definerer og kategoriserer målgruppens ydre omstændigheder som anormale, hvilket fører til fremstillingen af disse som ofre, som skal hjælpes af en stærkere gruppe, nemlig lovgiverne.

Fase 2: Organisatorisk & interorganisatorisk adfærd

Dette afsnit har til formål at analysere de diskurser, som høringsparterne anvender vedr. deres substantielle interesser. De substantielle interesser udgør i denne forbindelse høringsparternes overordnede holdning til, hvordan politikken indenfor børne- og familieområdet bør føres. Som det fremhæves under gennemgangen af den integrerede implementeringsmodel, er det i denne fase relevant at se på, hvilke divergerende og konvergerende interesser, høringsparterne giver udtryk for. Den følgende gennemgang vil derfor være opdelt efter disse to emner – jeg vil således ikke analysere hver enkelt høringspartners svar, men i stedet gruppere hhv. divergerende og konvergerende interesser og herudfra gennemføre diskursanalysen.

Ud af de 31 modtagne høringssvar har ni organisationer ikke haft nogen bemærkninger til L108²⁹. Af de resterende 22 høringsparter udtrykker 19 eksplicit substantielle interesser, som konvergerer og/eller divergerer med hele eller dele af lovforslaget. Det er disse 19 høringssvar, der i det nedenstående bliver refereret til³⁰.

Konvergerende interesser

De konvergerende interesser, som ni af høringsparterne giver udtryk for, kan kategoriseres i to dominerende diskurstyper, nemlig en *Forældreprogram-diskurs* og en *Ansvarsdiskurs*.

²⁹ Disse ni organisationer er: Erhvervs- og selskabsstyrelsen, Amtrådsforeningen, Kommunernes Revision, Undervisningsministeriet, Foreningen af Politimestre i Danmark, Rigspolitiet, Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration og Socialpædagogernes Landsforbund.

³⁰ Samtlige citater er fra bilag 3.

Forældreprogram-diskurs

Denne diskurstype udspringer af høringssvaret fra Børnesagens Fællesråd, der tilkendegiver, at de *"(...) er positive over for flere forældreprogrammer, som netop er egnede til at give forældrene de nødvendige redskaber til at sætte grænser for deres børn m.m."*, og at de *"(...) fuldt og helt [kan] tilslutte sig regeringens ønske om at der sker en større udbredelse af forældreprogrammer"*. På det tektnære niveau ses en høj modalitet i begge udsagn, både i forhold til tidsangivelsen i første sætning (nutid) samt de styrkende styrkemarkører "fuldt og helt" vedr. graden af tilslutning i anden sætning. Her kan også bemærkes ordvalgene "flere (forældreprogrammer)" samt "udbredelse (af forældreprogrammer)", som fremhæver den proces, som afsenderne ønsker: Næmlig en kvantitativ videreudvikling af det politisk vedtagne redskab, som kaldes forældreprogrammer. Dette kommer også til udtryk hos Danmarks Skolelederforening, som *"(...) er enig med regeringen og den tværministerielle arbejdsgruppe i, at der bør arbejdes videre med forældreprogrammer (...)"*. På det diskursive niveau er det her interessant at se på de sammenhænge, som diskurserne fremstiller: For det første fremstilles de omtalte forældreprogrammer som dét, der kan hjælpe forældre i målgruppen – dette kan ses i konstruktionen af, at disse er *"(...) egnede til at give forældrene de nødvendige redskaber"*. Ordvalget "give" markerer, at der er tale om en hjælp - subjektet i sætningen er "forældreprogrammerne", hvorfor disse fremstår som afsenderen af hjælpen. Den anden sammenhæng, som fremstilles, er forbindelsen mellem regeringen og høringsparterne: På det tektnære niveau fremstilles både en "tilslutning" (andet udsagn) og en enighed (tredje sætning) fra høringspartens side til regeringen. På det diskursive niveau kan dette sige noget om styrken i udsagnene, idet afsenderen på denne måde opfordrer modtageren til at udføre en bestemt handling – nemlig videreudvikle og udbrede forældreprogrammerne.

Ansvarsdiskurs

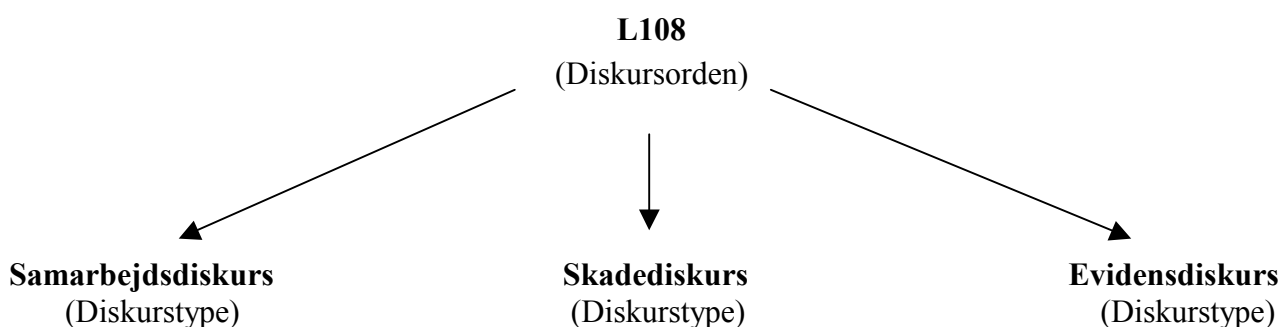
Ansvarsdiskursen kan bl.a. ses i svaret fra Skole & Samfund, som er *"(...) enige i lovforslagets præmis, nemlig at forældrene bærer hovedansvaret for deres børns udvikling"*, og Børnerådet *"(...) støtter en indsats, der fastholder forældre på deres ansvar og støtter dem i at udøve dette"* og *"(...) kan [derfor] støtte regeringens forslag om at indføre muligheden for at give forældre, som ikke lever op til deres ansvar, et pålæg som kan understøtte efterlevelsen af ansvaret for deres børns opvækst og udvikling"*. Tidsangivelsen vidner igen om kategorisk modalitet. Tekstkonstruktionerne vedr. at "forældrene bærer hovedansvaret" (første udsagn) og om støtte til "en indsats, der

fastholder forældre på deres ansvar” (andet udsagn) kan på det diskursive niveau sige noget om de sammenhænge, der via diskursen fremstilles, nemlig at forældre er hovedansvarlige for deres børn. Dog lægges der i andet udsagn også vægt på den sammenhæng, at den omtalte indsats ”støtter dem [forældrene]. I forbindelse med produktionsprocessen, på det diskursive niveau, fremstiller afsenderen det således, at denne støtter en indsats, som støtter forældrene. Således skabes der flere subjektpositioner, og forældrene fremstilles således ikke som de eneste ansvarlige i forhold til forældreansvaret. En tilsvarende analyse kan i øvrigt laves i forhold til førte udsagns ordvalg om, at forældrene bærer ”hovedansvaret”. Denne formulering lægger ligeledes op til, at der er andre aktører indblandet, idet ordet blot viser, hvem der bærer størstedelen af ansvaret – dette betyder implicit, at der er andre aktører, som bærer mindre dele af ansvaret, men som dog stadig er medansvarlige.

De to diskurser i forhold til høringsparternes konvergerende interesser kan dermed siges at have to forskellige hensigter: Forældreprogram-diskursen roser forældreprogrammerne og lægger op til en videreudvikling og udbredelse af disse. Disse udsagn fremføres uden forbehold og med fuld tilslutning fra afsenderens side. Ansvarsdiskursen fremstår med kategorisk modalitet, men her fremføres det indirekte, at forældrene ikke er de eneste med et ansvar i forhold til børns opvækst og udvikling – disse er hovedansvarlige, men fremstillingen lægger op til, at der også er andre ansvarlige. Hvem disse andre er, bliver dog ikke ekspliciteret.

Divergerende interesser

I 18 ud af de 19 udvalgte høringssvar gives der udtryk for divergerende interesser, som jeg kategoriserer i følgende tre diskurstyper:

Samarbejdsdiskurs

Dansk Socialrådgiverforening skriver i sit høringssvar, at *"Hvis man skal hjælpe udsatte børn, så må det eneste hensyn, der tæller, være barnets bedste. Og det er ikke barnets bedste, at deres i forvejen udsatte og i disse tilfælde uden tvivl marginaliserede forældre, stemples og fordømmes af statsmagten (...). Børnene har behov for hjælp, og det må, så vidt det overhovedet er muligt, ske i forståelse og samarbejde med forældrene"*. Slutteligt skriver samme forening: *"Tvang må ikke træde i stedet for (...) den optimale løsning: Et frivilligt samarbejde om at løfte familierne og sikre børnene et ordentligt liv"*. Hvad angår det tekstnære niveau fremsættes udsagnet her med meget høj modalitet – ikke kun i form af tidsangivelsen, men også via de anvendte styrkende styrkemarkører, f.eks. "det eneste hensyn" og "så vidt det overhovedet er muligt". Der opstilles derudover to subjektpositioner i teksten, nemlig hhv. "udsatte og marginaliserede forældre" og "statsmagten". Beskrivelsen af forældrene har meget høj modalitet, idet ordvalget "uden tvivl" vidner om en uomtvistelig sandhed om, at det er tale om en meget svag gruppe af borgere. Overfor denne gruppe benævnes "statsmagten". Begrebet er sammensat af de to ord "stat" og "magt", hvorfor det udtrykker stor styrke: Ved konstruktionen opstilles således på den ene side en gruppe af svage og ubeskyttede borgere overfor en magt, som udgøres af staten. Sidstnævnte udgør subjektet i sætningen, hvorfor forbindelsen mellem de to grupper bliver, at staten stempler og fordømmer gruppen af forældre. Denne nærmest diktatoriske fremstilling kan i konsumptionsprocessen betyde,

at modtagere, som kan relatere til de fremstillede subjektpositioner, bliver interPELLeret og tilslutter sig afsenderens fremstilling og holdninger.

Udsagnets sidste citat fremstår på det tekstnære niveau som en lov. Sætningen ”Tvang må ikke træde i stedet for den optimale løsning” fremsættes med kategorisk modalitet, uden forbehold og svækkende styrkemarkører og uden tilkendegivelse af, hvem der er afsender af udsagnet.

Efterfølgende beskrives førnævnte løsning, som ”forståelse og samarbejde med forældrene”. Den kategoriske modalitet kan vise et ønske om at opnå magt – det vil i denne forbindelse sige magt til at påvirke lovgivningen.

Samarbejdsdiskursen fremgår også hos BUPL, som ”(...) går ind for forebyggelse, tidlig indsats og dialog” og ”(...) vil derfor stærkt fraråde, at man indfører økonomiske sanktionsmuligheder”.

Forældrelandsforeningen FBU ”(...) finder, at støtten til familier må bygge på dialog med de berørte parter (...) og foreningen ”(...) må således lægge afstand til det foreliggende lovforslag, som bygger på pålæg, kontrol og sanktioner”, ligesom Børnesagens Fællesråd ”(...) er bekymrede over forslaget fokus på pålæg og straf frem for forebyggelse og samarbejde”. Her er det igen relevant at se på de modsætningsforhold, som konstrueres gennem citaterne: På den ene side benævnes her forhold, som afsenderne hhv. ”stærkt [vil] fraråde”, vil ”lægge afstand til” og er ”bekymrede over”, nemlig økonomiske sanktionsmuligheder, pålæg, kontrol og straf. Overfor dette opstilles de forhold, som afsenderne ”går ind for”, nemlig forebyggelse, tidlig indsats, dialog og samarbejde.

Sætningerne fremsættes med kategorisk modalitet gennem tidsangivelsen i nutid, styrkende styrkemarkør (”stærkt fraråde”) samt brug af modalhjælpeverbet ”vil” – sammenholdes dette med de førnævnte opstillede modsætningsforhold, kan dette på det diskursive niveau få den betydning, at modtageren kun ser disse to yderpunkter: Straf contra samarbejde. Gennem de tekstnære virkemidler kan modtageren således blive interPELLeret og tilslutte sig afsenderens holdninger.

Skadediskurs

Dansk Socialrådgiverforening henviser til indledningen til lovforslagets generelle bemærkninger, hvor der står, at ”(...) regeringen ønsker at markere samfundets afstandtagen til forældre, der ikke vil påtage sig ansvaret [for deres børn]”. Foreningen er ”(...) uenige i denne intention, og vi mener, at den er skadelig for et godt børnearbejde”. Børnerådet ”(...) mener ikke, at den økonomiske

sanktionsordning kan bidrage til noget positivt til sikring af børns vækst, men direkte kan bidrage til en negativ udvikling”, ligesom Børnesagens Fællesråds ”(...) klare opfattelse [er], at dette forslag vil ramme de selv samme børn, som man med forslaget ønsker at hjælpe”.

I forhold til tekstens transitivitet kan her bemærkes, at lovforslaget og dens indhold konstrueres som subjekt for de negative ting, som afsenderne mener vil ramme hhv. børnearbejde, de implicerede børn og deres vækst. Denne konstruktion gør, at andre subjekter eller forhold (f.eks. omsorgssvigt fra forældre) udelades, og dermed fremstår L108's negative påvirkning singulær. Dette kan medføre, at modtageren, gennem tekstens entydige fokus på L108, ikke opfatter andre forhold eller subjekter som havende negative effekter på børn, og dermed kan afsenderen opnå en fuldstændig tilslutning til sine udsagn. De styrkende styrkemarkører, som f.eks. ”direkte kan bidrage” (citater fra Børnerådet) og Børnesagens Fællesråds ”klare opfattelse”, kan i forbindelse med konsumptionsprocessen også have en overbevisende karakter.

Evidensdiskurs

Denne diskurstype adskiller sig fra de ovenstående diskurstyper på den måde, at der her ikke er tale om eksplicit udtrykte konvergerende eller divergerende interesser. Gennem de nedenstående udvalgte citater kan der dog argumenteres for en implicit argumentation for, at politikken indenfor børne- og familieområdet bør bygge på indsatser, som har dokumenteret effekt:

Rådet for Socialt Udsatte skriver f.eks. i deres svar, at ”*Anvendelse af økonomiske incitamentter til at styre forældres adfærd (...) forekommer Rådet malplaceret og uden erfaringsmæssig eller forskningsmæssig evidens*”, ligesom Dansk Socialrådgiverforening vil ”(...) fremhæve, at vi ikke finder det dokumenteret, at tvangsmæssige pålæg som de foreslåede har gode effekter”. Også Institut for Menneskerettigheder nævner ”(...) forslaget om at gøre udbetalingen af børnefamilieydelsen betinget af efterlevelse af forældreplæg (...)” og ”(...) savner (...) dokumentation for det hensigtsmæssige og proportionelle i at indføre en sådan sanktion”.

På det tekstnære niveau skal ordene ”malplaceret” (første citat), ”gode effekter” (andet citat) samt ”hensigtsmæssige” (tredje citat) fremhæves. Her er tale om værdiladede ord, som indirekte markerer afsenderens holdning. Udsagnene fremsættes med moderat modalitet – dette ses f.eks.

gennem ordvalget ”forekommer Rådet” (første citat) samt konstruktionen ”vi finder [det] ikke dokumenteret” (andet citat). Ordvalgene fremstiller de fremførte ytringer vedr. manglende evidens/dokumentation med en vis usikkerhed, hvilket her eksemplificeres gennem citatet fra Dansk Socialrådgiverforening: Ved brug af et eksklusivt ”vi” fremstår afsenderens påstand som én ud af flere – der åbnes med andre ord op for at andre grupper evt. kan finde det dokumenteret, at tvangsmæssige pålæg har gode effekter. I førstnævnte sætning er det ordvalget ”forekommer”, som svækker styrken i udsagnet, da dette ord markerer en vis usikkerhed vedr. påstanden om manglende evidens. Overført til det diskursive niveau kan dette bevirke, at modtageren i mindre grad bliver overbevist om afsenderens holdninger.

Diskurserne vedr. de divergerende substantielle interesser konstrueres således forskelligt: I forbindelse med samarbejdsdiskursen fremstilles der, gennem kategorisk modalitet og styrkende styrkemarkører, en svag gruppe af ubeskyttede borgere (forældre), som gennem L108 vil blive stemplet og fordømt af den danske stat. Derudover opstilles et entydigt modsætningsforhold mellem to positioner: Samarbejde overfor straf. Også her anvendes stærke tekstnære virkemidler i forsøget på at opnå modtagerens tilslutning til de fremsatte holdninger. Under skadesdiskursen skifter fokus fra staten, som det negativt påvirkende element, til L108. Lovforslagets negative påvirkning fremstilles singulært, dvs. at andre forhold, som kunne have en negativ virkning på børn og deres opvækst, indirekte udelukkes. Der slækkes i forbindelse med evidensdiskursen på modaliteten i udsagnene, men ikke desto mindre fremstår det, at afsenderne ønsker forskningsmæssig og/eller erfaringsmæssig evidens for den førte politik.

Organisatorisk og interorganisatorisk adfærd: Social praksis

De overordnede sandhedsregimer, som fremstilles gennem diskursanalysen af høringsparternes substantielle interesser, omhandler 1) Statens mulighed for at undertrykke en gruppe borgere og 2) Samarbejde frem for straf. Førstnævnte sandhedsregime fremføres bl.a. gennem diskursernes fremstilling af ”den anden”, dvs. de berørte forældre. Denne gruppe deltager ikke i produktionen af de dominerende diskurser, men gøres til genstand for diskurser vedr. L108 gennem beskrivelser som f.eks. ”udsatte” og ”marginaliserede”. Der kan dermed påpeges en magtrelation, hvor

høringsparternes klassificeringer, som sker gennem beskrivelser, der står i modsætning til normalitet, kan ses som en gruppe magthaveres definitioner af sandheden. Høringsparterne fremstiller dog i stedet staten som magthaveren, der via lovgivning stempler og fordømmer denne svage gruppe i samfundet. Overfor denne fremstilling af det onde præsenteres samarbejde, som det gode - dette sker bl.a. gennem afsenderens positive fremstillinger af, og fuldstændige tilslutning til, forældreprogrammer. Denne tilslutning, samt førnævnte værdiladede kategorisering af straf contra samarbejde, kan problematiseres gennem Foucaults begreb om den skabende/produktive magt. Denne magtform kendetegnes bl.a. ved, at den søger at stimulere bestemte evner hos borgerne - der kan i denne forbindelse argumenteres for, at dette er et af målene, når forældre deltager (frivilligt eller gennem tvang) i disse forældreprogrammer.

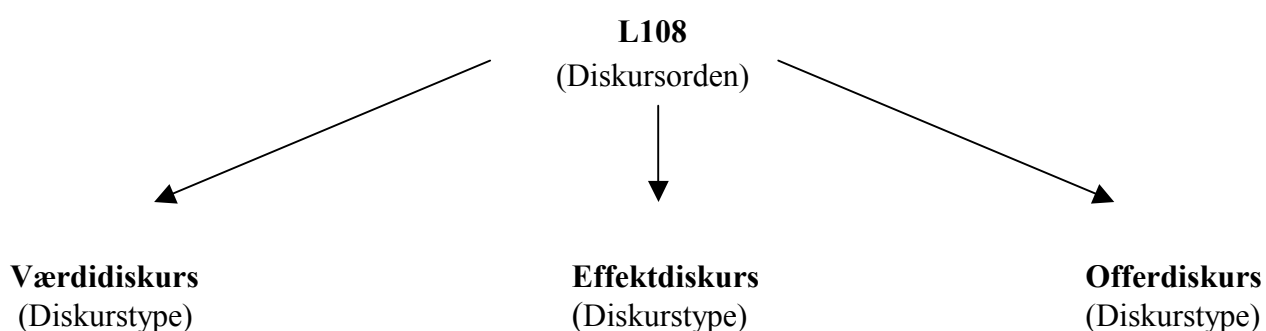
Analysedel II

Under denne analysedel vil fase 3, 4 og 5 i den integrerede implementeringsmodel blive behandlet. Disse tre analysefaser består, som tidligere gennemgået, af analyser af hhv. Ledelse, Markarbejder og Målgruppen³¹. Det empiriske materiale, som ligger til grund for disse analyse, udgøres af de fem kvalitative interviews af socialrådgivere indenfor børne- og familieområdet. De interviewede socialrådgivere er anonymiserede, og bliver derfor i teksten benævnt ved forkortelsen SR (for "Socialrådgiver") samt et tal, som angiver interviewets nummer: F.eks. er SR3 lig med socialrådgiveren fra interview 3.

Fase 3: Ledelse

Som tidligere gennemgået vil dette analyseafsnit fokusere på de policy-præferencer, som de interviewede socialrådgivere beskriver, ved at analysere de diskurser, som anvendes om udstedelse af forældreopdrag. Analysen har til formål at præsentere hhv. de konvergerende og divergerende policy-præferencer, som via diskursanalyse kan spores i udtalelserne fra socialrådgiverne.

I analysen af fasen Ledelse kan der spores tre dominerende diskurser, som kan illustreres på følgende måde:

³¹ For gennemgang af den nævnte model: Se afsnittet "Den integrerede implementeringsmodel".

Værdidiskurs

Indenfor denne diskurstype kan der først og fremmest skelnes mellem to forskellige diskurser, som fremstiller hvert sit sæt af værdier, nemlig 1) den enkelte socialrådgivers egne værdier og 2) de værdier, som deles af gruppen af socialrådgivere.

Som eksempler på førstnævnte værdisæt kan følgende citater anvendes til eksemplificering:

Til spørgsmålet om, hvorvidt SR4 vil vurdere forældreplægsloven som en relevant og brugbar lov, svarer socialrådgiveren således: *”Det synes jeg godt nok er et svært spørgsmål, fordi... Altså det har jo også noget med ens egne værdier at gøre, tænker jeg. Hvad er det, jeg er overbevist om i mine egne værdier? Tænker jeg, at straf er en god måde at motivere folk på, ikke også? Og det synes jeg ikke altid, det er, men i nogle tilfælde er det nødvendigt”* (bilag 6, s. 25). SR3 udtrykker tilsvarende syn og siger, at *”(...) min grundholdning er, at jeg opnår ikke noget konstruktivt samarbejde med tvang. Det er min grundholdning. Og det er nok deri det ligger, at forældreplægget - det er ikke noget, jeg bruger ret lang tid på at overveje”* (bilag 6, s. 15-16). Disse informanter referer her til hhv. egne værdier og egen grundholdning i vurderingen af L108's relevans og brugbarhed.

Udsagnene er centreret om socialrådgiveren selv, idet subjektet ”jeg” går igen i flere af sætningerne. I forhold til transitivitet i udsagnene skabes der således forbindelse mellem den mulige anvendelse loven og socialrådgiverens personlige holdninger og værdier. Det kan således bemærkes, at der i udsagnene ikke refereres til f.eks. tidligere erfaringer eller andre jobmæssige og/eller uddannelsesmæssige forhold - derimod anvendes udsagnsordene ”tænker” og ”synes”, hvilket også fremstiller synspunkterne som subjektive. Det samme gør sig gældende i citatet: *”Og jeg tror på at alle forældre gerne vil – altså vil deres børn det bedste. Men at de ikke kan”* (SR5, bilag 6, s. 28). Her anvendes konstruktionen ”tror på”, hvilket igen vidner om en subjektive holdningsargumentation.

Den anden type værdisæt, som fremstilles i interviewene, kan skitseres gennem følgende citater: SR5: *”Jeg vil faktisk sige, at jeg har ikke overvejet i nogen konkret sag at anvende forældreplægget. (...).(…) som udgangspunkt, så synes jeg jo at hele forældreplægget og intentionen bag det strider jo rigtig meget imod det faglige udgangspunkt, vi har, i forhold til at tvang – som jeg synes det bærer rigtig meget præg af, forældreplægget – det bidrager jo ikke til godt socialt arbejde”* (bilag 6, s. 27). Lidt senere siger samme informant, at *”(...) det her forældreplæg blev jo gjort til en skal-lov og det synes jeg tyder på at der sidder nogle*

embedsmænd, som ikke ved hvad socialrådgivere foretager sig - det er jo ikke fordi, vi ikke er dygtige nok fagligt, men det handler jo om etik. Det med at bruge tvang, det er altså ikke godt socialt arbejde” (bilag 6, s. 30). En anden socialrådgiver fortæller om årsagerne til, at hun ikke har anvendt muligheden for at tilbageholde børnefamilieydelsen og siger, at *”(...) som udgangspunkt er det jo også fordi, den strider imod den grundlæggende etik, vi arbejder ud fra*” (bilag 6, s. 28). På det tekstnære niveau er det interessant at se på anvendelsen af personedeiksis: I første citat anvendes pronominet ”vi” i beskrivelsen af et fagligt udgangspunkt, hvorfor der her kan argumenteres for et eksklusivt ”vi”, som omfatter gruppen af mennesker med samme faglige udgangspunkt og/eller samme grundlæggende etik, det vil sige socialrådgivere. Denne afgrænsning bliver mere tydelig i det andet citat af SR5, hvilket der kan argumenteres for gennem sætningens transitivitet: Her opstilles på den ene side en gruppe af embedsmænd overfor gruppen af socialrådgivere - forbindelsen i mellem disse to grupper fremkommer således, at førstnævnte gruppe *”(...) ikke ved, hvad socialrådgivere foretager sig*”.

Hvis vi nu vender os mod informanternes fremstilling af loven, er der to betegnende begreber for L108 som går igen, nemlig ”tvang” og ”straf”. Disse to negativt ladede ord bruges af flere informanter i beskrivelsen af lovens metode og/eller dens formål. I de førnævnte citater SR5 siger f.eks. om loven, at *”Det med at bruge tvang, det er altså ikke godt socialt arbejde*” og SR3 siger: *”(...) min grundholdning er, at jeg opnår ikke noget konstruktivt samarbejde med tvang*”. Sætningerne fremstår på det tekstnære niveau med kategorisk modalitet gennem brugen af nutid samt, for første sætnings vedkommende, den styrkende styrkemarkør ”altså”. Gennem denne konstruktion sættes der således lighedstegn mellem loven og det, at bruge af tvang, ligesom der videre dannes forbindelse mellem tvang og hhv. dårligt (”ikke godt”) socialt arbejde og ”ikke konstruktiv” samarbejde.

Disse transitive forbindelser kan på det diskursive niveau få den betydning, at modtageren sætter lighedstegn mellem L108 og tvang, straf og dårligt socialt arbejde. Dette kan videre skabe to subjektpositioner, som ligeledes kan påvirke modtagerens holdning til emnet: Loven vedtages af folkevalgte folketingsmedlemmer - og gennem tekstens sammenholdelse af loven og tvang og straf, skabes der en fremstilling af loven (og hermed lovgiverne) som straffende. Dermed skabes der en subjektpositionering, der fremstiller lovgiverne som magtfulde, idet de har magt til at indføre love, som straffer eller tvinger nogle til noget. Heroverfor fremstår den svage gruppe, som bliver straffet eller tvunget til noget - nemlig gruppen af berørte klienter. I den forbindelse får brugen af

kategorisk modalitet betydning, da synspunkterne vedr. lovens metoder og formål fremstilles som en uomtvistelig sandhed, hvilket i konsumptionsprocessen kan virke overbevisende for modtageren.

SR5 uddyber et andet sted i interviewet sit synspunkt vedr. hendes personlige holdning til loven: *”Jamen, den hænger jo selvfølgelig meget sammen med den faglige, men igen det her med, at jeg tror ikke, at tvang skaber noget godt. (...)Jeg tror ikke, at mennesker som udgangspunkt vil noget dårligt eller vil noget dårligt for deres børn, men at der er en årsag til det og at f.eks. skolefravær, eller hvad man nu kan komme med af eksempler på ”ikke-rigtig-opførsel”, det er et symptom på noget andet”*³² (bilag 6, s. 28). Gennem konstruktionen dannes der, som netop gennemgået, igen forbindelse mellem straf og loven. Derudover præsenterer informanten sit syn på ”mennesker” og årsager til ”ikke-rigtig-opførsel”. Ser man på den kontekst, som disse synspunkter fremkommer i, bliver sætningen ikke kun en fremstilling af informantens egne synspunkter, men fremstiller også implicit informantens udlægning af præmisserne bag L108. Dette kan vises via begrebet transitivitet: Socialrådgiveren fremhæver, som ovenfor nævnt, sin afstandtagen til loven. Dette argumenteres der for gennem en præcisering af egne holdninger til hhv. menneskers grundlæggende træk og ”ikke-rigtig-opførsel”. Hermed dannes der forbindelse mellem loven og de synspunkter, som informanten implicit tager afstand fra. Når socialrådgiveren således siger, at ”Jeg tror ikke, at mennesker som udgangspunkt vil noget dårligt eller vil noget dårligt for deres børn, men at der er en årsag til det og at f.eks. skolefravær, eller hvad man nu kan komme med af eksempler på ”ikke-rigtig-opførsel”, det er et symptom på noget andet”, fremstilles der underforstået en mening om, at L108 tager udgangspunkt i det modsatte - nemlig at mennesker som udgangspunkt vil noget dårligt eller vil noget dårligt for deres børn, og at loven ikke anser ”ikke-rigtig-opførsel” som symptom på noget andet. I forbindelse med konsumptionsprocessen kan teksten dermed fremstille det menneskesyn og de præmisser, som implicit påstås at lægge til grund for L108. Hvis modtageren kan relatere til disse sammenhænge, kan vedkommende blive interPELLeret og tilslutte sig påstandene.

En enkelt socialrådgiver fremsætter sin holdning vedr. L108’s metode med lav modalitet, når hun retorisk spørger: ”Tænker jeg, at straf er en god måde at motivere folk på, ikke også? Og det synes jeg ikke altid, det er, men i nogle tilfælde er det nødvendigt” (uddrag fra førnævnt citat). Der dannes også her forbindelse mellem tvang som metode og L108. Denne forbindelse fremsættes uden

³² Spørgsmålet umiddelbart inden dette svar lyder: ”Det var sådan en meget faglig vurdering af det – du sagde også, at du mente, at din personlig holdning også spiller ind. Hvordan tænker du det?”

forbehold eller svækkende styrkemarkører og fremstår derfor som et indiskutabelt faktum. Socialrådgiverens vurdering af den fremstillede metode adskiller sig dog fra de andres, idet denne vurdering ikke er entydig - dette kan ses i konstruktionen ”ikke altid” og ”i nogle tilfælde er det nødvendigt”.

Der gives i udsagnene vedr. L108's metoder og præmisser udtryk for konvergerende interesser fra socialrådgivernes side. Den overvejende del af udsagnene fremsættes med kategorisk eller høj modalitet - en undtagelse er her sidstnævnte citat. Her er det dog en vigtig pointe, at forbindelsen mellem straf og lovgivning fremsættes med kategorisk modalitet, men at der i udsagnet ikke tages entydig stilling til brugen af denne metode. L108 fremstilles således som en lov, der bygger på tvang og/eller straf, hvilket overvejende fremstilles som divergerende i forhold til socialrådgivernes policy-præferencer. Desuden fremstiller en socialrådgiver indirekte sit syn på det menneskesyn, som L108 bygger på samt den årsagsforklaring, som informanten mener loven tager udgangspunkt i. Her udtrykkes også stærkt divergerende policy-præferencer.

Socialrådgivernes udtrykte policy-præferencer bygger på såvel personlige holdninger som på et udtrykt fagligt og etisk fællesskab mellem socialrådgivere. Der fremstilles også et billede af lovgivere som en stærk gruppe, som kan straffe og/eller tvinge en svag gruppe - nemlig gruppen af berørte klienter.

Effektdiskurs

Denne diskurstype beskæftiger sig med de interviewede socialrådgiveres fremstilling af den effekt, de mener, L108 har. SR1 har anvendt forældre pålæg en enkelt gang, og siger i den forbindelse: *”Ja, jeg har jo ikke haft den helt vild positive effekt af det, jeg har brugt den til (...). Og jeg tænker, at det er klart nok, fordi penge er ikke noget, der på sigt vil få forældre til at blive bedre forældre. Hvis du ikke magter dit barn, fordi der er nogle ting, du ikke ved, fordi du aldrig har lært dem - jamen, så skal du jo enten have dem lært eller have konkret hånd-i-hånd støtte til at gøre det. Det er dét, som vil kunne få dig til at blive en bedre forældre (...). Det skal ikke være nogen hemmelighed, at jeg synes det er to forskellige ting: Økonomi og forældreevne - jeg synes ikke, det har noget som helst med hinanden at gøre”* (bilag 6, s. 6-7). SR3 udtrykker tilsvarende holdning i hendes svar på, hvilken type borgere, hun vil anvende forældreoplysning overfor: *”Det ved jeg faktisk ikke (...). (...) mange af de familier, vi arbejder med - eller størstedelen af dem - i mit hoved har det ikke nogen*

effekt, at vi rører deres pengepung, fordi de lever fra munden til hånden. Altså, hvis det er sådan - jamen, så er det jo sådan. Jeg tror ikke på, det har nogen effekt" (bilag 6, s. 14).

Begge udsagn fremsættes med kategorisk modalitet, hvilket udtrykkes klart i citaternes sidste sætning: Disse fremsættes i nutid og i første udsagn bruges en styrkende styrkemærke: "noget som helst". I forhold til transitivitet opstiller begge udsagn socialrådgiverens syn på, hvilke metoder indenfor praktisk socialt arbejde, der kan få forældre til at ændre adfærd. Dette ses bl.a. udtrykt i sætning "(...) penge er ikke noget, der på sigt vil få forældre til at blive bedre forældre" (første citat) samt "(...) i mit hoved har det ikke nogen effekt, at vi rører deres pengepung (...)" (andet citat). I kraft af biordet "ikke" udtrykkes der en holdning om, at en økonomisk sanktion som metode ikke vil have en positiv effekt i forhold til at ændre de omtalte forældres adfærd. Første citat udtrykker desuden en metode, som denne socialrådgiver mener vil kunne skabe en positiv effekt. Dette skal enten læres eller også skal forældrene have "konkret hånd-i-hånd støtte". Informanten siger om disse metoder, at "*Det er dét, som vil kunne få dig til at blive en bedre forældre (...)*" - igen et udsagn, som fremsættes med kategorisk modalitet. Argumentationen for, at netop denne metode er effektiv, skal findes i socialrådgiverens fremstilling af, hvorfor de berørte forældre ikke "magter" deres barn (første citat). Informanten siger, at det er, fordi "(...) der er nogle ting, du ikke ved, fordi du aldrig har lært dem (...)". Hermed skabes der forbindelse mellem subjektets erfaringsmæssige baggrund og det nutidige handle-mønster, og dette bliver årsagsforklarende for adfærden. Dette adskiller sig f.eks. fra de foregående analyser vedr. politikdesign, hvor nogle udsagn her fremstillede forældrene som enten svage, trodsige og/eller ugidelige.

På det diskursive niveau kan de to ovenstående udtalelsers styrke ses som meget høj: Den kategorisk modalitet kan bruges som virkemiddel til at få modtageren overbevist om afsendernes egne holdninger: Nemlig at økonomisk sanktion ikke har nogen effekt på de omtalte forældres adfærd, men at andre metoder, som læring og "hånd-i-hånd støtte" derimod med sikkerhed kan skabe bedre forældre. Desuden fremstilles der en forklaring vedr. forældrenes adfærd, som har fokus på de erfaringsmæssige mangler, som disse har - og derfor påpeger læring af disse mangler som effektiv i forhold til at opnå en bedre forældreevne.

Der forekommer i de gennemførte interviews også en anden form for argumentation vedr. L108's effekter. Disse ses f.eks. gennem følgende beskrivelse: "*(...) han kommer for sent i skole, selvom hun kører ham hver dag og det er simpelthen sløseri. Og dér var det jeg tænkte, at ja - hvis jeg*

sagde, ”hvis du ikke sørger for at få ham i skole, så tager vi simpelthen dine børnepenge, og så må de gå til, at de bliver sendt med taxa i skole”. Men det får hun jo ikke flere ressourcer af - tværtimod, hun har ikke til dagen og vejen” (SR3, bilag 6, s. 14). En anden informant siger ligeledes, at ”(...) hvis et barn ikke kommer i skole, er det så fordi forældrene ligesom ikke har ressourcerne til at hjælpe barnet af sted og sådan nogle ting, og så tænker jeg også, at så hjælper et forældreplæg jo hip som hap.” (SR4, bilag 6, s. 21). Et ord, som går igen i de to udsagn, er ”ressourcer”. I første udsagn argumenteres der for, at den del af L108, der handler om at tilbageholde børnefamilieydelsen (børnepenge), ikke vil give moderen flere ressourcer. Gennem denne fremstilling sættes der således fokus på moderens ressourcer, hvilket bevirker, at udgangspunktet, som omhandlede sønnens skolegang, ryger i baggrunden. Det er ligeledes interessant at se på transitivitet i forhold til andet udsagn - her anvendes formuleringen ”hip som hap” om dét, at udstede forældreplæg til forældre, som ”ikke har ressourcerne”. Gennem førstnævnte ordvalg fremsættes forældreplægget hermed som virkningsløs og ligegyldigt, og altså dermed uden effekt., fordi det ikke vil have en positiv indvirkning på forældrenes ressourcer. Begge udsagn fremsættes med høj modalitet, hvilket i forbindelse med konsumptionsprocessen kan betyde både tilslutning til påstandene om de ikke-eksisterende positive effekter ved L108, men som også, gennem konstruktionen af forældrene som subjekter i udsagnene, kan få modtageren til at fokusere på disse og deres ressourcer frem for på børnene.

I forbindelse med effektdiskursen er der således tale om divergerende policy-præferencer, idet socialrådgiverne fremstiller en økonomisk sanktion som en metode, der ikke har nogen effekt på forældrenes adfærd. Udsagnene fremsættes med høj styrke, hvilket også gør sig gældende for udtalelserne vedr. hvilke metoder, der kan skabe bedre forældre. Der er ligeledes divergerende policy-præferencer vedr. forældreplægget generelt, da de anvendte diskurser her fremstiller loven som ligegyldig og uden effekt.

Offerdiskurs

Denne diskurstype er den mindst fremtrædende af de tre præsenterede, men er vigtig at få med, fordi der her direkte gives udtryk for, hvem socialrådgiverne mener bliver ramt ved en tilbageholdelse af børnefamilieydelse i forbindelse med et forældreplæg.

Således siger SR2: ”vi har altså at gøre med familier, som har det rigtig svært og som ofte har en rigtig dårlig økonomi - hvem er det egentlig, det går ud over, hvis vi går ind og tager de penge, som der er mindet på børnene, jamen så er det børnene, der skal gå i for små sko og ikke få mad sidst på måneden” (bilag 6, s. 12). SR4 siger ligeledes i sit interview: ”Og det tænker jeg, det er sådan set lige meget, hvis jeg trak på en eller anden måde økonomisk – så ville det bare gøre, at pigen hun slet ikke ville få nogen form for fritidsaktivitet. Det er svært nok for mor i forvejen at få råd til en fritidsaktivitet, men hvis man gjorde det, så ville man jo stoppe det fuldstændig (...)” (bilag 6, s. 22). På det tekstnære niveau anvender begge sætninger en grammatisk aktiv-form, idet de begge gør hhv. ”børnene” (første citat) og ”pigen” (andet citat) til subjekt for den proces, som i følge informanterne vil opstå, hvis familien bliver trukket i ydelse: Nemlig at børnene/pigen skal ”gå i for små sko og ikke få mad sidst på måneden” og ”ikke vil få nogen form for fritidsaktivitet”. Med denne transitive sammenhæng skabes der altså direkte forbindelse mellem færre penge til forældre og dårlige forhold for børnene. Begge udsagn fremsættes med høj modalitet - første udsagn anvender nutid uden forbehold eller svækkende styrkemarkører, mens andet udsagn anvender modalhjelpeverbet ”ville” samt den styrkende styrkemarkør ”slet ikke”. På det diskursive niveau skaber udsagnene således en sammenhæng mellem tilbageholdelse af børnefamilieydelse og ringe vilkår til de berørte forældres børn. Hvis modtageren kan relatere til denne subjektposition, kan vedkommende blive interPELLERET og dermed tilslutte sig udsagnene. Der kan argumenteres for, at der her er tale om indirekte divergerende policy-præferencer, idet ovenstående udsagn vedr. L108 må anses for kritiske overfor lovgivningen. Hvis afsenderne ved hjælp af de gennemgåede virkemidler opnår tilslutning fra modtagerens side, kan dette således føre til, at modtageren også tilslutter sig denne indirekte kritik af L108 og dermed selv stiller sig i opposition til loven.

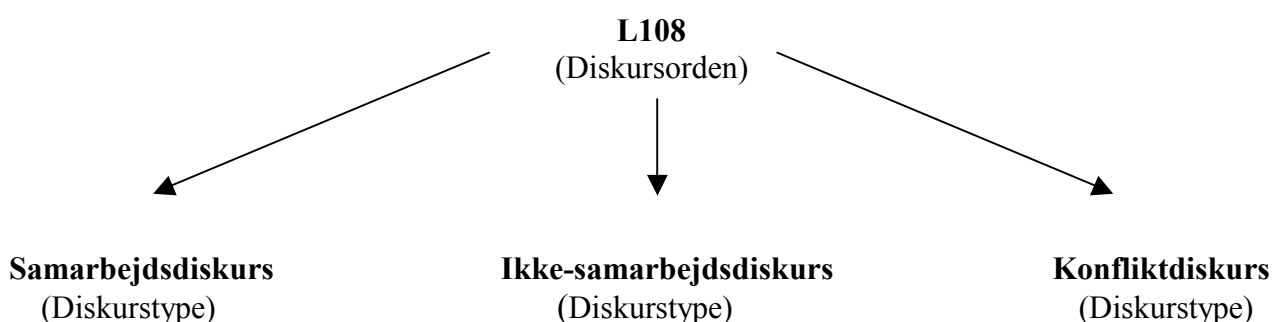
Ledelse: Social praksis

Det er meget entydige sandhedsregimer, der fremkommer gennem analyserne af interviewene med socialrådgiverne, og som samlet set repræsenterer policy-præferencer, som udtrykker divergerende interesser i forhold til loven om forældreplæg: L108 beskrives som en lov, hvis metoder ikke stemmer overens med godt socialt arbejde. Dette synspunkt er der enighed om både på et individuelt plan og i forhold til den faglige gruppe, som socialrådgiverne udgør. Der gives i denne forbindelse udtryk for en magtrelation, hvor lovgiverne har til hensigt at straffe og/eller udøve tvang

overfor de forældre, hvis børn overtræder de bestemmelser, som via L108 er defineret af lovgiverne. Her fremstilles den påstand, at menneskesynet, som lovgiverne bag L108 besidder, ikke tror på det gode i mennesker eller tror på, at forældre vil deres børn det godt. Socialrådgiverne er via deres position mellemedet mellem lov og klient. Den magt, denne position medfører, kommer bl.a. af det direkte forhold, socialrådgiverne har til de berørte børn og forældre, og socialrådgiverne besidder dermed en viden om disse borgere, som er eksklusiv for faggruppen. Den lovgivende magt har med andre ord ikke denne viden, hvorfor socialrådgiverpositionen kan give magt til at betegne lovens metoder, de bagvedliggende præmisser og effekterne af loven. På denne måde søger socialrådgiverne at opnå mest mulig indflydelse på diskurserne vedr. L108 for på den måde at opnå magt over de førnævnte fremstillinger og sandheder vedr. loven.

Fase 4: Markarbejderen

Denne analysefase beskæftiger sig med den såkaldte joint-production, som opstår i mødet mellem socialrådgiver og klient. Analysen vil derfor fokusere på, hvordan de interviewede socialrådgivere oplever de med- og modspil, som opstår i denne interaktion. De anvendte diskurser i det empiriske materiale kan opstilles på denne måde:

Samarbejdsdiskurs

I interviewene bliver socialrådgiverne bl.a. bedt om at komme med konkrete eksempler på samarbejdsvillige klienter. Til dette svarer SR3: *"Du kan tage hende, som jeg lige snakker om - hun tager jo imod vores hjælp med kyshånd. (...). Hun tager imod med kyshånd og hun samarbejder og hun afprøver de ting, som vi siger "Måske kan det være en hjælp, hvis du gjorde sådan". Hun reflekterer over de ting, vi siger - og hun giver os også modspil. Altså hun siger "Ja, det kan godt være du siger dét, men det er jeg faktisk ikke enig med dig i". Vi kan have en rigtig god dialog med hende og hun tager imod hjælp (bilag 6, s. 15). Ligeledes beskriver SR5 "(...) en sag, hvor mor og far i samarbejde med børnehaven har besluttet at kontakte os. De har tænkt over deres situation og vil gerne tage imod de tilbud, vi har. Vi har en rigtig god dialog med dem - altså, det glider bare. Det er nemt at aftale møder, og det er nemt at få dem til at møde op - det er nogle, hvor jeg vil sige, at vi har et godt samarbejde" (bilag 6, s. 29). SR4 siger om et godt samarbejde, at "(...) det kommer til udtryk i, at man kan have en ærlig dialog om, hvad er problemstillingerne og hvad er målsætningerne for den foranstaltning, der skal sættes i gang (...)" (bilag 6, s. 22).*

På det teksthøje niveau er der ligheder i de ordvalg, som bruges om klientens reaktion på socialrådgiverens tilbud - her anvendes hhv. konstruktionerne ”hun tager imod vores hjælp med kyshånd” og ”[de] vil gerne tage imod de tilbud, vi har”. Den grammatiske opbygning med hhv. ”hun” og ”de” som grundled gør klienterne til dem, der aktivt tager imod, og genstandsleddet i sætningerne udgøres af ”vores hjælp”.

På det transitive niveau fremstår der dermed en proces, hvor klienten selv gør noget aktivt - nemlig tager imod hjælp. Denne hjælp er afsendt fra en ”vi”-gruppe, som i kraft af den grammatiske fremstilling, må anses som et eksklusivt ”vi”. Dette kan på det diskursive niveau opfattes som enten gruppen af socialrådgivere eller som kommunen. I første citat viser tekstkonstruktionen ”tager imod med kyshånd” i øvrigt, at socialrådgiveren fremstiller det således, at klienten tager imod hjælpen med stor taknemmelighed. Gennem citaterne fremstiller socialrådgiverne også andre aktive handlinger hos klienten, som værende kendetegnende for samarbejdsvilje. Således nævnes, at klienterne ”reflekterer over de ting, vi siger” og ”giver modspil” (første citat) og ”har tænkt over deres situation” (andet citat). I alle tre udsagn fremhæves ”en god/ærlig dialog” også som et kriterium for samarbejdsvilje. Gennem disse eksempler fremstilles klienten som en aktiv part overfor socialrådgiveren - dette sker igen gennem en konstruktion, som gennem udsagnsleddene og grundledene, grammatisk gør klienten til en aktiv part. Her skal ordvalget ”modspil” i øvrigt bemærkes, da dette umiddelbart fremstår disharmonisk i forhold til konteksten, hvor informanten taler om samarbejde. Dette kan imidlertid bidrage til, at argumentationen vedr. klientens aktive handlinger forstærkes, fordi det på denne måde markeres, at et godt samarbejde ikke nødvendigvis betyder samtykke fra klientens side, men i højere grad kendetegnes ved, at klienten selv er aktiv i interaktionen med socialrådgiveren. Udsagnene fremsættes med kategorisk modalitet gennem nutidsformen og på det diskursive niveau får de dermed stor styrke, hvilket kan virke som en overbevisende faktor for modtageren. Dermed vil teksten kunne overbevise modtageren om, at netop aktiv handling fra klientens side og modtagelse af den tilbudte hjælp fra socialrådgiveren er dét, som medfører et godt samarbejde.

Ikke-samarbejdsdiskurs

Under beskrivelserne af ikke-samarbejdsvillige klienter fremkommer følgende udsagn: ”(...) *De [klienterne] råber om hjælp - vi har givet dem et knaldhamrende godt tilbud, men de vil ikke tage*

imod vores tilbud (...). (...). Det er hårdt arbejde, for dét er op ad bakke. Vi får at vide: "I gør ingenting" og vi giver et knaldhamrende godt tilbud. Det er bare ikke det tilbud, de vil have - derfor vil de ikke samarbejde omkring det" (SR3, bilag 6, s. 15). Udsagnet om, at "de ikke vil tage imod vores tilbud" kan ses i forbindelse med ovenstående analyse af samarbejdsdiskursen. Udsagnet fremsættes med kategorisk modalitet - både gennem den anvendte tidsangivelse, men også gennem de anvendte styrkende styrkemarkører som f.eks. "bare". Derudover anvendes metaforen om, at klienterne "råber om hjælp", hvilket fremstiller disse som desperate og i en håbløs situation. Heroverfor fremstiller socialrådgiveren sit arbejde som "op ad bakke", dvs. hårdt og slidsomt. Disse to subjektpositioner - hvor klienten desperat søger hjælp og socialrådgiveren knokler for at hjælpe - forbindes tekstuel gennem konstruktionen "et knaldhamrende godt tilbud" (som klienten ikke vil tage imod). På det diskursive niveau har udsagnet meget høj styrke gennem de stærke metaforer og modaliteten. I konsumptionsprocessen kan de skabte subjektpositioner skabe den sammenhæng for modtageren, at ikke-samarbejdsvillige klienter er kendetegnet ved at være i en desperat situation, hvor de søger hjælp, men ikke vil modtage det gode tilbud, som socialrådgiveren tilbyder dem. SR1 beskriver også en konkret sag, og siger, at "(...) jeg ved jo ikke hvorfor hun i et møde siger "Jo", og når hun så kommer hjem og skal gøre et eller andet så gør hun noget andet. (...) hun sidder ikke og siger til mig, at jeg kan rende hende - overhovedet ikke. Moderen er altid pæn og høflig. Hun siger ikke så meget, men i det hun siger, der kan hun godt give udtryk for vilje til at samarbejde, men så er det ligesom om, at når hun kommer ned ad rådhusets trappe, så har hun glemt, hvad det var jeg sagde" (bilag 6, s. 4). Informanten fokuserer i sit udsagn på klientens opførsel, som hun betegner med de positive tillægsord "pæn" og "høflig" og beskriver desuden, at klienten giver "udtryk for vilje til at samarbejde". Socialrådgiveren giver i udsagnet sit bud på, hvorfor klienten "gør noget andet" end det, hun har sagt ja til på et møde, og her refererer informanten til glemsomhed. Hvis modtageren af teksten kan relatere til den positive subjektposition, som teksten præsenterer vedr. klientens opførsel og gode vilje, kan det således i konsumptionsprocessen betyde en forståelse af, at det er et spørgsmål om hukommelse, når en klient gør anderledes, end der er aftalt på møderne. Dermed udelukkes negative forklaringer som f.eks. dovenskab eller mangel på respekt fra myndighederne.

Konfliktdiskurs

I interviewene bliver der, i forbindelse med socialrådgivernes fortællinger om deres samarbejde med klienterne, givet udtryk for en konfliktdiskurs. En af informanterne, som har udstedt forældrepålæg, svarer således på spørgsmålet om, hvordan moderen i sagen reagerede, da socialrådgiveren udstedte pålægget: ”*Som hun altid reagerede, når jeg stillede krav til hende, at de næste sådan 14 dage, tre uger så tog hun ikke telefonen, når jeg ringede til hende og reagerede ikke på nogen former for kontakt*” (SR1, bilag 6, s. 3) og forklarer videre, at ”*(...) i tiden lige efter jeg havde givet hende forældrepålægget, der fik jeg da skældud på mail og hun gad som sagt ikke svare, når jeg ringede til hende og udeblev fra møder herinde. Men det var igen ikke specielt forældrepålægget - det har hun også gjort andre gange, når hun er blevet sur på mig over noget*” (bilag 6, s. 7). Udsagnets transitivitet kan grammatisk beskrives gennem udsagnets første sætning, som udgøres af følgesætningen: ”når jeg stillede krav (...), så tog hun ikke telefonen”. Herigennem beskrives den konsekvens som socialrådgiverens handling har på samarbejdet med klienten. Informanten markerer dog, at denne proces ikke er et ene stående tilfælde, idet klienten har gjort det andre gange. I beskrivelsen af klientens reaktion kan disse opdeles i 1) det, klienten ikke gør, f.eks. tager ikke telefonen, reagere ikke på henvendelse osv., og 2) det, klienten gør, dvs. skælder ud på mail og bliver sur. På det diskursive niveau kan disse fremstillinger konstruere et billede et forhold, hvor socialrådgiveren stiller krav, og hvor den eneste reaktion på dette fra klientens side er at skælde ud, blive sur og derudover ignorere socialrådgiveren. Markeringen af, at dette scenario har udspillet sig før, kan videre skabe den sammenhæng for modtageren, at socialrådgiveren ikke lader klientens reaktion være afgørende for, om hun stiller krav til vedkommende eller ej.

Det samme kan gøre sig gældende i følgende udsagn, hvor en socialrådgiver, der ikke har udstedt forældrepålæg, svarer på, om vedkommende tror, at en udstedelse vil påvirke forholdet til klienten: ”*Det vil selvfølgelig påvirke mit forhold til dem, for de vil opleve det som noget, jeg tvinger ned over hovedet på dem. Men det er jo ikke derfor, jeg ikke har udstedt nogle forældrepålæg - i det her job kan man er man jo ikke altid lige populær. (...). (...)det [er] ikke fordi jeg er bange for, at borgeren ikke skal kunne lide mig som person - eller synes at jeg er dum. Men altså det vil jo ødelægge tilliden mellem os (...) og hvis der ikke er nogen tillid mellem os, så er det svært at samarbejde*” (bilag 6, s. 29). Udsagnet fremsættes med kategorisk modalitet, og der benyttes flere styrkende styrkemarkører, f.eks. ”selvfølgelig”, ”jo” og ”bare”. Informanten vurderer derudover, at klienterne vil ”opleve det som noget, jeg tvinger ned over hovedet på dem” - denne tvangs-

/strafprægede metafor kan, ligesom de førnævnte virkemidler, virke styrkende for udsagnet i konsumptionsprocessen.

I sin beskrivelse af den konflikt, som socialrådgiveren mener, kan opstå, redegør hun for to mulige scenarier, som udstedelsen kan medføre: 1) Borgeren vil ikke synes om socialrådgiveren eller synes, at hun er dum eller 2) det vil ødelægge tilliden mellem socialrådgiver og klient. Hvad angår første punkt virker brugen af biordet ”ikke” på det tekstnære niveau som omdrejningspunkt for opremsningen af forhold, som informanten siger, er irrelevante for hendes beslutning om ikke at udstede forældrepålæg, f.eks. ”det er ikke derfor, jeg ikke har udstedt nogle forældrepålæg” og ”det er ikke fordi jeg er bange for, at borgeren ikke skal kunne lide mig”. Heroverfor opstilles så de forhold, som er relevante for informanten, nemlig at ”det vil ødelægge tilliden mellem os”, hvilket i forbindelse med tekstens transitivitet påpeger en direkte sammenhæng mellem udstedelse af forældrepålæg og en ødelagt tillid mellem socialrådgiver og klient. Konsekvenserne af dette fremsættes med kategorisk modalitet igennem betingelsessætning ”hvis der ikke er nogen tillid mellem os, så er det svært at samarbejde”. Hvis modtageren af teksten kan relatere til de fremsatte positioneringer og processer, kan de styrkende virkemidler medføre, at denne tilslutter sig informantens holdninger vedr. udstedelser af forældrepålæg. Det vil altså sige en holdning om, at socialrådgivere i deres arbejde ikke tænker på deres egne følelser og klientens personlige holdning til dem, men i stedet er fokuserede på at skabe og/eller vedholde et godt samarbejde, hvilket kræver en tillid, som en udstedelse af et forældrepålæg vil ødelægge.

Gennem diskursen vedr. fasen ”Markarbejderen” fremstilles der således flere perspektiver på den interaktion, som finder sted mellem socialrådgiver og klient. Det, der adskiller samarbejdsvillige klienter fra ikke-samarbejdsvillige klienter, er bl.a. handling fra klientens side. Dette punkt fremstår som afgørende i forhold til at kategorisere klienter som samarbejdsvillige - handlingen kan både bestå i konkrete handlinger og i mere abstrakte handlinger som f.eks. refleksion. Et andet prædikat, som benyttes om ikke-samarbejdsvillige klienter, er glemsomhed, hvorved andre mulige (og evt. negative) årsagsforklaringer udelukkes. I informanternes beskrivelser af samarbejdsvillige hhv. ikke samarbejdsvillige klienter er klientens handlinger (eller mangel på samme) afgørende for, om de af socialrådgiverne indplaceres i den ene eller den anden gruppe. Arbejdet med klienterne beskrives altså primært som byggende på den interaktion, som foregår mellem socialrådgiveren og klienten, og dette må ses som et udtryk for en høj grad af joint-production. Ud fra interviewene er der dog ikke tegn på, at dette har direkte indflydelse på de beslutninger, som socialrådgiverne træffer: De

konflikter, der kan opstå mellem socialrådgiveren og klienten, fremstår nemlig som uvæsentlige i forhold til de beslutninger, som socialrådgiveren træffer i forhold til klienten, så længe konflikterne omhandler klientens personlige syn på socialrådgiveren. Informanterne giver udtryk for, at de i deres arbejde ikke tænker på deres egne følelser og klientens personlige holdning til dem - i stedet er fokus tillid, som beskrives som et betydeligt grundlag for et videre samarbejde mellem klient og socialrådgiver.

Fase 5: Målgruppen

Inden ovenstående analyser af hhv. tekst og diskursiv praksis indplaceres i forhold til den sociale praksis, vil jeg gennemgå de motivational postures, som informanterne igennem de ovenstående beskrivelser af hhv. samarbejdsvillige og ikke-samarbejdsvillige klienter giver udtryk for. Denne fase adskiller sig analytisk fra de fire foregående faser, idet der her ikke vil fremkomme nye diskurstyper. Det vil i stedet være de gennemgåede diskurstyper fra fase fire vedr. markarbejderen, som lægger til grund for nærværende fase. Denne strategi er valgt, fordi den integrerede implementeringsmodel opstiller fem motivational postures, som via teorien beskrives ved bestemte karakteristika. Jeg vil tage udgangspunkt i modellens fremstillinger og lægge disse til grund for en gennemgang af de adfærdstyper, som fremkommer gennem interviewene. Denne analysefase refererer således tilbage til den foregående analysefase og virker herigennem som et supplement til denne, ved at bidrage med yderligere begreber, som anvendes i analysen af socialrådgivernes fremstillinger af klienternes adfærd. Resultaterne fra fase fire og fem vil herefter samlet blive analyseret i forhold til den sociale praksis.

Indplacering ift. motivational postures

Der er i interviewene flere beskrivelser af klienter, som udøver en såkaldt commitment-adfærd, hvor klienten er aktiv i interaktionen med socialrådgiveren. Her beskrives først og fremmest klienter, som tager i mod de tilbud, som socialrådgiveren giver dem, og som i det hele taget er proaktiv i forhold til f.eks. selv at henvende sig til kommunen vedr. deres problemer, reflektere over deres situation eller selv komme med løsningsforslag. Det er denne commitment-adfærd, som kvalificerer til informanternes klassificeringer af klienter som samarbejdsvillige.

Der kan i interviewene også findes beskrivelser af klientadfærd, som falder ind under begreberne disengagement-adfærd og resistance-adfærd. Førstnævnte findes i beskrivelsen af klienten, som ifølge socialrådgiveren udtrykker samarbejdsvilje under møderne, men som efterfølgende ikke efterlever de indgåede aftaler. Klienten fremstilles således som positivt indstillet overfor såvel socialrådgiver som de aftaler, der bliver indgået, men er efterfølgende ikke aktiv i udførelsen af aftalerne. Når klienten ikke gør, som aftalt, men heller ikke aktivt giver modspil til socialrådgiveren, kan dette derfor tolkes som et tegn på opgivenhed fra klientens side i forhold til at mønstre et aktivt modspil. Denne klienttype kategoriseres som ikke-samarbejdsvillig, hvilket også

gør sig gældende for beskrivelser, som passer ind under begrebet resistance-adfærden. I interviewene beskrives således en sag, hvor socialrådgiveren fremstiller klienterne som direkte modarbejdende, fordi de ikke vil tage imod det tilbud, som socialrådgiveren giver dem. Resistance-adfærden bliver her ikke kun karakteriseret som mangel på samarbejdsvilje fra klienternes side, men beskrives også som havende direkte indflydelse på socialrådgiverens arbejde, som fremstilles som hårdt og slidsomt.

Under samarbejdsdiskursen, som blev gennemgået i fase fire, fremstilles udelukkende klienter, som udøver commitment-adfærd. Adfærd, som kan hører under denne motivational posture, bliver således gennem interviewene fremstillet som en ønskværdig adfærd, som resulterer i samarbejde mellem klient og socialrådgiver. De andre to adfærdstyper, hhv. disengagement-adfærd og resistance-adfærd, bliver derimod fremsat som adfærdstyper, der vidner om ikke-samarbejdsvillige klienter. Såvel opgivenhed som aktivt modspil indgår i informanternes kategoriseringer af ikke-samarbejdsvillige klienter.

Markarbejderen & Målgruppen: Social praksis

Michel Foucault beskriver som nævnt en skabende magt, som søger at dyrke og stimulere bestemte evner hos borgerne. I forbindelse med de interviewede socialrådgiveres beskrivelser af den interaktion, som foregår mellem dem og klienterne, udtrykkes der holdninger, som taler imod denne form for magt. Dette sker f.eks. i beskrivelsen af de samarbejdsvillige klienter med commitment-adfærd. Her lægges der vægt på, at klienterne yder modspil, selv reflekterer over deres situation og siger deres mening – også selv om denne ikke stemmer overens med socialrådgiverens. Der er dog også flere beskrivelser, som kan ses som eksempler på udøvelse af denne skabende magt. Dette ses f.eks. i de diskursive fremstillinger af samarbejdsvillige klienter som nogle, der tager imod de tilbud, som socialrådgiveren tilbyder dem. Disse tilbud kan f.eks. bidrage til ændrede handle-mønstre hos klienterne. En af informanterne beskriver i den forbindelse en sag, hvor klienterne nægter at tage imod det tilbud, som hun giver dem, og hvor klienterne fremstilles med udpræget resistance-adfærd. Dette viser et eksempel på Foucaults tese om, at der ikke findes magt uden modmagt: Klienterne i sagen fremstilles som nogle, der kræver bestemte tilbud – og altså ikke vil tage imod det, som socialrådgiveren selv betegner som et ”knaldhamrende godt tilbud”. Dette

problematiserer analysen af socialrådgivernes ønske om modspil som et udtryk for, at der i situationen ikke finder magtanvendelse sted – for er det kun en vis dosis modspil, der kvalificerer en klient til kategorien ”samarbejdsvillig”? Den beskrevne moderne magtudøvelse handler bl.a. om at påvirke selvopfattelsen hos formelt frie individer, hvilket socialrådgivernes fokus på klienternes accept og modtagelse af de fremsatte tilbud kan være et eksempel på: Ved at acceptere de fremsatte tilbud vedkender klienten sig de problemstillinger og løsningsforslag, som socialrådgiveren opstiller – og vedkender sig herigennem også den opfattelse, som socialrådgiveren fremstiller af klienten som person, dennes problemer mv. Commitment-adfærdens karakteristika kan dermed umiddelbart syne som den adfærd, som medfører mindst udøvelse af skabende magt. Men modsat resistance- adfærden og disengagement- adfærden kan commitment- adfærden medvirke til, at klienterne indgår i tilbud og programmer, som har til formål at få dem til at handle på bestemte måder eller bibringe dem bestemte kapaciteter. I de to sidstnævnte motivational postures medfører enten opgivenhed eller aktiv modstand, at klienten ikke indgår i disse tilbud, og altså dermed ikke udsættes for det, som Foucault beskriver som moderne magtudøvelse.

Konklusion

Dette speciales problemformulering udgøres af to dele, som i dette afsnit skal besvares på baggrund af de foregående analyser. Jeg vil starte med besvarelse af problemformuleringens første del, som lyder:

Hvordan kan vedtagelsen af L108 forklares?

Vedtagelsen af ”Lov om styrkelse af forældreansvar” kan forklares ved først at beskrive de to fronter, som kæmper om at definere de forhold, som omgiver loven:

På en ene side står fortalene for L108, som anser lovgivning for dét, som kan sikre hjælp og støtte til udsatte børn og unge. Loven er således hævet over alt andet, hvilket giver forskellige privilegier: Loven bliver for det første det redskab, som bruges til at udpege forældre som ene ansvarshavende for deres liv og handlinger samt for deres børns opførsel. For det andet er det gennem loven, at der fordeles og gives hjælp og støtte til f.eks. kommuner, socialrådgivere. Gennem disse støtteforanstaltninger skal loven føres ud i livet, og her bliver tvang det middel, som vil få forældre til at leve op til deres forældreansvar og sørge for, at deres børn overholder de regler, som opstilles i loven. Forståelsesgrundlaget bygger her på en definition af målgruppen for loven svage, trodsige og/eller dovne, og løsningen er derfor tvangsopdragende foranstaltninger, som i følge fortalene for loven vil have direkte positiv indflydelse på forældrenes adfærd og dermed på børnenes adfærd. På den anden side står modstanderne af L108, som kritiserer L108 for at ekskludere en svag gruppe af ubeskyttede borgere, som bliver fordømt og stemplet af staten. Hvor fortalene for L108 anser forældre som ene ansvarshavende, udtrykker modstanderne en ansvarsfølelse overfor forældrene, som de ikke anser som ene ansvarlige for børns vækst og udvikling. Modstanderne fratager således forældrene ansvaret for manglende forældreevne og placerer i stedet dette i forældrenes omgivende og/eller individuelle omstændigheder. Derudover sætter de sig selv i direkte forbindelse med de berørte forældre i forbindelse med beskrivelser af deres løsningsforslag, hvor samarbejde fremføres som afgørende for positive ændringer i forældrenes adfærd og dermed børnenes adfærd.

Omdrejningspunktet for kampene mellem de to grupper drejer sig således primært om placeringen af ansvar og magt: I forhold til problemdefinitionen kæmpes der om, hvorvidt ansvaret for manglende forældreevne ligger i de ydre, individuelle omstændigheder, som omgiver forældrene

eller om ansvaret skal placeres hos forældrene alene. I forhold til løsningsdefinitionerne kæmpes der om, hvorvidt indførelse af tvangsopdragende foranstaltninger gennem lovgivningen er løsningen eller om løsningen skal omhandle dialog og samarbejde mellem det offentlige og forældrene. Begge grupper hævder at sidde inde med sandheden om såvel problem, løsning og målgruppe, hvilket viser den magtposition, som begge fronter besidder - nemlig magten til at definere, hvad der er sandt og falsk.

Det er altså to grupper af magthavere, som kæmper for at vinde slaget om at definere sandheden. Gruppen af fortalere kæmper for indførelse af en totaliserende magt, hvor staten gennem disciplinerende økonomiske sanktioner sikrer, at forældre og børn i det danske samfund agerer, som lovgiverne gennem L108 har bestemt. Modstandergruppen kæmper for en individualiserende magt, hvor de sociale praktikere skal ændre den enkelte klients adfærd og selvopfattelse.

Vedtagelsen af L108 kan således forklares ved en momentvis overtagelse af de diskurser, som præsenteres af tilhængerne af loven. De 89 folketingsmedlemmer, som stemte enten for eller hverken for eller imod L108, bliver et tydeligt eksempel på Faircloughs tese om, at magten og kampen om magten i det kapitalistiske samfund handler om samtykke. Gennem afstemningen i folketingssalen viser et flertal af de folketingsmedlemmer, som stemmer, altså samtykke til udøvelse af en totaliserende magt. Dette betyder ikke, at denne magtform og tilhørende diskurser har opnået et endeligt overtag - kampen er nemlig kun vundet for en tid og vil til stadighed foregå. Både til andre tider og i andre kontekster, som besvarelsen af problemformuleringens anden del er et eksempel på.

Anden del af specialets problemformulering lyder:

Hvilken indflydelse har sociale praktikere på implementeringen af forældreopdraget?

Gennem analyserne har det vist sig, at socialrådgiverne sidder i en position, hvor de har stor indflydelse på implementeringen af forældreopdraget. Imidlertid har socialrådgiverne ikke lagt loven ind som en naturlig del af deres arbejdsredskaber, hvilket kan anskues ud fra to forskellige forklaringer: 1) Socialrådgivernes faglige holdning til forældreopdraget og 2) socialrådgivernes personlige holdning til forældreopdraget. Socialrådgiverne er uenige i den metode, som ligger til

grund for loven og siger, at økonomiske sanktioner ikke har nogen positiv effekt på forældres adfærd, men at en tilbageholdelse af børnefamilieydelsen i stedet vil føre til dårligere forhold for både forældre og børn. Socialrådgiverne fremhæver samarbejde og tillid som grundlæggende krav i forhold til at udføre effektivt, godt socialt arbejde og kritiserer loven for at anvende tvang, som bliver et magtmiddel, som lovgiverne kan påføre en svagere gruppe af borgere.

Imidlertid er socialrådgivernes foretrukne måde at arbejde med klienterne på ligeledes præget af magt, nemlig en individualiserende magtform. Beskrivelserne af et vellykket samarbejde med klienterne indeholder et krav om, at klienterne aktivt viser deres forståelse af, at der er problemer, hvori disse problemer ligger og kommer med mulige løsninger af problemerne - og slutteligt, at klienterne tager imod de tilbud, som socialrådgiverne giver dem. Sidstnævnte krav er et tydeligt eksempel på en individualiserende magt, hvor klienten gennem en bekendende sandhedsproduktion bliver medansvarlig og medbestemmende for de ”sandheder”, der vedrører vedkommendes problemer, undertrykte potentialer osv.

Når en socialrådgiver sidder overfor en klient, er det afgørende for, om der udstedes forældreplæg, hvilke personlige og faglige holdninger den enkelte socialrådgiver har til loven. Socialrådgiverne sidder således alene med beslutningen om, hvorvidt en klient skal pålægges et forældreplæg eller ej. Via denne position har socialrådgiveren således magt til enten at effektuere eller standse L108 - dette kan beskrives som en slags gate-keeper funktion, hvor den enkelte socialrådgivers holdninger bliver afgørende for implementeringen af loven.

Gennem dette speciale er flere kampe blevet belyst, f.eks. kampene i Folketingssalen mellem tilhængere og modstandere af L108 og høringsparternes kamp for at få indflydelse på loven. I forbindelse med L108 trak tilhængerne sig i første omgang sejrrikt ud af kampen ved at etablere et flertal i Folketinget, som stemte for loven. Kampene foregår til offentlighedens skue og er tilgængelige for alle, som ønsker indblik i, hvilken holdning f.eks. en politiker, et parti eller en interesseorganisation har til loven. Imidlertid er det et helt andet sted det afgøres, om en vedtagen lov bliver en etableret del af det praktiske sociale arbejde - nemlig på socialrådgiverens kontor.

Perspektivering

I denne perspektivering vil jeg berøre nogle af de problemstillinger, som følger specialets konklusioner og derefter perspektivere førnævnte konklusioner til udvalgt eksisterende forskning på området. Jeg vil i forbindelse med førstnævnte punkt fokusere på de demokratiske samfundsmæssige problematikker, der kan relateres til den magt, som er tilknyttet socialrådgivernes funktion.

Når en socialrådgiver sidder i en position, hvor vedkommende bliver et afgørende led i forhold til, om L108 implementeres og anvendes i det sociale arbejde eller ej, kan dette ses som et demokratisk problem: Loven er blevet vedtaget i Folketinget, hvor 179 repræsentanter gennem en demokratisk proces er valgt af befolkningen til at varetage landets interesser, hvilket bl.a. sker gennem lovgivning indenfor forskellige områder. Problemet ligger i, at befolkningen gennem valget af repræsentanter giver disse magt til at lovgive på den måde, som flertallet finder bedst/mest formålstjenligt. Denne magt bliver imidlertid overtaget af socialrådgivere via positionen som gatekeepere. Dermed er socialrådgiveren ikke bare ”en vigtig politisk beslutningstager”, som det fremhæves af Clausen og Smith 2007³³, men en afgørende politisk beslutningstager.

I forhold til den gennemgæede eksisterende forskning på området er det interessant, at forskning vedr. politikimplementering på vidt forskellige politiske områder som f.eks. arbejdsmarkedsreformer (Clausen og Smith 2007), integrationsindsatser (Winter 2002), miljøtilsyn med landbruget (Winter 2004) og beskæftigelsesindsatser (May et. al. 2007) følger dette speciales overordnede konklusioner vedr. sagsbehandlernes holdninger til den førte politik som stærkt influerende på deres arbejde med klienterne. Set i dette perspektiv forekommer magtforskydningen altså ikke kun indenfor det socialpolitiske område, hvilket gør, at problematikken kan ses som et strukturelt samfundsproblem frem for et individuelt eller fagspecifikt problem.

Der er også divergerende konklusioner, som her kort skal berøres. Sara Crone (2007) påpeger i forbindelse med indførelse af L108 en risiko for, at socialrådgiverne vil lave en negative kategorisering af forældre som ansvarsløse, fordi de ifølge forfatteren formodes at kunne påtage sig forældreansvaret, men af socialrådgiveren bedømmes til ikke at ville og derfor straffes (Crone

³³ Som gennemgået i afsnittet ”Eksisterende forskning på området”.

2007). Dette står i kontrast til dette speciales analyser, som viser socialrådgivernes udtrykte modvilje mod tvang og straf. Manglende forældreansvar italesættes af de interviewede socialrådgivere i dette speciale desuden som det direkte modsatte af ovenstående, idet det fremstilles som noget, forældrene gerne vil påtage sig, men som de af forskellige årsager, som ligger udenfor deres evne til at ændre, ikke kan påtage sig.

Udover de ovennævnte ligheder og forskelle mellem nærværkede speciales konklusioner og eksisterende forskning indenfor områderne forældreansvar og politikimplementering kan nævnes følgende uddybninger, som kan præsenteres gennem dette speciale: For det første fremstilles det tydeligt, at det ikke kun er socialrådgivernes faglige uddannelsesmæssige og erfaringsmæssige baggrund, der danner de divergerende policy-præferencer, men at disse også eksplicit begrundes i den enkelte socialrådgivers etiske overvejelser og subjektive forestillinger om de værdier, motivationsfaktorer og moralsæt, alle menneske som udgangspunkt indeholder. For det andet giver socialrådgiverne udtryk for et holdningsfællesskab med andre fagpersoner indenfor det socialpolitiske område. På den måde fremstiller socialrådgiverne et billede af en enig samlet front, som står i opposition til L108 - henvisningen til denne front bidrager til den enkelte socialrådgivers argumentationer for modstanden mod loven.

Abstract

In March 2006 the Danish Parliament passed a law on parenting orders (L108), which allows social workers to demand certain actions from parents whose child is either absent from school, has committed a crime, is maladjusted or if the parents won't cooperate with the social services department. If the actions required from the parents is not followed, the social worker can detain the government paid child support (børnefamilieydelsen), that are given to the parents of all Danish children under the age of 18. It was a controversial law and it was met with harsh criticism.

This extended essay examines 1) How the passing of L108 can be explained og 2) What kind of influence social workers has on the implementation of the law.

The analysis are based on Norman Faircloughs critical discourse analysis combined with Michel Foucaults theoretical concepts regarding power. These concepts are used within a broader model that focuses on five important phases that influences on policy implementation, social work and street-level bureaucracy. The empirical data consists of a) Transcripts from the debates in the Danish Parliament (Folketinget), b) written considerations from the organizations and trade unions that the bill was circulated among and c) qualitative interviews with five social workers who administrates the law.

The paper concludes that there is a power struggle between two powerful groups: One that advocates for L108 and one that is opposed to L108. The power struggle deals with the definitions of the truth regarding causality to lack of parent ability, the effect of economic sanctions and which solutions/tools that should be used towards the parents in question. The pro-group speaks for what Michel Foucault would term as a totalitarian power, where the state uses economic sanctions in order to secure that children and their parents acts in accordance with the law. The contra-group speaks for an, in Foucault term, individualizing power, where social workers invites clients to cooperation in order to change their behaviour and self-image. The passing of L108 can be explained by a momentarily victory of power to the discourses used by the pro-group. However, the victory in the Parliament meets new challenges when the implementation of the law reaches the social workers. The social workers personal og professional attitude towards the law decides whether or not the social worker implements and uses L108. This position can be seen as a

gatekeeper position where each social worker has the power to either realize L108 or to stop L108 from being used.

Litteraturliste

Andersen, Svend Aage (2007): *Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde - en introduktion og forskningsoversigt*. Den Sociale Højskole i Aarhus 2007.

Becker, Howard S. (2005): *Outsidere - Studier i afvigelsesteori*. Hans Reitzels Forlag 2005.

Best, Joel (1995): *Constructionism in Context*. I: "Images of issues" af Joel Best (red.). New York: Aldine de Gruyter, 1995.

Braithwaite, Valerie; Braithwaite, J.; Gibson, J. & Makkai, T. (1994): *Regulatory styles, Motivational Postures and Nursing Home Compliance*. I: "Law and Policy", vol. 16 (4), s. 363-394.

Brehm, John & Gates, Scott (1997): *Working, Shirking, and Sabotage. Bureaucratic Response to a Democratic Public*. Ann Arbor: The University of Michigan Press 1997.

Burr, Vivien (1995): *An Introduction to Social Constructionism*. Sage. London 1995.

Clarke, John (2001): *Social Problems: Sociological Perspectives*. I: "Understanding Social Problems: Issues in Social Policy" af Margaret May, Robert Page & Edward Brunson (red.). Blackwell, s. 3-15.

Clausen, Helle Osmer; Smith, Bo (2007): *Arbejdsmarkedsreformer – fra idé til implementering*. I: "Når politik bliver til virkelighed. Festskrift til professor Søren Winter". SFI 2007, s. 75-92.

Crone, Sara (2007): *Styrkelse af forældreansvar gennem forældreplæg*. I: "Social Årsrapport 2007". Socialpolitisk Forening og Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA) 2007, s. 113-120.

Danielsen, Svend (2004): *Nordisk børneret II - Forældreansvar. Et sammenlignende studie af dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk ret med drøftelser af harmoniseringsmuligheder og reformbehov*. Nordisk Ministerråd 2004.

Deleuran, Pia (2008): *Forældreansvarsloven: Hvad blev der af barnets tarv?* Jurist- og Økonomforbundet 2008.

Drotner, Kirsten; Jensen, Klaus Bruhn, Poulsen, Ib & Schrøder, Kim (1996): *Medier og kultur - en grundbog i medianalyse og medieteor*. Borgens Forlag 1996.

Dyrberg, Torben Bech; Dreyer Hansen, Allan & Torfing, Jacob. (2000): *Diskursteorien på arbejde*. Roskilde Universitetsforlag 2000.

Egelund, Tine (2003): *Varetages de nødvendige hensyn til baret i børneforsorgssager?* I: "Dansk Sociologi, vol. 14, Nr. 2". Dansk Sociologi 2003, s. 36-57.

Egelund, Tine (2005): *Socialt udsatte børn og unge*. I: ”Social Forskning, 2005:2”. Socialforskningsinstituttet 2005, s. 8-9.

Egelund, Tine (2006): *Styrkelse af forældreansvaret*. I: ”Social Kritik - Tidsskrift for social analyse & debat, nr. 103, 17. årgang”. Selskabet for fremme af Social Debat 2006, s. 4-15.

Eskelinen, Leena (2009): *Medarbejderne og strukturreformen – Organisationsændringer, helbred og velbefindende før og efter*. Anvendt KommunalForskning.

Evaluering af forældreoplysning (2007): *Evaluering af forældreoplysning (SEL § 57a)*, Servicestyrelsen, December 2007.

Halkier, Bente (2002): *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur og Roskilde Universitetsforlag 2002.

Fairclough, Norman (1992): *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press 1992.

Fairclough, Norman (1995): *Critical Discourse Analysis*. Boston: Addison Wesley 1995.

Fairclough, Norman (1998): *Political Discourse in the Media: An analytical Framework*. I: Bell, Allan & Garret, Peter (red.): ”Approaches to Media Discourse”. Blackwell Publishers 1998.

Fairclough, Norman (2000): *New Labour, New Language?* London: Routledge 2000.

Fairclough, Norman (2003): *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge 2003.

Foucault, Michel (2000 [1978]): *About the concept of the “Dangerous Individual” in 19th Century Legal Psychiatry*. I: Faubion, J.D. (red.): ”Michel Foucault: Power. The Essential Works of Foucault”. New York: The New Press 2000.

Foucault, Michel (2001): *Talens forfatning*. Hans Reitzels Forlag 2001.

Foucault, Michel (1982): *The subject and power*. I: Dreyfuss, H. & Rabinow, P. (red.): ”Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics”. New York: Harvester Wheatsheaf 1982.

Foucault, Michel (1991): *Governmentality*. I: Burchell, G.; Gordon, C. & Miller, P.: ”The Foucault Effect. Studies on Governmentality”. Chicago: University of Chicago Press 1991.

Fuglsang, Lars & Olsen, Poul B. (red.) (2004): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. Roskilde Universitetsforlag 2003.

Harder, Margit (2009): *Legal tvang og dens begrundelser - i forhold til udsatte børnefamilier gennem 100 år*. FoSo Arbejdspapir/Working paper Series, Nr. 8, 2009.

Hasenfeld, Yeheskel (1992): *The Nature of Human Services Organizations*. I: ”Human Services as Complex Organizations” (red. Yeheskel Hasenfeld). Newbury Park, CA: Sage 1992, s. 3-23.

Heinesen, Eskil; Winter, Søren C.; Bøge, Ina Risom; Husted, Leif (2004): *Kommunernes integrationsindsats og integrationssucces*. AKF forlaget 2004.

Helles, Rasmus & Køppe, Simo (2003): *Kvalitative metoder*. I: Collin, Finn & Simo, Køppe (red): "Humanistisk Videnskabsteori". DR Multimedie 2003.

Henriksen, Lars Skov & Prieur, Annick (2004): *Et nyt perspektiv på magt i det sociale arbejde*. I: "Dansk Sociologi" Nr. 3/15. årg. 2004". S. 101-110.

Järvinen, Margaretha (2001): *Marginalisering - konstruktivistiska perspektiv på ordning och kaos*. I: "Sociologi i dag, årgang 5, nr. 2". S. 18-29.

Järvinen, Margaretha & Mortensen, Nils (2002): *Det magtfulde møde mellem system og klient: teoretiske perspektiver*. I: Järvinen, M.; Larsen, J.E. & Mortensen, N.: "Det magtfulde møde mellem system og klient". Magtudredningen, Aarhus Universitetsforlag 2002.

Järvinen, Margaretha (2007): *Fra klientgørelse til selvforvaltning – socialt arbejde med etniske minoritetsklienter*. I: "Når politik bliver til virkelighed. Festskrift til professor Søren Winter". SFI 2007, s. 93-112.

Jørgensen, Marianne Winther & Phillips, Louise (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag 1999.

Kristensen, Katja (2008): *Loven om forældreplæg, og det traditionelle sociale arbejde*. Speciale fra Aalborg Universitet, Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, 2008.

Kvale, Steinar (1994): *Interview - En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels Forlag 1994.

Lihme, Benny (2003): *Unge og kriminalitet - behandling og straf*. I: "Ungdomsforskning, nr. 1, marts 2003". Center for Ungdomsforskning 2003, s. 29-37.

Lipsky, Michael (1980): *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Service*. New York: Russel Sage Foundation 1980.

Malterud, Kirsti (2003): *Kvalitative metoder i medisinsk forskning - en innføring*. Oslo: Oslo Universitetsforlaget 2003.

May, Peter J.; Winter, Søren C. (2007): *Politicians, Managers, and Street-Level Bureaucrats: Influences on Policy Implementation*. Oxford University Press.

May, Peter (2007): *Bidrag til implementeringsstudiet af reguleringspolitik: En samarbejdspartnes erindringer*. I: "Når politik bliver til virkelighed. Festskrift til professor Søren Winter". SFI 2007. S. 113-128.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2002): *Perspektiver på sociale problemer*. Hans Reitzels Forlag 2002.

- Mik-Meyer, Nanna & Villadsen, Kasper (2008): *Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren*. Hans Reitzels Forlag 2008.
- Nielsen, Olga & Jensen, Annette Juul (2008): *Forældreansvarsloven - Hund eller kat?* Speciale fra Aalborg Universitet, Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, 2008.
- Olesen, Søren P. (1999): *Handlingsplansamtaler: Intentioner og aktører. Arbejdstekst nr. 1*. Aalborg, CARMA, Aalborg Universitet.
- Schneider, Anne & Ingram, Helen (1993): *Social construction of target populations: Implications for politics and policy*. I: "American Political Science Review", s. 334-347.
- Schröder, Kim; Drotner, Kirsten; Kline, Stephen & Murray, Catherine (2003): *Researching Audiences*. Forlaget Arnold 2003.
- Siiger, Charlotte (2008): *Magt er ikke noget man har - Et kollektiv for hjemløse udsat for Foucault*. I: "STOF, Tidsskrift for stofmisbrugsområdet", nr. 11, sommer 2008, s. 71-74.
- Skytte, Marianne (2002): *Anbringelse af etniske minoritetsbørn. Om socialarbejderes vurderinger og handlinger*. Lund Dissertations in Social Work 11.
- Ungdomskommissionens udtalelse (2008): *Ungdomskommissionens udtalelse om forældreansvar*, http://jm.schultzboghandel.dk/upload/microsites/jm/ebooks/andre_publ/for%C3%A6ldreansvar%20endelig.pdf.
- Winter, Søren C. (1991): *Udvikling i beslutningsprocesteori: en introduktion*. I: "Politica, årgang 23, nr. 4". S. 357 - 374.
- Winter, Søren C. (1994): *Street-level bureaucrats and the implementation of political reforms: Welfare, employment, and environmental policies in Denmark*. Århus Universitet 1994.
- Winter, Søren (2000): *Are Street-Level Bureaucrats Loyal to Their Own Mind Or Their Political Masters? Danish Agro-Environmental Regulation*. Paper prepared for the Annual conference of the International Association of Schools and Institutes of Administration in Beijing 10-13 July 2000.
- Winter, Søren C. (2002): *Kommunernes integrationsindsats efter den ny integrationslov*. Akademiet for Migrationsstudier i Danmark (AMID).
- Winter, Søren C. (2002a): *Explaining street-level bureaucratic behavior in social and regulatory policies*. SFI paper præsenteret på "The 2002 Annual Meeting of the American Political Science Association, Boston".
- Winter, Søren C. (2003): *Implementation Perspectives: Status and Reconsideration*. I: Peters, B.G.; Pierre, J.: "Handbook of Public Administration". London: Sage 2003, s. 212-223.
- Winter, Søren C. (2004): *Bestemmes kommunernes indsats over for borgerne af politikerne eller sagsbehandlerne?* I: "Det kommunale råderum - kvalitet, effektivitet og forskellighed i velfærdsydelserne". Social Forskning - temanummer. Januar 2004.

Winter, Søren C.; Nielsen, Vibeke Lehmann (2008): *Implementering af politik*. Academica 2008.

Woolgar, S. & Pawluch, D. (1985): *Ontological Gerrymandering*. I: "Social Problems, no. 32, 1985". s. 214-227.

Åkerstrøm Andersen, Niels (1999): *Diskursive analysestrategier: Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. Nyt Fra Samfundsvidenskaberne Forlag 1999.

Links til web-sider

A = http://www.danskfolkeparti.dk/Pia_Kjærsgaards_Grundlovstale_1997.asp#again

B = http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20051/lovforslag/L108/som_vedtaget.htm

C = <http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20051/lovforslag/1108/64/204/afstemning.htm>

D = <http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20051/lovforslag/L108/BEH1/forhandling.htm>

E = http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20051/lovforslag/L108/som_fremsat.htm

F = <http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20051/lovforslag/L108/BEH2/forhandling.htm>

G = <http://menneskeret.palermo.magenta-aps.dk/menneskeretieuropa/konventionen/artikel8/>

H = <http://menneskeret.dk/internationalt/fn/fn+om+b%C3%B8rn>

I = <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=19869>

J = http://www.ft.dk/Dokumenter/Publikationer/Folketinget/Haandbog_i_folketingsarbejdet_2005/Kapitel_5.aspx

L = <http://ordnet.dk/ods/>

Bilagsoversigt

Bilag 1	Debatindlæg i Kristeligt Dagblad
Bilag 2	Eva Kjer Hansens debatindlæg i Kristeligt Dagblad
Bilag 3	Hørings svar vedr. L108 (findes på vedlagte cd-rom)
Bilag 4	Interviewguide, ikke-udsteder
Bilag 5	Interviewguide, udsteder
Bilag 6	Transskriberede interviews (findes på vedlagte cd-rom)
Bilag 7	Fremsættelsestalen (findes på vedlagte cd-rom)
Bilag 8	1. behandlingen (findes på vedlagte cd-rom)
Bilag 9	2. behandlingen (findes på vedlagte cd-rom)

Kristeligt Dagblad | 28.09.2005 | Side 9 | 508 ord | artikel-id: e0472d55

Socialministerens ukærlige menneskesyn

Debat: Socialministerens ukærlige menneskesyn

Forslaget om at inddrage børnechecken, hvis forældre ikke formår at holde styr på deres børns skolegang, er symptomatisk for et nyt trist syn på velfærdsstaten

Af Ann-Claire Olsen

Socialminister Eva Kjer Hansens (V) forslag om at inddrage børnechecken, hvis forældre gennem længere tid ikke har formået at holde styr på deres børns skolegang, hviler på et reduktionistisk menneskesyn, som er dybt nedværdigende for de implicerede, men som i højere og højere grad bliver en accepteret præmis i debatten om velfærdsstaten.

Antagelsen af, at ønsket om et vellykket forældreskab er afhængig af, hvorvidt man modtager et beløb fra staten, reducerer de pågældende forældre til pawlovske hunde, som formodes kun at reagere på økonomisk straf og belønning og som til syvende og sidst er skyld i egen og børnenes triste situation.

Spørgsmålet er om den valgte ordning vil medvirke til problemets løsning snarere end at forværre situationen for familier, der i forvejen må formodes at være i en trængt situation.

Det synes mere opbyggeligt at anse mennesket for et meningsføgende væsen, der, når det overhovedet står i dets magt, ønsker at varetage forældreskabet som en af de mest meningsfulde opgaver, der gives. Når det derfor ikke lykkes, må det snarere ses som udtryk for væsentlige problemer, der ikke umiddelbart kan løses ved økonomisk afstraffelse. Det ville derfor være rimeligt, om der blev tilbudt en konstruktiv hjælp til den berørte part i stedet for denne nedværdigende trussel.

Men Eva Kjer Hansens forslag er i sin underliggende præmis ikke længere noget særsyn i debatten. I debatbogen "Velfærd - tur/retur" kan man således se den indsigelse rettet mod velfærdsstaten, at den har gjort folk uansvarlige og korruperet landets borgere i en sådan grad, at ingen ønsker at påtage sig et ansvar for eget liv, men langt hellere vil leve i passiv afhængighed af staten. Og argumentet for, at 135.000 danskere på overførselsindkomst ikke arbejder, lyder, at de kun ville tjene 50 kr. mere om dagen, hvis de gjorde. At livet på overførselsindkomst kan skyldes meget andet end manglende lyst til at arbejde, synes i denne optik utænkeligt.

Velfærdsstatens grundtanke er, at ingen i udgangspunktet er ansvarlig for sine sociale og naturlige ressourcer. Derfor må de, der har været heldige i lotteriet, dele med de mindre heldige. Denne tanke har i Danmark befordret og skabt en stor middelklasse, hvoraf nogle ikke længere har lyst til at dele,

men ved hjælp af et retorisk greb om ansvar for eget liv reducerer man mindre heldigt stillede medborgere til ansvarsløse og krævende individer.

Kritikken er ikke blot ukærlig, den er også meningsløs. Man kan ikke have ansvar (over) for sig selv, men kun over for en anden, for eksempel Gud eller medmennesket. Ansvar har med svar at gøre og kræver et "du". Det "du" har en del af den store middelklasse nu fået nok af, og i forsøg på at retfærdiggøre en mere liberalistisk stat mistænkeliggøres medmennesket, mens ønsket om og evnen til at realisere et liv på egne præmisser kaldes ansvar for sig selv. Det er en lykke, når ens liv lykkes, når man kan klare sig selv og ens bestræbelser giver bonus, men at omtale det som ansvarlighed for sig selv er et kynisk misbrug af ansvarlighedsbegrebet.

Ann-Claire Olsen,

lektor,

Kaløvej 8,

Vanløse

Kristeligt Dagblad | 07.10.2005 | Side 18 | 266 ord | artikel-id: e0484f1b

Forældres ansvar

Debat: Forældres ansvar

Eva Kjer Hansen

Socialminister (V)

Jeg vil ikke lade ét eneste barn i stikken. Og vejen til at hjælpe børnene går ofte gennem forældrene. Desværre ser vi alt for ofte, at forsømte børn pjækker fra skolen, roder sig ud i småkriminalitet eller andet.

Mange sociale problemer grundlægges i barndommen. Det er på den baggrund, at regeringen nu vil fremsætte et lovforslag om at styrke forældreansvaret. Lovforslaget lægger blandt andet op til, at man kan pålægge forældrene at tage sig af deres børn. Og hvis det ikke sker, kan man fratage forældrene den offentlige børnefamilieydelse .

Det er Ann-Claire Olsen meget kritisk over for i Kristeligt Dagblad den 28. september, blandt andet fordi hun tvivler på, at de økonomiske incitamenter vil virke. Hun vil hellere have, at forældrene blev tilbudt en konstruktiv hjælp.

Ann-Claire Jensen overser, at regeringen netop lægger op til at hjælpe forældrene. Det er i alles interesse, navnlig da børnenes. Men hvis forældrene nægter at samarbejde, er det nødvendigt at skride mere drastisk til værks for børnenes skyld. Vi er nødt til at prøve alt, før der eventuelt kan blive tale om tvangsfjernelse.

Jeg synes, at det er helt rimeligt at pålægge forældre konkrete handlepligter i forhold til deres barn, for at få barnet tilbage i en god udvikling. Handlepligten kan for eksempel bestå i at sørge for, at ens barn kommer i skole, eller at man skal deltage i forældrekurser.

Med dette lovforslag giver vi forældrene et ekstra skub til at tage sig af de forsømte børn. Og udgangspunktet skal altid være, at forældrene har ansvaret for, at give deres børn en god opvækst.

Spørgeguide til socialrådgivere, der ikke har udstedt

Briefing:

Først og fremmest tusinde tak for at du vil deltage i det her interview. Jeg er i øjeblikket i gang med at skrive speciale om forældre pålæg, og jeg vil meget gerne høre om dine erfaringer med forældre pålægget. I interviewet vil jeg bl.a. spørge ind til dine konkrete erfaringer med forældre pålæg og de sager og klienter du arbejder med. Jeg ved, at der er oplysninger, som du ikke kan give mig, men jeg vil bede dig være så konkret og uddybende som muligt indenfor dine rammer.

Når jeg bruger interviewet i specialet, vil du naturligvis være anonym, og jeg sletter i øvrigt alle navne på steder, kommuner, mennesker osv., som skulle komme frem i interviewet. Hvis du har lyst til at læse interviewet bagefter, vil jeg meget gerne sende det til dig, når jeg har skrevet det ud.

Baggrundsoplysninger

- Uddannelsesmæssig baggrund
- Hvor lang tids ansættelse indenfor det sociale område?
- Har du udstedt et eller flere forældre pålæg?

Beskrivelse af samarbejde med klienter

- Kan du beskrive en konkret sag, hvor du har overvejet at anvende forældre pålæg i praksis?
- Hvad var i den sag afgørende for, at du ikke udstedte et pålæg?
- Hvilke typer borgere vil du anvende forældre pålæg overfor?
- I hvilke typer sager vil du anvende forældre pålæg?

Klienternes adfærd

- o Konkret eksempel på samarbejdsvillige klienter
- o Konkret eksempel på ikke-samarbejdsvillige klienter

Interaktionen mellem socialrådgiver og klient

- Hvordan tror du det ville påvirke relationen mellem dig og klienten, hvis du udstedte et forældre pålæg?
- Når du skal vurdere, om der skal udstedes et forældre pålæg eller ej, har det indflydelse på din beslutning, hvordan et pålæg kan påvirke relationen mellem dig og klienten?
 - o Give eksempler på gode relationer
 - o Give eksempler på dårlige relationer
- Er der situationer, hvor du bliver ked af det eller vred på dine klienters vegne?
 - o Hvilke og hvorfor?

Forældre pålæg som metode

- Har du oplevet problemer i forbindelse med vurderingen af, om der i en konkret situation skulle anvendes forældre pålæg?
 - Hvis ja: I hvilke sager/situationer? Hvilke problemer?
- Hvad ser du på, når du i en konkret sag skal vurdere, om der skal udstedes forældre pålæg eller ej?

- Overfor hvilke typer klienter er forældreplæg en relevant og brugbar lov?
- Overfor hvilke typer klienter er forældreplæg ikke en relevant og brugbar lov?

(Alternativ, og mere direkte, tilgang: Du har talt om, at xx er vigtigt i forbindelse med forældreplæg - jeg har læst noget om, at xx også er vigtigt. Hvad mener du om det?)

Debriefing:

Tak, det var alt, hvad jeg havde at spørge om. Hvis du har flere kommentarer, spørgsmål eller noget, du ønsker at uddybe, så er du meget velkommen til at gøre det nu.

Hvis du efterfølgende bliver i tvivl om noget vedr. interviewet eller mit speciale, så er du meget velkommen til at kontakte mig - du får mit telefonnummer og min mailadresse her. Endnu engang mange tak for interviewet!

Tillæg til interviewguide: Uddybende spørgsmål

Udvide/nuancere:

- hvor interessant, kan du uddybe det?
- kan du sige mere om...
- kan du fortælle noget om...
- hvad mener du med...
- hvordan opstod situationen,
- prøv at forklar lidt mere om det

Fremlæggelse af egen forståelse:

- har jeg forstået dig rigtigt når jeg opfatter:

Fokusere/afgrænse:

- jeg er ked af at måtte afbryde, men der er lige noget andet jeg gerne vil have uddybet....

Spørgeguide til socialrådgivere, der har udstedt

Briefing:

Først og fremmest tusinde tak for at du vil deltage i det her interview. Jeg er i øjeblikket i gang med at skrive speciale om forældreplæg, og jeg vil meget gerne høre om dine erfaringer med forældreplægget. I interviewet vil jeg bl.a. spørge ind til dine konkrete erfaringer med forældreplæg og de sager og klienter du arbejder med. Jeg ved, at der er oplysninger, som du ikke kan give mig, men jeg vil bede dig være så konkret og uddybende som muligt indenfor dine rammer.

Når jeg bruger interviewet i specialet, vil du naturligvis være anonym, og jeg sletter i øvrigt alle navne på steder, kommuner, mennesker osv., som skulle komme frem i interviewet. Hvis du har lyst til at læse interviewet bagefter, vil jeg meget gerne sende det til dig, når jeg har skrevet det ud.

Baggrundsoplysninger:

- Uddannelsesmæssig baggrund
- Hvor lang tids ansættelse indenfor det sociale område?
- Har du udstedt et eller flere forældreplæg?

Beskrivelse af samarbejdet med klienter

- Kan du beskrive en konkret sag, hvor du anvendte forældreplæg i praksis?
- Hvad var i den sag afgørende for, at du udstedte et plæg?
- Hvilke typer borgere vil du anvende forældreplæg overfor?
- I hvilke typer sager vil du anvende forældreplæg?

Klienternes adfærd

- Hvordan reagerede de klienter, som du anvendte forældreplæg overfor?
 - o Konkret eksempel på samarbejdsvillige klienter
 - o Konkret eksempel på ikke-samarbejdsvillige klienter

Interaktionen mellem socialrådgiver og klient

- Hvordan påvirkede det relationen mellem dig og de klienter, som du udstedte forældreplæg til?
 - o Give eksempler på gode relationer
 - o Give eksempler på dårlige relationer
- Er der situationer, hvor du bliver ked af det eller vred på dine klienters vegne?
 - o Hvilke og hvorfor?

Forældreplæg som metode

- Har du oplevet problemer med at anvende forældreplæg i praksis?
 - o Hvis ja: I hvilke sager/situationer? Hvilke problemer?
- Hvad ser du på, når du i en konkret sag skal vurdere, om der skal udstedes forældreplæg eller ej?
- Overfor hvilke typer klienter er forældreplæg en relevant og brugbar lov?

- Overfor hvilke typer klienter er forældreplæg ikke en relevant og brugbar lov?

(Alternativ, og mere direkte, tilgang: Du har talt om, at xx er vigtigt i forbindelse med forældreplæg - jeg har læst noget om, at xx også er vigtigt. Hvad mener du om det?)

Debriefing:

Tak, det var alt, hvad jeg havde at spørge om. Hvis du har flere kommentarer, spørgsmål eller noget, du ønsker at uddybe, så er du meget velkommen til at gøre det nu.

Hvis du efterfølgende bliver i tvivl om noget vedr. interviewet eller mit speciale, så er du meget velkommen til at kontakte mig - du får mit telefonnummer og min mailadresse her.

Endnu engang mange tak for interviewet!

Tillæg til interviewguide: Uddybende spørgsmål

Udvide/nuancere:

- hvor interessant, kan du uddybe det?
- kan du sige mere om...
- kan du fortælle noget om...
- hvad mener du med...
- hvordan opstod situationen,
- prøv at forklar lidt mere om det

Fremlæggelse af egen forståelse:

- har jeg forstået dig rigtigt når jeg opfatter:

Fokusere/afgrænse:

- jeg er ked af at måtte afbryde, men der er lige noget andet jeg gerne vil have uddybet....